

Søren Kierkegaard – Epätoivo ja Ahdistus, ihmisenä oleminen

Antti Hakanpää
Systemaattinen teologia/ Ekumeniikka
Toukokuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO □ HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta	Laitos Institution Systemaattinen teologia	
Tekijä Författare Antti Erik Hakanpää		
Työn nimi Arbetets titel Søren Kierkegaard – Epätoivo ja Ahdistus, ihmisenä oleminen		
Oppiaine Läroämne Ekumeniikka		
Työn laji Arbetets art Pro gradu	Aika Datum 10.5.2020	Sivumäärä Sidoantal 72, sis. lähd. ja kirj.luet.
Tiivistelmä Referat <p>Søren Kierkegaard tunnetaan erityisesti eksistenssifilosofisesta mallistaan, jossa hän jakaa ihmisenä olemisen kolmelle erilaiselle tasolle: esteettiselle, eettiselle ja uskonnolliselle tasolle. Eksistenssin tasolta toiselle siirtyminen vaatii ihmisenä olemisessa vallankumouksellista muutosta. Kaikki mitä alemmilla tasoilla määritteli ihmisenä olemista, on hylättävä ja omaksuttava uuden tason vaatimat määreet. Tässä tutkielmassa selvitetään Kierkegaardin käsitystä epätoivosta ja ahdistuksesta, ja sitä miten ne vaikuttavat ihmisenä olemiseen. Näitä tasoja värittää erityisesti erilaiset epätoivon ja ahdistuksen muodot, jotka ovat erityisesti huomion kohteena. Ihminen on oliona synteisi, joka eksistoi ajallisessa todellisuudessa, maailmassa, mutta samaan aikaan ikuisuudessa, jossa Jumala on. Epätoivo on ihmisen tila, jossa hän ei ole oikeassa suhteessa itseensä, itseyyteen. Tästä johtuen hän ei ole oikeassa suhteessa myöskään Jumalaan, eikä Jumalan luomaan maailmaan. Epätoivon tila johtuu esimerkiksi siitä seikasta, että ihminen, jonka päämääränä toimii henki, ei kohtaa todellisuutta aidosti sellaisena kuin se tälle tulee. Hän ei halua tulla Jumalan eteen sellaisena kuin on, koska tällöin joutuisi tunnustamaan oman riittämättömyytensä ja syntisyytensä Jumalan edessä. Hän mieluummin uppoutuu omaan epätoivoisuuteensa yhä syvemmin. Kierkegaard kuvaa epätoivon tilaa syntinä. Synti erottaa ihmisen Jumalasta ja itseystään. Ihminen siis eksistoi synnintilassa. Tällä Kierkegaard tarkoittaa sitä, että hänen olemistaan määrittää epätoivo ja se tapahtuu Jumalan edessä. Epätoivo on synti. Ahdistus astuu kuvaan, kun Søren Kierkegaard pyrkii selostamaan ihmisenä olemiseen liittyvää ahdistusta. Esimerkiksi sitä, mikä saa ihmisen alkujaan lankeamaan syntiin ja epätoivoisuuteen. Erityisesti hän ajattelee, että tämä johtuu siitä, että koska ihminen on henki, joka elää maailmassa, aiheuttaa se ihmisessä levottomuutta. Koska henki pystyy uneksimaan maailmoista ja mahdollisuuksista, joita ruumiillisessa maailmassa ei ole, ahdistuu ihminen. Ihmisen ahdistus ja epätoivo siis johtuvat siitä, että ihminen on sellainen kuin on. Kierkegaard ei pyri antamaan meille selostusta ja ohjetta, kuinka tulisi elää, jotta elämä olisi hyvää ja onnellista. Kierkegaard kuvaa meille sitä todellisuutta, jossa olemme. Kärsimystä surua, epätoivoa, tuskaa eikä ahdistusta tule selittää ja oikeuttaa mitenkään. Ne ovat seikkoja, jotka tulee vain hyväksyä. Ihmisen on opittava elämään ahdistuksensa ja epätoivonsa kanssa päästäkseen eksistenssin ylimmälle tasolle. Tämä ei kuitenkaan tunnu olevan mahdollista. Se ei kuitenkaan tarkoita, ettei ihmisen tulisi sitä tavoitella.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Søren Kierkegaard, Epätoivo, Ahdistus, Toivo, Anti-Climacus, Virgilius Haufniensis		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. IHMINEN	5
2.1. MIKÄ ON IHMINEN	5
2.2. EKSISTENSSIN TASOT	11
2.2.1. Esteettinen taso	12
2.2.2. Eettinen taso	14
2.2.3. Uskonnollinen taso	16
2.2.4. Siirtymäkattegoria	17
3. EPÄTOIVO	19
3.1. EPÄTOIVO ON KUOLEMANSAIRAUS	20
3.2. EPÄTOIVON YLEISYYS	22
3.3. EPÄTOIVON LAJIT	24
3.3.1. Ääretön ja äärellinen.	25
3.3.2. Mahdollisuus ja välttämättömyys.	26
3.3.3. Tiedostamaton epätoivo	27
3.3.4. Tiedostettu epätoivo	28
3.4. EPÄTOIVO ON SYNTI	30
3.4.1. Tietoisuus itseystestä	30
3.4.2. Synti Sokraattisesti määriteltynä	31
3.4.3. Synti on positio	32
3.4.4. Synnin jatkuminen	33
3.5. LOPUKSI	36
4. AHDISTUS	39
4.1. PERISYNNIN EDELLYTTÄMÄ AHDISTUS	39
4.1.1. Perisynti ja historia	39
4.1.2. Aatamin synti ensimmäisenä syntinä	41
4.1.3. Viattomuus	43
4.1.4. Syntiinlankeemus	44
4.1.5. Ahdistus	46
4.2. AHDISTUS JA PERISYNTI	49
4.3. YKSILÖN AHDISTUS	54
4.5. LOPUKSI	58
5. TOIVO	59
5.1. KEDON KUKKA JA TAIVAAN LINTU	60
5.2. TOISTO	65
6. JOHTOPÄÄTÖKSET:	68
7. LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO	71
LÄHTEET	71
KIRJALLISUUS	71

1. Johdanto

”Puhun mieluiten lasten kanssa. Heistä voi sentään toivoa tulevan järjellisiä olentoja. Mutta ne, joista on sellaisia jo tullut – herra varjelkoon!”¹

Søren Aabye Kierkegaard on yksi

merkittävimmistä pohjoismaalaisista ajattelijoista. Kierkegaard eli suhteellisen lyhyen elämän. Hän syntyi Tanskan Kööpenhaminassa 5.toukokuuta vuonna 1813 ja kuoli vain 42vuotiaana marraskuun 11.päivänä vuonna 1855. Siitä huolimatta kirjallinen tuotanto, jonka hän jätti jälkeensä on sängen kattava. Lukemattomia sivuja erilaisia pöytäpuheita, lehtiartikkeleja ja ennen kaikkea yli kolmekymmentä julkaistua kirjaa.² 1843-1844 aikana hän julkaisi peräti 12 kirjaa muun muassa *Ahdistusen käsitteen (1844)*,³ joka toimii eräänä tämän tutkielman lähtökohtana. Kierkegaardin filosofinen pääteos *Päättävän Epätieteellinen Jälkikirjoitus filosofian muruihin (1846)*⁴ julkaistiin pari vuotta näiden ruuhkavuosien jälkeen. Se ei ollut ajattelijan elämän aikana kovinkaan kummoinen myyntimenestys. Teosta myytiin mitä ilmeisemmin vain noin viisikymmentä kappaletta, mikä tosin ylitti kirjailijan omat epäilyksen kirjan menestyksestä. Hän epäili, ettei koko valtakunnasta löytyisi kymmentäkään henkeä, jolla kestävyys riittäisi teoksen läpi koluamiseen.⁵ Kirjan myyntimenestys kylläkin kertoo Kierkegaardin asemasta tämän omana elinaikana. Hän ei omana aikanaan saanut kovinkaan suurta arvostusta, vaikkakin osa hänen teoksistaan herätti suurtakin huomiota ja hämmennystä suurissa joukoissa. Esimerkiksi *Joko – tai. Katkelma elämästä (1843)*,⁶ sisälsi osan, joka tunnetaan suomeksi nimellä *Viettelijän päiväkirja*. Teos herätti tuon ajan Kööpenhaminassa suurta kohua ja ihmetystä. Kerrotaan, että koko kaupunki pohti, kuka teoksen päähenkilö Johannes viettelijä on.

Tuolle hämmennykselle ja pohdinnalle oli melko looginen syy. Kierkegaard kirjoitti valtaosan teoksistaan eri salanimien alle. Joko – Tahin julkaisijana toimii

¹ Välisoittoja, 26

² Lehtinen 2008, 13.

³ *Begrebet Angest*.

⁴ *Afsluttende uvindenskabeling Efterskrift tilde filosofiske Smuler*.

⁵ *Päättävän Epätieteellinen jälkikirjoitus*, 15.

⁶ *Enten – Eller. Et Livs-Fragmen*.

pseudonyymi *Victor Eremita*⁷, joka kertoo löytäneensä kyseiset tekstit erään lipaston laatikosta ja on siinä mielessä poikkeuksellinen pseudonyymi, ettei lukijalle käy automaattisesti selväksi, kuka on varsinainen tekstien kirjoittaja.⁸ Tämän tutkielman kannalta keskeisempiä pseudonyymejä *Anti-Climacus*, joka kirjoitti teoksen *Kuolemansairaus, Kristillis-psykologinen kehitemä hengen rakennukseksi ja herätykseksi (1849)*⁹ ja *Virgilius Haufniensis*, joka kirjoitti Ahdistuksen. Pseudonyymien asema ja rooli Kierkegaardin ajattelussa ja tulkinnassa on merkittävä. Kun luemme Kierkegaardin tuotantoa on hyvä huomioida, kuka pseudonyymi on kyseessä, se antaa viitekehystä sille, miten tekstiin tulee suhtautua. Pyrin tutkielmassani tekemään selväksi sen, kenen pseudonyymien suulla milloinkin puhutaan. Niissä kohdissa, joissa uskon Kierkegaardin puhuvan niin sanotusti omalla suullaan viittaa suoraan häneen. Osa lähteistä on merkitty suoraan Kierkegaardin omalle nimelle. Huomiota on kuitenkin kiinnitettävä siihen seikkaan, että Kierkegaard on itse kuitenkin kustantanut teokset. Uskoakseni tällä kirjailija haluaa tehdä selväksi, että jollaintavalla sitoutuu kyseiseen tekstiin.

Henkilöhahmona Søren Kierkegaard on nähdäkseni erityisen mielenkiintoinen ja monisäikeinen. Hänen perheeseensä kuului yhdeksän ihmistä, joista kaikki yhtä isoveljeä¹⁰ lukuun ottamatta kuolivat ennen Sørenia. Kuoleman keskellä lapsuutensa elänyt perheen kuopus kunnioitti erityisen paljon isäänsä, tukkukauppias *Michael Pedersen Kierkegaardia* (1805-1888), joka uskoi jälkikasvunsa ja vaimojensa¹¹ kuolemien johtuvan siitä, että tämä oli joutunut Jumalan epäsuosioon. Hän oli oman käsityksensä mukaan suuttanut Jumalan kiroamalla Jumalaa.¹² Michael oli menestynyt liikemies, joka oli ponkaissut vaurauteen köyhistä oloista. Sørenin katsotaan perineen isältään ”kolme tärkeää ominaisuutta: vilkkaan mielikuvituksen, vahvan logiikan ja dialektiikan tajun sekä uskonnollisen alakulon, jota Michaelin hernhutilainen kirkko oli omiaan vain syventämään”¹³. Nämä kolme isältä perittyä piirrettä värittävät Sørenin koko kirjallista tuotantoaan ja niiden vaikutusta hänen ajattelunsa kehittymiselle ei parane aliarvioida. Erityisesti raskasmielisyys on piirre, joka ehkä auttaa ymmärtämään paremmin erästä Sørenin elämän käännekohtaa eli kihlautumista ja kihlauksen purkua hänen elämänsä rakkauden *Regine Olsenin kanssa*. Tämä melko traagisävytteinen tapahtuma on jättänyt

⁷ Voittoisa Erakko.

⁸ Välisoittoja, 18.

⁹ *Sygdommen til Døden: En christelig psykologisk Udvikling til Opbyggelse og Opvækkelse.*

¹⁰ *Peter Christian Kierkegaard 1805-1888.* Hänestä tuli aikuisena pappissäädyn edustaja.

¹¹ Sørenin äiti Ane Sørenstad Lund oli Michaelille jo toinen kuollut vaimo.

¹² Lehtinen 2008, 12-27.

¹³ Ben Alex 1998, 19.

jälkensä Sørenin loppuun kirjalliseen tuotantoon ja sitä kautta myös länsimaiseen ajatteluun. Vaikuttaa siltä, että hän rakasti (tai ainakin uskoi rakastavansa) Regineä elämänsä loppuun asti ja suhtautui tähän eräänlaisena ”tosirakkautena”. Esimerkiksi *Viettelijän päiväkirjan*¹⁴ päähenkilö Johannes tuntuu monilta osin muistuttavan sitä hahmoa, jona Søren uskoi Kööpenhaminan häntä pitävän¹⁵. Vaikkakin, osa tutkijoista ja Kierkegaard tuntijoista ajattelee, että kirja on kirjoitettu, jotta Regine saisi tietää, että Sørenillä oli todellisuudessa hyvät aiheet tätä kohtaan.¹⁶

Sekä isän henkinen perintö että rakkaustarina Reginen kanssa ovat Kierkegaardin ajatteluun ehdottomasti vaikuttaneita seikkoja. Kolmas merkittävä henkilö hänen ajattelunsa kannalta oli *Georg Wilhelm Friedrich Hegel* (1770-1831). Kierkegaardin opiskeluaikana Hegelin vaikutus alkoi tuntua merkittävästi Kööpenhamin yliopistossa saakka. Dialektiikka on ehdottomasti yhtymäkohta Hegelin ja Kierkegaardin ajattelussa, mutta muuta yhteistä näiden kahden ajattelijan filosofioissa ei tunnu olevan. Kierkegaard suorastaan hyökkää Hegelin hengen fenomenologiaa vasten ja terävällä kynällään osoittaa omasta positiostaan Hegeliläisen valistusfilosofian useaan otteeseen, olevan hänen epäsuosiossaan.¹⁷ Kierkegaard ei voinut hyväksyä Hegeliläistä ajatusta siitä, että ihminen kasvaa ja kehittyy kohti ihmisenä olon määränpäättä eli hengeksi tulemista.¹⁸ Vaikka Kierkegaard itse käyttää monia Hegeliltä lainaamia ajatuksia, esimerkiksi juuri edellä mainittua hengeksi tulemista, tulemme huomaamaan, että yhtäläisyydet ovat vain näennäisiä.

”Minun sanottavanani ei ole saanut osakseen paljon huomiota, vaikka jotkut ovat pitäneet minua vasemman käden tuotannostani. Mutta tulee vielä päivä, jona tilanne on niin epätoivoinen, että minunlaisiani ihmisiä tarvitaan.”¹⁹ - Søren Kierkegaard

Kierkegaardin ajattelu on monin paikoin vanhahtavaa. Hän ei tunnu tunnevan (edes) sen aikaista biologiaa.²⁰ Tästä huolimatta hänen ajattelullaan tuntuu olevan paljon annettavaa myös nykypäivänä. Tästä kertoo esimerkiksi se, että monet merkittävät

¹⁴ Viettelijän päiväkirja on yksi osa Kierkegaardin julkaisemaa *Enten – Eller: Et Livs-Fragment udgivet*- teosta.

¹⁵ Lehtinen 2008, 64.

¹⁶ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 79.

¹⁷ Lehtinen, 2008, 74.

¹⁸ Lindberg, 48.

¹⁹ Ben Alex 1998, 51.

²⁰ Esimerkiksi tämä käy ilmi Ahdistuksessa s.84, kun Kierkegaard selostaa eliölajien suvun jatkamisesta. Hänen kirjastostaan löytyi tiettävästi vain kolme luonnontieteellistä kirjaa, joista yksi oli tiettävästi lintukirja. Tietysti on mahdollista, että hän oli hankkinut laajempaa luonnontieteellistä sivistystä muualta, esimerkiksi yliopistonluentosaleista, mutta vaikuttaa siltä, etteivät luonnontieteet olleet Kierkegaardin parasta osaamisalaa.

eksistentiaalistit tuntuvat hyödyntävän hänen oivalluksiaan ja löytöjään.²¹ Kierkegaardin ajattelua värittävä vahvasti epätoivo ja ahdistus. Ne ovat ihmisenä olemiselle tuttuja ilmiöitä edelleen ja mikä kiinnittäisikään huomiota ihmiseen yhtä tiukasti kuin eksistenssifilosofia ja eksistentiaalisismi. Nämä filosofiset suuntaukset nostivat päätään erityisesti maailmansotien jälkeen,²² jolloin epätoivo ja ahdistus olivat erityisen intiimisti läsnä ihmisten arjessa. Aika jona tämä tutkielma on tehty, on myös eräänlainen epätoivon ja ahdistuksen aika. Ekologinen katastrofi, globaali pandemia, ihmiskuvan ja yhteiskuntarakenteiden muutos vaikuttavat väistämättä jokaisen ihmisen elämään ja olemiseen. Kierkegaardin ajattelu, jonka keskiössä on ihmisenä oleminen, on nyt ehkä ajankohtaisempaa kuin koskaan.

Tässä tutkimuksessa selvitän Søren Kierkegaardin käsitystä epätoivosta, ahdistuksesta ja siitä miten ne vaikuttavat ihmisenä olemiseen. Tutkimusmetodina käytän systemaattista analyysia.²³ Lähteinä käytän erityisesti *Janne Kylliäisen* ja *Tapani Laineen* vuoden suomennosta teoksesta *Kuolemansairaus* (2016), sekä *Eila* ja *Johan Weckrothin* laatimaa *Ahdistuksen* (1964) suomennosta. Tietyiltä osin myös, *Päättävän Epätieteellistä Jälkikirjoitusta* (1998), jonka on suomentanut *Torsti Lehtinen*. *Olli Mäkisen* suomennosta teoksesta *Toisto* (2001), sekä *Heikki Linnoven* suomennosta kirjasta *Kedon kukka ja taivaan lintu* (1990). Muita kirjallisia lähteitä ovat erityisesti *Olli-Pekka Vainion Ihmiseksi tuleminen – Søren Kierkegaardin teologia* (2004), *Torsti Lehtisen Søren Kierkegaard, Intohimon, ahdistuksen ja huumorin filosofi* (2008) ja *Ben Alexin teos Søren Kierkegaard, Ajattelija elämä* (1998), jonka suomennoksesta ovat vastanneet *Torsti Lehtinen* ja *Tytti Träff*.

²¹ Lehtinen 2013, 109.

²² Lehtinen 2013, 13-14.

²³ Jolkkonen 2007, 1-38.

2. Ihminen

”Arvoituksellinen on oltava, ei vain muiden silmissä, vaan myös omissaan. Tutkin itseäni: kun väsyn siihen, sytytän ajankuluksi sikarin ja mietin: Herra tietää, mitä hän oikeastaan on minut tehdessään tarkoittanut, mitä hän minusta haluaa.”²⁴

Tässä luvussa hahmottelen Kierkegaardin ihmiskuvaa. Kierkegaardin kattava ja monisäikeinen tuotanto sisältää paljon erilaisia kuvauksia siitä millainen ihminen on. Ensinnäkin ihminen on synteisi, jonka voisi sanoa seisovan puoliksi ikuisuudessa ja puoliksi ajallisessa, toisin sanoen puoliksi maailmassa ja puoliksi taivaassa. Teismi on Kierkegaardille ilmiselvä lähtökohta. Ihminen on tahtomaattaankin aina ja väistämättä suhteessa luojaansa, Jumalaan. Tämän suhteen ympärille ja siitä johtuviin erilaisiin seikkoihin Kierkegaard perustaa pitkälti filosofiansa. Näitä seikkoja tarkastelen tarkemmin tässä luvussa ja itseasiassa pitkin tätä tutkielmaa. Ihmiskuvaan liittyvät vahvasti eri eksistenssitasot. Kuvatessaan sitä millainen ihminen on esteettisellä tasolla, poikkeaa kuvaus melko paljon siitä, millainen ihminen on esimerkiksi eettisellä tasolla, vaikkakin mekanismit ovat melko samanlaisia. Mainittuja eksistenssintasoja ei suoraan löydy mistään päälähteestäni, mutta ne ovat kuitenkin nähdäkseni löydettävissä molemmista. Tarkastelen siis niitäkin lyhyesti tässä luvussa. Ihmiskuvan ymmärtäminen on tärkeää, jotta pystytään ymmärtämään Kierkegaardin muovaamaa rakennelmaa. Tämän tutkielman kannalta tämä on suorastaan olennaista, jotta meillä on mahdollisuus ymmärtämään epätoivoa ja ahdistusta osana Kierkegaardin ajattelua.

2.1. Mikä on ihminen

Ihmiskuvaa hahmotellessa on syytä lähteä tarkastelemaan Kierkegaardin teistiseen malliin liittyvää toista toimijaa, nimittäin ihmisen Luoja Jumalalaa. Jumalalla tarkoitetaan kristinuskon Jumalaa. Se on syytä pitää mielessä, kun tarkastellaan ihmisenä olemista Kierkegaardin mallissa. Keskiössä on ihmisen ja Jumalan välinen suhde.

²⁴ Välisoiittoja, 59

Kierkegaard sitoutuu kristilliseen näkemykseen, jonka mukaan Jumala on Luoja Jumala. Tämä on luonut maailman tyhjästä (*creatio ex nihilo*) ja ihmisen omaksi kuvakseen. Luominen tapahtuu Jumalasta ulospäin suuntautuvana liikkeenä ja samalla Jumalan niin sanottuna palaa liikkeenä, joka suuntaa takaisin tähän. Käytännössä tämä siis tarkoittaa sitä, että luodessaan maailman Jumala jättää sen myös vapaaksi ja sallii jokaiselle sen toimijalle itsenäisen aseman. Palatessaan itseensä Jumala siis erottaa luodun ja itsensä. Tästä seuraa se seikka, että näin ollen luotu ja Jumala ovat olemukseltaan erilaisia. Jumala ja maailma siis tulevat erotetuiksi selvästi toisistaan. Tämä ei myöskään tarkoita vain metafyyssistä erotusta vaan myös eettistä erotusta. Ihmistä ja Jumalaa ei voida mitata samoilla etiikan mitoilla.²⁵

Nähdäkseni ei ole täysin selvää, että onko Kierkegaard kiinnostunut tai onko hänen ajattelunsa kannalta lainkaan merkityksellistä se, että onko maailmassa esimerkiksi muut eliöt tai oliot vapaita tai suhteessa näiden Luojaan Jumalaan, tai jos ovat, niin millä tavalla. Kierkegaardin ajattelu keskittyy pitkälti siihen, mitä on ihminen ja millainen tämän suhde on Jumalan kanssa.

Kierkegaardin ajattelussa Jumalaa kuvataan ajoittain hieman toisistaan poikkeavilla tavoilla. Aiemmin osoitettu perinteiseen teismiin ja kristilliseen teologiaan perustuva malli on yksi niistä, kuitenkin esimerkiksi *Kedon Kukka ja Taivaan Lintu* (1849),²⁶ joka on Kierkegaardin omalla nimellä julkaisema, jumaluus tuntuu olevan eri puolilla luontoa ja luomakuntaa opettamassa ihmiselle elämää, kuten seuraavissa esimerkeissä käy ilmi: ”-- mutta ulkona kukan ja linnun seurassa tai ulkona missä kukka ja lintu opettavat iloa, siellä on aina iloa”²⁷ tai ”Sillä olitko milloinkaan oikein vakavasti tarkastanut omaa elämääsi tai tarkannut ihmisten elämää, ihmismaailmaa, joka niin suuresti eroaa luonnosta, jossa kaikki on ehdotonta kuuliaisuutta”²⁸ Torsti Lehtinen kuitenkin huomauttaa, että tässä tapauksessa todennäköisesti Kierkegaardilla on tavoitteena osoittaa, kuinka naurettavaa on pyrkiä kuvaamaan Jumalaa ja tämän todellisuutta runollisin keinoin.²⁹ Tämä on syytä huomioida kaikessa Kierkegaardin lukemisessa: aina ilmiselvä tulkinta ei ole oikea. Ironia, satiiri, parodiointi ja huumori värittävät monia tekstejä ja vaikeuttavat sen ymmärtämistä, mitä kirjailija on varsinaisesti tarkoittanut. Nähdäkseni on melko turvallista olettaa, että Kierkegaardin puhuessa jumalasta viitataan kristinuskon Jumalaan.

²⁵ Vainio 2004 Ihmiseksi tuleminen, 37.

²⁶ Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen. Tre gudeligen Taler (1849).

²⁷ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 55.

²⁸ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 46.

²⁹ Lehtinen 2008, 157.

Kierkegaard kuvaa ihmisenä olemista useaan otteeseen eksistomisena ja eksistenssinä.³⁰ Ihmisen ollessa ihminen tämä eksistoi. Tämän ajatuksen kulmakivenä toimii käsitys siitä, että ihmisenä olemisessa on jotain erityistä. Monesti tämä erityisyys on nimetty tietoisuudeksi itsestä. Anti-Climacus³¹ toteaaakin, että ”Synti on tietämättömyyttä.”³² Voidaan siis ajatella, että vaikka koira on olemassa se ei silti eksistoi, koska se ei ole tietoinen olemisestaan, ainakaan siinä määrin, missä ihminen on. Toinen seikka liittyy ihmisen olemukseen eli essentiaan. Ihmisen olemus ei ole ennalta määrätty, toisinkuin esimerkiksi koiralla. Koiran tapauksessa koiran olemus määrittelee sen tapaa olla (essentia ennen eksistenssiä). Ihmisen essentian erilaisuus johtuu siitä, että ihmisyyteen liittyy tiettyjä piirteitä ja ominaisuuksia, joita muusa luodussa ei ilmene:

”Tämän sairauden [Epätoivo] mahdollisuus kohottaa ihmisen eläimen yläpuolelle ja erottaa hänet eläimistä aivan toisella tavalla kuin pystyssä käveleminen, sillä se viittaa siihen äärettömään pystyasentoisuuteen ja ylhäisyyteen, että ihminen on henki.”³³

Ihmisen oleminen määrittelee olemusta³⁴ (eksistenssi ennen essentiaa³⁵). Ihminen on vapaa valitsemaan oman olemuksensa.³⁶ Kierkegaardin ajattelun voidaan nähdä olevan ensimmäisiä, kattavampia eksistenssifilosofisia hahmotelmia. Hän näkee ihmisen eksistoivan maailmassa ja olevan välittömässä suhteessa luotuun maailmaan. Ihmisen oleminen maailmassa ei ole vain suhteessa olemista maailman kanssa vaan myös ”kohoamista” olemisessa: ”todella oleminen merkitsee kohoamista suhteessa pelkkään kykyyn olla”³⁷ Ihmisen ymmärrys omasta olemisesta on Kierkegaardin ajattelun keskiössä. Hän on kuitenkin muotoillut sen muista vastaavista malleista poiketen

³⁰ Kuolemansairaus, 157.

³¹ Anti-Climacus on eräs Kierkegaardin käyttämistä pseudonyymeistä. Hän toimii Johannes Climacuksen vastinparina. Climacus on latinaa ja se tavataan suomentaa usein ”kiipeämisenä” tai ”kipuamisena”. Johannes Climacus on pseudonyymi, joka usein sijoitetaan huumorin siirtymäkategoriiaan kuvaamaan alemmalta eksistenssintasolta ylempää uskonnollista tasoa -> kipuamista alhaalta ylös. Matka ylös on vaivalloinen ja hankala, tätä Johannes Climacus kuvaa esimerkiksi Päätävän Epätieteellisessä Jälkikirjoituksessa. Anti-Climacus taas on uskonnollista tasoa edustava pseudonyymi, joka kuvaa ylhäiseltä eksistenssintasolta näkemäänsä maailmaa, ihmisten kurjuutta heidän epätoivoissaan ja tietämättömyyksissään siitä, kuinka epätoivoisia nämä itseasiassa edes ovat. ”Anti-Climacus” alaspäin kipuaminen. Søren Kierkegaard – Kuolemansairaus, 5 alaviitte 3.

³² Kuolemansairaus, 130.

³³ Kuolemansairaus, 37

³⁴ Eksistenssi ennen essentiaa on yksi eksistenssifilosofioiden lähtökohdista. Tällöin siis ihmisenä oleminen määrittelee olemusta. Esimerkiksi keskiaikaiset Skolastikot suhtautuivat asiaan täysin toisella tavalla. Essentia oli pysyvä ominaisuus ihmisessä. Lehtinen -Eksistentialismi, Vapauden filosofia s.26

³⁵ Päinvastoin kuin Hegelillä. Hegelin mukaan inhimillinen kokemus luo todellisuutta. Lindber, 24-25.

³⁶ Lehtinen 2013, 25-26.

³⁷ Kuolemansairaus, 38.

siten, että ihmisen päämäärä on ihmiseksi/ itseksi tuleminen, ei sinä oleminen.³⁸ Hän vastustaa hyvin kiivaaseen sävyyn esimerkiksi Hegelin edustamaa filosofista viritelmää, jossa ihminen nähdään osana suurta harmonista koneistoa ja maailma loogisesti toimivana järjestelmänä. Maailmassa, jossa ihminen elää ja eksistoi, törmää tämä jatkuvasti ristiriitaisuuksiin ja epäjohdonmukaisuuksiin. Erityisesti ristiriidat ovat keskeisessä roolissa Kierkegaardin ihmiskuvassa. Ihmisenä olemisen keskuksessa on jatkuvien ristiriitaisuuksien kanssa eläminen.³⁹ Esimerkki ristiriidan kanssa elämisestä on kristinuskon ajatus ihmisestä ikään kuin kahden maan kansalaisena. Johannes Climacus pohtii tätä Päätävän Epätieteellisessä jälkikirjoituksessa ja tiivistää siihen oman eksistenssifilosofiansa ytimen:

”Mutta mikä on eksistenssi? Se on lapsi, joka on sinnyt äärettömyydestä ja äärellisyydestä, ikuisuudesta ja ajallisuudesta, ja joka siksi on lakkaamatta pyrkimisen tilassa.”⁴⁰

Ihminen siis elää maailmassa ja on siinä ajallinen. Samalla ihmisellä on sielu, joka on ikuinen. Ikuinen sielu suuntautuu transendenttiin maailmaan. Tästä syntyvä ristiriita aiheuttaa ihmisessä *ahdistuksen*, jota käsitellään myöhemmissä luvuissa lisää.

Ihmisen elämän päämääränä on tulla ihmiseksi/ itseksensä, kuten pseudonyymi Anti-Climacus toteaa: ”suhteessa itseensä ja tahtoessaan olla oma itsensä itseys perustuu läpinäkyvästi siihen mahtiin, joka sen on asettanut.”⁴¹ Tämä johtuu siitä seikasta, että ihminen on Anti-Climacuksen mukaan (A) henki, joka on (B) itseys ja tämä itseys on (C) synteesi.^{42, 43}

A) Henki. Anti-Climacus jakaa ihmisen tiettyssä mielessä henkeen ja ruumiiseen. Tämä ei missään tapauksessa tarkoita dualistista jakoa, jossa nämä kaksi asiaa on erotettava toisistaan. Ne ovat asioita ja seikkoja, joiden takia ihminen on ihminen. Ihmisenä olemiseen kuuluu olla tämän jakopisteen keskellä. Kuitenkin on huomattava, että Anti-Climacus ajattelee ihmisen olevan varsinainen ihminen, kun tämän hallitsevana määreenä toimii henki.⁴⁴ Se että ihminen on henki tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että ihminen on olio, joka on ikuisuudessa.⁴⁵ Hengen määreen piiriin kuuluvat erilaiset korkeammat ja hyveellisemmät ominaisuudet, jotka edistävät ihmisen ja

³⁸ Vainio 2004, 34.

³⁹ Lehtinen 2013, 109.

⁴⁰ Päätävän Epätieteellinen Jälkikirjoitus, 104.

⁴¹ Kuolemansairaus, 37 ja 188.

⁴² Kuolemansairaus, 35.

⁴³ Tätä voi verrata Hegelin malliin inhimillisestä tiedosta: tietoisuus, itsetietoisuus, henki. Lindberg, 17.

⁴⁴ Kuolemansairaus, 35-36.

⁴⁵ Kuolemansairaus, 72.

Jumalan suhdetta.⁴⁶ Eli se, että ihminen on henki johtaa esimerkiksi siihen, että tämä tulee erotetuksi vain maallisista asioista, kuten muusta luodusta. Esimerkiksi koiralla ei ole (ainakaan samanlaista) henkeä kuin ihmisellä.

B) Itseys. ”Henki on itseys.”⁴⁷ Avainsana sen ymmärtämisessä, että ihminen on itseys, toimii sana suhde. Ihminen on jatkuvasti suhteessa itseensä, mutta myös tämän itseyden asettajaan, luoja: ”Suhteessa siihen mahtiin, joka on sen asettanut.”⁴⁸ Ihmisen tulee olla oikeassa suhteessa itseensä, mikä tarkoittaa sitä, että tämä tiedostaa olevansa henki ja suhtautuu rehellisesti siihen tosiseikkaan, että on näin ollen myös suhteessa Luojaansa. Ihmisen tiedostaessa sen seikan, että on suhteessa Jumalaan, aiheutuu tästä suuri mahdollisuus tilanteeseen, jossa ihminen on väärässä suhteessa itseensä, koska joutuu silloin suhtautumaan itseensä uudella tavalla. Hän siis joutuu tunnustamaan ja toteamaan sen, että on -kristillisellä termistöllä sanottuna, syntinen. Näin ihminen tahtoo nyt olla epätoivoisesti olla olematta oma itsensä, kun aiemmin tämä tahtoi juuri päinvastaista.⁴⁹ ”Varinainen ‘itse’ on laadullinen poikkeaminen yleisestä”⁵⁰

C) Ihminen on henki ja henki on itseys. Se seikka, että ihminen on henki ei vain mahdollista sitä, vaan väistämättä johtaa siihen, että ihminen on jatkuvasti erilaisten dialektisten seikkojen ristitulessa: ”Ihminen on synteisi äärettömyyden ja äärellisyydestä, ajallisesta ja ikuisesta, vapaudesta ja välttämättömyydestä, lyhyesti sanottuna synteisi.”⁵¹ Ihminen joutuu elämään jatkuvassa ristiriitatilassa, koska maallinen ruumis ja ikuisuuteen suuntaava henki kulkevat eri suuntiin.

Anti-Climacus esittää, että ihminen on henki, joka on itseys ja tämä itseys on synteisi⁵². Ihminen on siis hengen ja ruumiin muodostama kokonaisuus (synteisi), jonka päämääränä henki toimii.⁵³ Virgilius Haufniensis vahvistaa tämän Ahdistuksessa: ”Ihminenhan on sielullisen ja ruumiillisen synteisi.”⁵⁴ Ihmiseen tulee suhtautua kokonaisuutena, ajallisena ja ajattomana oliona. Ihmisen olemista myös määrittää välitön suhde tämän luojaan Jumalaan. Voisi sanoa siis, että ihmisen päämäärä tulla ihmiseksi tarkoittaa sitä, että ihminen kohtaa todellisuuden, itsensä ja Luojaansa sellaisena kuin se tälle ilmenee eli on oikeassa suhteessa näihin kaikkiin. Kuolemansairaudessa osoitetaan melko perusteellisesti se, kuinka vaikeaa tämä on. Tässä kohtaa on siis tärkeää huomata, että ihmisen

⁴⁶ Kuolemansairaus, 102.

⁴⁷ Kuolemansairaus, 35.

⁴⁸ Kuolemansairaus, 37.

⁴⁹ Kuolemansairaus, 117.

⁵⁰ Ahdistus, 105.

⁵¹ Kuolemansairaus, 35.

⁵² Kuolemansairaus, 35.

⁵³ Kuolemansairaus, 35-37.

⁵⁴ Ahdistus, 58.

eksistenssiä ja tätä myöten essentiaa määrittelee tämän suhde ikuisuudessa olevaan Jumalaan.⁵⁵

⁵⁵ Kuolemansairaus, 54.

2.2. Eksistenssin tasot

Eksistenssintasot kuvaavat sitä, millä tavalla ihminen on ihminen. Ne ovat keskeinen tapa jaotella ihmistä Kierkegaardin mallissa. On syytä tehdä heti alkuun selväksi se seikka, että ulkopuolinen ihminen ei voi tietää tai nähdä millä tasolla ympärillä elävät ihmiset eksistivät. Kierkegaard käyttää esimerkeissään hahmoja ja eräänlaisia arkkityyppejä eri eksistenssin tasoilla elävistä ihmisistä. Esimerkiksi Don Juan on hahmo, jota hän pitää ylemmän esteettisen tason arkkityyppinä.⁵⁶ Mikäli Don Juan on todellisuudessa ollut, (muuallakin kuin taiteen maailmassa), emme pystyisi tietämään millä tasolla hän eli. Eksistenssintasot kuvaavat subjektiivisen ihmisen tapaa kokea ja eksistoida maailmassa. Päätävän Epätieteellisessä Jälkikirjoituksessa Kierkegaard kirjailee Johannes Climacus -pseudonyymillä varjolla seitsemän eksistenssintasoja.⁵⁷ Jotkin tutkijat ovat maininneet löytäneensä tätä useampiakin tasoja.⁵⁸

Toisaalta Päätävän epätieteellisessä Jälkikirjoituksessa Johannes Climacus toteaa myös, että on olemassa kolme eksistenssintasoja, jotka ovat esteettinen, eettinen ja uskonnollinen.⁵⁹ Suuressa osassa Kierkegaardin selitysteoksia tartutaan juuri näihin sfääreihin ja ehkä juuri siksi vallitsee melko pitkälti konsensus siitä, että Kierkegaard jakaa eksistenssin tasot mainittuihin kolmeen pääluokkaan, joista ensimmäinen on eksistenssin alin taso.⁶⁰ Eksistenssin tasolta toiselle siirtyminen on niin sanottua laadullista muuttumista. Sen vastakohtana olisi määrällinen muutos. Käytännössä tällä siis viitataan siihen, että ihminen siirryessä tasolta toiselle ei siis ihmisenä olo tietyssä eksistenssintasossa kasva tappiinsa ja tämä ikään kuin emanoidu, ja sen seurauksena siirry seuraavalle tasolle. Tasolta toiselle siirtymiseen liittyy aina ahdistus ja epätoivo, ne toimivat liikkeelle panevana ”energiana” tasolta toiselle siirryessä.⁶¹ Ihmisen ratkaisu siirtyä tasolta toiselle ei ole järjellinen ja looginen ratkaisu. Siirtyminen eksistenssintasolta toiselle on ihmisen itse tekemä päätös. Eri eksistenssin tasoja määrittelevät hyvin erilaiset motiivit ja tavat nähdä maailma. Eksistenssin tasolta toiselle siirryessä ihminen hylkää alemman tason tavan olla ja siirtyy uuteen.⁶²

⁵⁶ Lehtinen 2008, 94.

⁵⁷ Tässä tapauksessa lasketaan myös niin sanotut ”siirtymäkategorioiden” eli ironia ja huumori, sekä esteettisen ja uskonnollisen tason kahtiajako.

⁵⁸ Lehtinen 2008, 86.

⁵⁹ Päätävän Epätieteellinen Jälkikirjoitus, 506.

⁶⁰ Lehtinen 2013, 109.

⁶¹ Vainio 2004, 28.

⁶² Lehtinen 2008, 83.

2.2.1. Esteettinen taso

Esteettinen taso on eksistenssintasoista alinpa. Tämä tarkoittaa siis sitä, että esteettisellä tasolla eksistoinva ihminen on kauimpana ihmiseksi tulemista. Vaikuttaa siltä, että Kierkegaard esteettisen tason kahteen luokkaan: välittömään (oleminen) ja tietoiseen (olemus).⁶³ Esteettisellä tasolla eksistoinvan ihmisen elää maailmassa, jossa esimerkiksi materiaalisella ulottuvuudella on kovin suuri merkitys. Hän voi olla⁶⁴ ”poroporvari”, joka havittelee hyvää elintasoa, suuri taiteenystävä tai viettelijä, joka elää sydänten valloittamisella. Kaikkia näitä edellä mainittuja eksistoinjia yhdistää se seikka, että heidän tarpeensa tulevat tyydytetyiksi jollain aineellisella. Esteettisellä tasolla eksistoinvat ihmiset sulkevat tietoisuutensa ulkopuolelle kaiken ikuisuuteen liittyvän. Hedonisti tukkii korvansa ikuisuudelta aistinautunnoilla. Esteettisellä tasolla eksistoinva ihminen ei halua kohdata todellisuutta sellaisena kuin se on. Hän ei halua tulla itsekseen. Anti-Climacus luonnehtii tätä tilaa seuraavasti: ”tahtoa epätoivoisesti olla olematta oma itsensä.”⁶⁵ Tällöin on kyseessä välitön esteettinen taso. Toinen vaihtoehto on ”Tahtoa epätoivoisesti olla oma itsensä.” Tämä tila on tietoinen esteettinen taso.⁶⁶ Tässä tilassa materian ja aineen tyydytys ei riitä, ihminen voi sen sijaan jopa halveksia niitä. Ihminen elää ja saa tyydytyksensä fantasiaista ja haaveista. Kierkegaardin pseudonyymeistä erityisesti Victor Eremita tuntuu edustavan teksteissään tätä eksistenssin tasoa.

Erityisesti *Viettelijän päiväkirjan* henkilö Johannes näyttää edustavan esteettistä tasoa, jossa ihminen haluaa epätoivoisesti olla oma itsensä.⁶⁷ Kierkegaard tuntuu ajattelevan, että suurin osa ihmisistä eksistoi juuri tällä tasolla. Hän ei missään tapauksessa sano, että se olisi väistämättä huonoa asia. Esteettisellä tasolla tapahtuvaa eksistointia määrittävät korkeammista tasoista eroavat mitat ja tavoitteet. Ihminen voi elää mukavaa poroporvarin tai hedonistin elämää ja ottaa siitä ilon irti. Hän ei vain pääse tällä tasolla koskaan eroon itseään piinaavasta epätoivosta, joka erottaa Luojasta Jumalasta. Toisaalta Kierkegaard tuntuu ajattelevan, että esteettisellä tasolla liian suureksi kasvanut epätoivo voi olla kohtalokasta. Ihmisen defenssinomainen käytös ja toiminta lisääntyy ja kasvaa ja hän vieraantuu yhä enemmän itsestään ja Luojastaan. Suunta on siis väärä. Johannes Climacus pahentuu Päätävän Epätieteellisessä Jälkikirjoituksessa muihin pseudonyymeihin, kuten Victor Eremitaan, Constantin Constantiukseen ja Johannes Viettelijään, jotka edustava esteettistä

⁶³ Lehtinen 2008, 91.

⁶⁴ Kierkegaard palaa usein teksteissään irvailemaan ja halveksimaan poroporvareita.

⁶⁵ Kuolemansairaus, 84.

⁶⁶ Kuolemansairaus, 103.

⁶⁷ Lehtinen 2008, 100.

tasoa. Häntä surettaa, että nämä eivät pääse omasta turhamaisuudestaan eroon ja ota askelta eettiselle tasolle. Samalla hän kuitenkin toteaa, että olisi typeryyttä pyrkiä heitä sille tielle ohjaamaan, koska esteettisellä tasolla ovela ei pysty antamaan eettisen tason mitoille oikeastaan mitään arvoa.⁶⁸

⁶⁸ Päättävän Epätieteellinen Jälkikirjoitus, 301.

2.2.2. Eettinen taso

Eettinen taso seuraa esteettistä tasoa. Tällä tasolla eksistoiva ihminen ei rakenna elämäänsä niinkään aineellisen tai primitiivisen tyydytyksen varaan. Eettisellä tasolla ihmiselle tärkeämpää on toiminta: perhe, vakaumus, velvollisuuden täydyttäminen ynnä muu vastaava. Eettisellä tasolla ihmisen intohimo on erityisesti toiminta. Hänen puhettaan ja ajatteluaan värittää se käsitys, että kaikki mitä hänelle tapahtuu ja se missä tilassa hän on, johtuu siitä, että hän on tehnyt ja toiminut jotenkin. Havainnollistetaan tätä rakkauselämällä: Eettisellä tasolla eksistoiva ihminen rakastuu ja ryhtyy avioliittoon. Hänen olemisensa vaatii sitä, että hänen on toimittava ja mentävä avioliittoon. Tätä voi verrata esteettisellä tasolla eksistoiva rakastuu kanssa eljäänsä, hän ei ryhdy avioliittoon vaan alkaa runoilijaksi: haaveilee ja luo fantasioita mielitystään.⁶⁹

Eettiseen tasoon liittyy ennen kaikkea eksistenssifilosofialle tyypillisenä piirteenä vapaus.⁷⁰ Vapaus on keskeinen käsite myös Kierkegaardin ajattelussa. Erityisesti *Ahdistuksessa* hän käsittelee teemaa melko kattavasti. Vapaus, joka johtaa valinnanvapauteen on välttämättömyys ja samalla velvollisuus, joka ihmisen on kannettava. Arkisessa ajattelussa vapaus monesti nähdään erityisen positiivisena asiana, erityisesti nykyisessä kulttuurissamme, mutta sillä on myös käännekohtia, joihin Kierkegaard pureutuu. Yksi näistä on syyllisyys, joka on eettistä tasoa monesti määrittelevä tila.⁷¹ Joka tapauksessa eettisellä eksistenssin tasolla ihminen on vapaa ja samalla velvollinen tekemään valintoja, tämä johtuu tiedostetusta suhteesta absoluuttiin. Hän tiedostaa, että valinnan merkitys on suuri. Tämän joutuu kantamaan valinnan seurauksia loppu elämänsä ajan tai ei vain seurauksia vaan varsinaisesti sitä, että teki valinnan. Merkittävin ero eettisen ja esteettisen tason välillä piilee valinnan tavassa: eettisellä tasolla ihminen tiedostaa valintojensa merkityksen, kantaa täyden vastuun valinnoistaan ja tiedostaa niiden välttämättömyyden.⁷²

Torsti Lehtinen tulkitsee Kierkegaardin ajattelevan, että eettisellä tasolla eksistoivalle ihmiselle on ennen kaikkea tärkeää tapa, jolla ihminen tekee valintoja ja päätöksiä. Päätöksellä, oli se sitten mikä tahansa, ei ole juurikaan merkitystä, ainoastaan sillä, mikä on perimältään valinnan syy.⁷³ Valinnalla toden mittana toimii intohimo, jolla se tehdään. Tätä teemaa tarkastellaan vielä seuraavissa kappaleissa. Jaan saman tulkinnan Lehtisen kanssa.

⁶⁹ Päätävän Epätieteellinen Jälkikirjoitus, 395.

⁷⁰ Lehtinen 2013, 48.

⁷¹ Ahdistus, 139.

⁷² Lehtinen 2008, 131.

⁷³ Lehtinen 2008, 135.

Kierkegaardin filosofia tuntuu pureutuvan ylemmillä eksistenssintasoilla erityisesti ihmisen tapaan suhtautua seikkoihin, teolla itsellään ei juurikaan ole merkitystä, oli se sitten hyvä tai paha. Ainoastaan sillä, että miksi tai miten ihminen sen tekee tai tarkalleen ottaen sillä, että missä tilassa ihmisen on, siis missä tilassa ihmisen henki on. Koska onhan synti ennen kaikkea hengen määre ja henkeä ei määritä yksittäiset teot.⁷⁴ Oleminen edeltää aina olemusta. Ihmistä ei siis pilaa yksittäinen teko tai tekemättä jättäminen, ei myöskään pelasta yksittäinen teko tai tekemättä jättäminen, vaan valinnoista seuraava tila, synnintila. Aihetta käsitellään perusteellisemmin luvussa, jossa huomio keskittyy Kuolemansairauteen. Tässä kohtaa on mielestäni kuitenkin syytä panna merkille se, että vaikka Kierkegaard ei tunnu tuntevan kovin hyvin Martti Lutherin tekstejä ja teologiaa, ovat hänen ajatuksensa nähdäkseni melko saman suuntaisia kuin Lutherilla. Esimerkiksi isossa katekismuksessa Luther kirjoittaa Kuudennen käskyn selityksessä seuraavasti:

”Meillä on siis tässä taas Jumalan sana. Hän haluaa sillä houkutella ja opettaa meitä aitoihin, jaloihin ja suuriin tekoihin, joita ovat lempeys, kärsivällisyys ja kaiken summana vihollisiimme kohdistuva rakkaus ja hyvyys. Hän Tahtoo jatkuvasti muistuttaa meitä pitämään mielessämme ensimmäisen käskyn, sen että hän on Jumalamme ja tahtoo siis auttaa, tukea ja varjella meitä... tässä tarkoitetaan aitoja, pyhiä ja jumalallisia tekoja, joista Jumala enkeleineen iloitsee. Vaikka ihmispyhyys sen sijaan on löyhkäävää saastaa, eikä siksi ansaitse palkakseen muuta kuin vihan ja kadotuksen.”⁷⁵

Kiusaus tulkita Lutheria Kierkegaardin ajattelua mukailleen on kieltämättä suuri. Ihmisen teot itsessään eivät ole kummankaan ajattelijan rakennelmissa itseisarvossa, vain ja ainoastaan sillä on merkitystä, tekeekö ihminen sen oikealla tavalla. Luther ajattelisi, että hän tekee sen oikealla tavalla, jos toteuttaa ensimmäistä käskyä. Kierkegaard sanoisi, että jos tämä toimii intohimonsa edellyttämällä tavalla (suhteessa absoluuttiin).⁷⁶

⁷⁴ Kuolemansairaus, 121-122.

⁷⁵ Isokatekismus, tunnustuskirjat, 356.

⁷⁶ Kuolemansairaus, 159.

2.2.3. Uskonnollinen taso

Uskonnollinen eksistenssintaso on tasoista korkein. Uskonnollisella tasolla ihminen on hylännyt alemmat tasot. Hän on tehnyt niin sanotun *uskon hypyn*, kun on siirtynyt tälle tasolle. Alempien tasojen tapa mitata ja hahmottaa maailmaa on unohdettu. Ihminen on tietoinen suhteestaan Luojaansa. Uskonnollisella tasolla ihminen huomaa, kuinka turhanpäiväistä on eettisen tason maallisesta joutavuudesta huolehtiminen. Eettinen nuhteettomuus ja hyveellinen elämä on uskonnollisella tasolla turhuutta. Tätä tasoa määrittelevät vain ja ainoastaan sen omat mitat.⁷⁷ Uskonnollisella eksistenssin tasolla ihminen siis tiedostaa olevansa suhteessa Jumalaan. Tästä seuraa se, että hän alkaa lähestyä *ihmiseksi, eli itsekseen tulemista*.

Kiinnitämme nyt huomiota siihen seikkaan, että Kierkegaard jakaa uskonnollisen tason kahteen pääluokkaan. Uskonnolliseen (yleisuskonnollinen) ja kristilliseen. Pelkästään uskonnolliselle tasolle pääseminen ei riitä, jotta ihminen voisi saavuttaa päämääränsä. Tämän on päästävä kristilliselle tasolle. Kristilliselle tasolle pääseminen on äärimmäisen vaikeaa. ”Syntiä on, että Jumalan edessä tai Jumala mielessään tahtoo epätoivoisesti olla olematta oma itsensä tai tahtoo epätoivoisesti olla oma itsensä. Synti on siten potensoitunutta heikkoutta tai potensoitunutta uhmaa: synti on epätoivon potensoitumista.”⁷⁸ Synti vaatii ihmistä asettumaan kaikkine aiemmin tehtyine valintoineen Luojan eteen ja Tunnustaa oma riippuvuus ja mitättömyys suhteessa Luojaan. Myös synti saa tässä tasossa vasta varsinaisen merkityksensä, koska synti tapahtuu vain suhteessa Luojaan. Vasta kristilliselle tasolle noustessa ihminen siis varsinaisesti vasta on syntinen.

Uskonnollisella tasolla ihminen on asettunut asemaan, jossa tämä pystyy tarkastelemaan kaikkia omia tekojaan, ajatuksiaan ja olemistaan. Hänen ei tarvitse hurskastella, näyttää ulospäin uskonnolliselta pyhimykseltä tai kurjalta keppikerjäläiseltä, joka on luopunut kaikesta Jumalan vuoksi. Esteettisellä ja eettisellä tasolla tällainen on siis melko tyypillistä toimintaa. Uskonnollisella tasolla eksistoivalle ei ole merkitystä todistaako, joku hänen uskonnollisuuttaan, koska tietää sen olevan turhaa. Jumala näkee kaiken ja tietää kaikki hänen puutteensa ja huomaa ne yritykset, joilla ihminen yrittää omaa surkeuttaan Jumalan silmissä peitellä.”⁷⁹

⁷⁷ Lehtinen 2008, 158.

⁷⁸ Kuolemansairaus, 115.

⁷⁹ Päätävän Epätieteellinen Jälkikirjoitus, 515-516.

2.2.4. Siirtymäkategoria

Siirtymäkategoriat, ovat eksistenssitasojen välillä esiintyviä eräänlaisia siirtymä vaiheita. Tässä tutkielmassa niihin ei suhtauduta omina eksistenssin tasoinaan, koska nähdäkseni niissä esiinny ainoastaan määrällistä muutosta, ei laadullista. Niille siirtyminen ei siis vaadi hypyn kaltaista siirtymistä tasolta tasolle. Ensimmäinen siirtymäkategoria on ironia, se toteutuu lähtökohtaisesti esteettisen ja eettisen tason välillä. Huumori, toinen siirtymäkategoria toteutuu eettisen ja uskonnollisen tason välillä.⁸⁰

Torsti Lehtinen toteaa ironian olevan vaikeimpia käsitteitä Kierkegaardin rakennelmassa.⁸¹ Ironia on Kierkegardille melkoisen tuttu aihe, tekihän hän oman akateemisen tutkielmansa Sokrateen filosofiasta, jossa ironia on ilmeisesti mitä välittömimmin läsnä. Lisäksi Hegelin ajattelu, positiosta johtuen, muistuttaa Kierkegaardin postioista katsottuna ironiaa, jossa tarkastellaan maailma ja sen ilmiöitä ulkopuolelta⁸². Esteettisellä tasolla eksistoiva ihminen voi huomata ironian avulla rakentaneensa koko elämänsä ja todellisuuden, jossa elää aineelliselle pohjalle. Ironikko huomaa tämän ja tarkastelee asiaa ulkopuolisesta positiosta, eikä voi olla panematta merkille sitä, kuinka älytöntä on rakentaa koko oma todellisuutensa, jonkin niin turhanpäiväisen ja merkityksettömän varaan. Ironikko menettää uskonsa esteetikon tapaan käyttää elämänsä.⁸³

Huumorin siirtymäkategoria on ihmiseltä huomattavasti enemmän ”ihmisyyttä” vaativa taso kuin ironia. Ironian, joka on tietystä mielessä läheistä sukua huumorille, kumpuaa tietystä kyynisyydestä, mutta humoristin nauru ammentaa elämän vakavasti ottavan sielun syövereistä⁸⁴. Kierkegaard ajattelee ironian ja huumorin suurimman eron liittyvän kärsimykseen: Ironikon näkökulmasta hänen tuskansa ja kärsimyksensä ovat vain ohimeneviä ja valitettavia tiloja, mutta humoristi tajuaa sen, että tuska ja kärsimys ovat väistämätön osa elämää. Humoristi ei vielä osaa antaa tälle suurempaa merkitystä, vasta uskonnollisella tasolla ihminen pystyy siihen.^{85, 86} Huumorin siirtymäkategoriassa ihminen pystyy näkemään tilanteensa koomisuuden, vaikka tragedia, joka häntä on mahdollisesti kohdannut, olisi

⁸⁰ Lehtinen 2008, 85.

⁸¹ Lehtinen 2008, 125.

⁸² Lehtinen 2008, 126.

⁸³ Lehtinen 2008, 129.

⁸⁴ Lehtinen 2008, 139.

⁸⁵ Tämä on yksi Kierkegaardin filosofian tärkeimpiä kohtia. Humoristi tosiaan voi huomata ja hyväksyä sen, että elämä on usein täynnä kaikkea ikävää. Elämästä ei tule valmista tai hyvää vaikka, kuinka toimisi ja eläisi. Kärsimys ja pahuus ei katoa elämästä vaikka, kuinka hurskaasti ja hyveellisesti eläisi. Ihmisen asema ja paikka on vain hyväksyä tämä. Uskonnollisella tasolla ihminen on ymmärtänyt, että voi ottaa esim. Taivaan Linnulta, Kedon Kukulalta, Jobilta oppia siitä, miten tähän teodikeaan tulisi suhtautua.

⁸⁶ Lehtinen 2008, 140.

vakavakin. Hän pystyy suhtautumaan kokonaisuuteen tasapainoisesti, koska tietää jollaintavalla suhteensa ikuisuuteen.⁸⁷ Uskonnollinen taso eroaa tästä siinä, ettei ihminen tosiaan pysty näkemään tragedian taustalla sitä uskonnollista syytä tai perustetta, joka Kierkegaardin mukaan poikkeuksetta sieltä löytyy. Hän ei ymmärrä asian tapahtuvat suhteessa itseysteensä ja sitä kautta Luojaan, joka on tämän itseyden asettanut. Kedon kukka ja taivaan lintu on tästä ajattelutavasta hyvä esimerkki. Teos, joka saa inspiraationsa Jeesuksen Vuorisaarnasta⁸⁸, kuvaa oivallisesti sitä tilaa, jonka uskonnollisella tasolla eksistoinen henkilö pystyy ymmärtämään: ”ja vaikka kuolema kohtaisi sinut meren pohjassa, siinä missä on kaikkein syvintä; tai vaikka tulisit räjäytetyksi ilmaan: sinä et kuitenkaan joudu Jumalan ulkopuolelle”⁸⁹ Huumori on uskonnollisuuden raja-alue, jossa ihminen on tietystä mielessä lapsenkaltainen, Kierkegaard kuvailee humoristia ”absoluuttisesti sivistyneeksi ihmiseksi”, joka lapsen kanssa yhteen saatettuna keksii asiasta kuin asiasta sen humoristisen tai koomisen puolen⁹⁰. Tässä kohtaa Kierkegaard on todennäköisesti pitänyt mielessään Jeesuksen opetusta taivasten valtakunnasta, joka on lapsen kaltainen⁹¹ Humoristiseen tasoon liittyy siis tietynlainen viattomuus. Luonnehdin tasoa sellaiseksi, jossa vakavasti todellisuuteen suhtautuva ihminen näkee tilanteen myös lapsenomaisesta perspektiivistä, joka ei ole sitoutunut kaikkiin elämän aikana opittuihin normeihin ja malleihin, jotka tilannetta ulkopuolisen silmin katsottuna näyttävät monesti sulalta hulluudelta.

Pelkästään siirtymäkategorioiden olemassaolo ei aiheuta sitä, että ihminen siirtyy niiden kautta eri eksistenssitasoille, saati niiden kautta ylemmille tasoille. Tämän tapahtuman liikkeelle saava voima on Kierkegaardin ajattelun läpäisevä ilmiö, joka on jo tässä luvussa välähdellyt muutamia kertoja -nimittäin epätoivo. Nyt kun olemme saaneet jonkinlaisen selkeyden siihen kysymykseen, joka tätä lukua määrittelee, eli millaisena Kierkegaard näkee ihmisen voimme siirtyä seuraavaan lukuun, jossa huomiomme kiinnittyy epätoivoon, jota Kierkegaard luonnehtii *kuolemansairaudeksi*.

⁸⁷ Lehtinen 2008, 149.

⁸⁸ Evankeliumi Matteuksen Mukaan, 6:25-34.

⁸⁹ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 68.

⁹⁰ Päätävän Epätieteellinen Jälkikirjoitus, 554.

⁹¹ Evankeliumi Markuksen mukaan, 10:13-16.

3.Epätoivo

”Mutta jokainen, joka ei tahdo ymmärtää, että koko elämän tulee olla toivon aikaa, on totisesti epätoivoinen.”⁹²

Epätoivo on Kierkegaardin näkökulmasta keskeinen osa ihmisyyttä ja välttämättömyys ihmiseksi tulemisessa. Hän kuvailee epätoivoa erityisesti pseudonyymi Anti-Climacuksen kynällä kirjoitetussa teoksessa *Kuolemansairaus (Syndommen til Døden)*. Hän käyttää epätoivosta tanskankielistä termiä *fortvivlelse*,⁹³ joka viittaa yleiseen epäilyyn. Tämä poikkeaa esimerkiksi latinan kielisestä epätoivoa kuvaavasta termistä *desperatio*⁹⁴, joka viittaa enemmänkin pelkoon.⁹⁵ Epäilyys kuvaakin hyvin Kierkegaardin suhtautumista epätoivoon: pseudonyymi Anti-Climacus nimeää epätoivon kuolemansairaudeksi⁹⁶ ja toteaa, että *epätoivo on synti*.⁹⁷ Tässä luvussa aluksi tarkastelussa on epätoivo, sen yleisyys ja erilaiset muodot. Tällöin liikutaan esteettisellä ja eettisellä tasolla. Sen jälkeen huomio kiinnitetään siihen seikkaan, että epätoivo on synti. Epätoivoa tarkastellaan Anti-Climacuksen teksteissä kahdesta eri näkökulmasta: 1. Määrällisestä ja 2. Laadullisesta. Näkökulmien ero on merkittävä. Määrällinen epätoivo viittaa siihen, että epätoivon määrä lisääntyy havainnollistaen kappalemäärissä. Esteettisellä tasolla eksistoiva voi kantaa mukanaan 1 000 kappaletta epätoivoja. Jos ihmisen epätoivossa tapahtuu kuitenkin laadullinen muutos, menettävät kaikki 1 000 kappaletta esteettistä epätoivoa merkityksensä. Tämä on syytä muistaa ja huomata tekstiä lukiessa.⁹⁸

⁹² Rakkauden teot, 386.

⁹³ Tansk. *fortvivlelse* – epätoivo, *tvivl* – epäily.

⁹⁴ *Desperatio*, epätoivo.

⁹⁵ Saarinen, 119.

⁹⁶ *Kuolemansairaus*, 35.

⁹⁷ *Kuolemansairaus*, 115.

⁹⁸ *Ahdistus*, 79.

3.1. Epätoivo on kuolemansairaus

Epätoivon mahdollisuus liittyy läheisesti edellisessä luvussa hahmoteltuun ihmiskuvaan. Ihminen on synteisi, jonka päämääreenä toimii henki. Tästä syystä voidaan todeta, että ihmistä ei voi tappaa mikä tahansa sairaus tai tauti. Vaikka ruumis kuolisi esimerkiksi tehokkaasti leviävään virustautiin, ei se silti ole lopulta ihmiselle kuolemaksi; jäähän tämän ikuinen sielu jäljelle. Ristiriita ajallisen ja ajattoman välillä on yksi Kierkegaardin ajattelun keskeisiä oivalluksia. Ihminen joutuu opettelemaan elämistä tässä paradoksaalisessa tilassa. Kuolemansairaus voi kuitenkin tuhota ja tappaa ihmisen.

”Juuri tässä merkityksessä epätoivo, tämä sairaus itseudessa, on kuolemansairaus. Epätoivoinen on kuolemansairas. aivan toisessa mielessä kuin muut sairaudet tämä sairaus tosiaan iskee ihmisen jaloimpiin osiin, ja kuitenkin sairas ei voi kuolla. Kuolema ei päättää sairaan kärsimyksiä vaan on se, johon sairas lakkaamatta suuntautuu. Tämän sairauden kynsistä kuolema ei voi pelastaa, sillä sairaus ja sen tuska – ja kuolema – on juuri siinä, ettei epätoivoinen kykene kuolemaan.”⁹⁹

Tätä tarkastellessa on ehkä syytä verrata sitä Jeesuksen elämän tapahtumaan, jossa Hän herättää Lasaruksen kuolleista.¹⁰⁰ Johanneksen Evankeliumin 11.luvun neljännessä jakeessa Jeesus toteaa: ”Ei tämä tauti ole kuolemaksi”. Tällä hän viittaa siihen seikkaan, ettei Lasarus ole kuollut kuolemansairauteen, vaan ainoastaan ruumista näivettävään tautiin.¹⁰¹ Ajatus ”kuolemalla kuolemisesta” nousee Kierkegaardin ajatteluun Raamatusta. Esimerkiksi Vanhassa Testamentissa aihe piiri esiintyy *Hesekielillä*:

”Jos minä sanon jumalattomalle: jumalaton, sinun on kuolemalla kuoltava, mutta sinä et puhu varoittaaksesi jumalatonia hänen tiestänsä, niin se jumalaton kuolee synnissäänsä, mutta hänen verensä minä vaadin sinun kädestäsi.”¹⁰²

Kierkegaard oli mitä ilmeisimmin vakaasti siinä uskossa, että hänen teologiansa rakentui erityisen ilmoituksen varaan.¹⁰³

⁹⁹ Kuolemansairaus, 45.

¹⁰⁰ Evankeliumi Johanneksen mukaan, 11:1-44.

¹⁰¹ Vainio 2004, 51.

¹⁰² Hesekielin kirja, 33:18 Kirkkoraamattu 38.

¹⁰³ Vainio 2004, 92.

Anti-Climacuksen mukaan epätoivo on siis erityisen tärkeää, koska siitä johtuen ihminen tulee siis erotetuksi eläimestä ja itseasiassa tästä syystä kristitty kohoaa myös pakanan yläpuolelle. Mikäli kristitty pystyy epätoivostaan vielä parantumaan, tulee hänestä autuas.¹⁰⁴ Ihmisen on sairastuttava epätoivoon, jotta voi tulla varsinaisesti ihmiseksi, eli itseudeksi. Epätoivo on siis ihmisenä olemiselle välttämättömyys, koska se toimii käytännöllisesti katsottuna liikkeen aikaan saavana voimana. Tällä liikkeellä tarkoitan sitä, mikä saa aikaan sen tapahtuman, kun ihminen siirtyy eksistenssin tasolta toiselle. Se ei ole kuitenkaan määrällistä muutosta. Eli se, että ihmisessä on paljon pahan laatuista epätoivoa, ei saa aikaan tasolta toiselle siirtymistä. Mutta epätoivon olemassaolo, on välttämätöntä, jotta tämä muutos voisi tapahtua.

Ihmisen ymmärtäessä esimerkiksi sovitussoppiin liittyviä teologisia totuuksia, on ihmisen siirryttävä ylemmälle tasolle, jotta pystyy elämään sen asian kanssa, että Kristus on sovittanut tämän synnit. Mikäli ihminen ei halua asiaa eksistentiaalisella tasollaan hyväksyä, siis kohdata asiaa sellaisena kuin se on, jää hän epätoivoissaan jumittamaan alemmille tasoille. Tästä seuraa tietysti se, ettei hän tule itseudeksi. Anti-Climacus kirjailee epätoivon syistä seuraavasti ja toteaa, että syy sille löytyy ihmisen vääränlaisesta suhtautumisesta ja suhteesta itseuteen (joka tietysti johtuu erilaisista ristiriidoista):

''Kaava, joka kuvaa itseuden tilaa, kun epätoivo on kokonaan juurittu pois, on näet tämä: suhteutuessaan itseensä ja tahtoessaan olla oma itsensä itseys perustuu läpinäkyvästi siihen mahtiin, joka sen on asettanut.''¹⁰⁵

Huomiota on siis kiinnitettävä niihin kolmeen seikkaan 1. Ihmisen on suhtauduttava oikein itseensä eli nähtävä ja kohdattava itsensä sellaisena kuin hän itselleen todellisuudessa ilmenee 2. Ihmisen on tahdottava olla tämä itseys. Tämä onnistuu vain, jos ihminen suhtautuu itseensä oikealla tavalla. 3. Hänen on ymmärrettävä ja hyväksyttävä olevansa ikuisuudessa suhteessa luojaansa Jumalaan. Vainio selostaa kyseistä asiaa seuraavasti: Ihmisen epätoivo johtuu siitä, että hän ei kohtaa totuutta sellaisena kuin se on ja lopulta turvaa Jumalaan, vaikka tämä apuaan tarjoaakin.¹⁰⁶

Nyt on viimeistään tehtävä huomio siitä, että epätoivo ei ole yksittäinen teko, tunne tai ajatus. Epätoivo on ihmistä ja ihmisyyttä melko kokonaisvaltaisesti määrittelevä tila.¹⁰⁷ Se

¹⁰⁴ Kuolemansairaus, 37.

¹⁰⁵ Kuolemansairaus, 37.

¹⁰⁶ Vainio 2004, 49.

¹⁰⁷ Vainio 2004, 49.

pakottaa tämän painimaan olemisessaan erilaisten eksistentiaalisten kysymysten kanssa. Niin kauan kuin ihminen on epätoivoinen ajaa se häntä eteenpäin. Anti-Climacus katsoo, että ihminen on käytännössä väistämättä epätoivoinen.¹⁰⁸ Se tosiasia, että epätoivo on ihmisenä olemista määrittelevä tila implikoi myös sitä, että ihmisen ei tarvitse olla tietoinen epätoivostaan. Anti-Climacus tuntuu suorastaan ajattelevan, että suurin osa ihmisistä ei tiedosta olevansa epätoivoisia. Ihminen tekee kaikkensa kadottaakseen itsensä, jotta ei joutuisi kohtaamaan epätoivoaan ja siitä seuraavaa ahdistusta.¹⁰⁹

3.2. Epätoivon yleisyys

Anti-Climacuksen mukaan epätoivo on erityisen yleinen vaiva. Ja kuten jo totesimme, on ihmisen välttämättä sairastuttava siihen, jotta voi tulla itseudeksi. Hän ajattelee, ettei koskaan ole elänyt täysin tervettä ihmistä, hän käyttää tätä analogina siihen, että koskaan ei ole ollut sisimmässään levotonta ihmistä. Rauhattomuus, levottomuus ja jostain mystisestä syystä syntyvä ahdistus ovat kaikille ihmisille tuttuja kokemuksia. Ahdistus voi olla itsestä johtuvaa tai ihmisenä olemisen mahdollisuudesta johtuvaa.¹¹⁰ Epätoivoa eli kuolemansairautta potevat siis käytännössä kaikki. Ainoana poikkeuksena ovat eksistenssin ylimmäntason saavuttaneet ”tosi kristityt”, jotka eksistivät siis uskonnollisen tason toisella asteella, eli kristillisellä tasolla.¹¹¹ Tällöin ihminen on jatkuvassa toivon tilassa, jossa hän toivoo aina hyvän tapahtumista. Kristillisessä mielessä tämä tarkoittaa sitä, että hän toivoo kaikille hyvää. Hänen toivonsa on oikeassa suhteessa iäisyyteen ja mahdollisuuteen, ne tekevät hänestä toiveikkaan, ei epätoivoisen.¹¹² Tila, jossa epätoivon mahdollisuus on tehty olemattomaksi, on seuraava: suhteutuessaan itseensä ja tahtoessaan olla oma itsensä itseys perustuu läpinäkyvästi siihen mahtiin, joka sen on asettanut.¹¹³

Pinnallisesti tarkasteltuna epätoivo on Anti-Climacuksen mallin mukaisesti hyvin harvinainen vaiva. Syy sille löytyy siitä seikasta, että valtaosa ihmisistä sairastaa sitä tietämättä ylipäättään tuon vaivan olemassaolosta. Suurin osa ihmisistä ei koskaan tule hänen mukaansa tietoiseksi siitä, että nämä ovat pohjimmiltaan henkiä. Välisoitoissa Kierkegaard kirjoittaa *Victor Eremitan*¹¹⁴ kynällä ihmisistä seuraavasti:

¹⁰⁸ Kuolemansairaus, 38.

¹⁰⁹ Kuolemansairaus, 45.

¹¹⁰ Kuolemansairaus, 46.

¹¹¹ Kuolemansairaus, 49.

¹¹² Rakkauden teot, 386.

¹¹³ Kuolemansairaus, 188.

¹¹⁴ ”Voittoisa Erakko”, Pseudonyymi, joka edustaa runoilijaa ja esteetikkoa. Välisoittoja, 17.

”Useimmat ihmiset juoksevat niin silmittömästi nautinnon perässä, että he juoksevat sen oh. Heille käy kuin kääpiölle, joka vartioi ryöstettyä prinsessaa linnassaan. Eräänä päivänä, kun hän heräsi ruokauniltaan, prinsessa oli kadonnut. Kiireesti kääpiö vetäisi jalkaansa seitsemän peninkulman saappaat, mutta ehätti jo yhdellä askelella kauaksi prinsessa edelle.”¹¹⁵

Tässä Victor Eremita kuvaa oivallisesti esteettisellä tasolla eksistoiden ihmisen epätoivoa. Hän ei edes huomaa omaa epätoivoaan ja astuu juuri siitä syystä, epätoivonsa takia, aina oman epätoivonsa huomaamisen yli. Tässä ilmenee se sama ongelma: Yleisen konsensuksen mukaan ihmistä pidetään sairaana vain silloin, kun tämä itse sen tiedostaa. Yleensä tilanne vaatii lääkärin tekemän diagnoosin. Muutenkin sairaudesta puhutaan vasta silloin, kun se alkaa kriisiytyä ja saa konkreettisemmän muodon.¹¹⁶ Tässä kohtaa huomautan seuraavasta seikasta. Vaikka ihminen tulisikin tietoiseksi siitä, että on määreeltään henki, ei se silti tarkoita, etteikö ihminen olisi epätoivoinen. Päinvastoin. Tämän tiedostettuaan ovat toki hieman lähempänä ulospääsyä tästä sairaudesta, senkin voi jo nähdä jonkinlaisena meriittinä.¹¹⁷ Epätoivoisuus ei myöskään vähene, vaikka ihminen nousisi eksistenssissä korkeammalle (ennen viimeistä tasoa). Päinvastoin: epätoivoisuus pikemminkin potensioituu sen mukaan, kuinka korkealla ihminen eksistoi. Tietoisuus epätoivosta lisää epätoivoa, mutta se on silti suunta, joka Anti-Climacuksen mukaan ihmisen on otettava (mikäli siis haluaa tulla itseudeksi). Näihin teemoihin pureudutaan seuraavaksi.

¹¹⁵ Välisoittoja s.70.

¹¹⁶ Kuolemansairaus, 49.

¹¹⁷ Kuolemansairaus, 51.

3.3. Epätoivon lajit

Tässä kappaleessa tarkastelussa ovat epätoivon erilaiset muodot ja lajit. Nämä esiintyvät erityisesti alemmilla eksistenssitasoilla, eli esteettisellä ja eettisellä tasolla, osin myös siirtymäkategorioiden eli ironiassa ja huumorissa. Epätoivo ilmenee ihmisissä monilla erilaisilla tavoilla. Anti-Climacus määrittää näiden tapojen osalta keskeiseksi erottavaksi tekijäksi ihmisen tietoisuuden. Ei tietoisuutta siinä mielessä, jossa ihminen erotetaan muusta luomakunnasta, vaan siinä mielessä, että kuinka tietoinen ihminen on omasta tilastaan. Mitä paremmin ihminen tiedostaa itsensä sitä enemmän hän on itseys.¹¹⁸ Anti-Climacus tuntuu ajattelevan, että tämä on yksi merkittävistä seikoista, kun tarkastellaan sitä, että onko epätoivosta ulospääsyä, eli voiko ihmisestä tulla itseys. Ihmiseksi tuleminen vaatii sitä, että ihminen tulee tietoiseksi omasta epätoivostaan. Mikäli näin ei tapahdu jää ihminen epätoivoisena ikuisesti eksistoimaan matalalle eksistenssin tasolle. Anti-Climacus on vakuuttunut siitä, että epätoivosta tietoiseksi tuleminen on mahdollista vain kristikunnan sisällä. Pakana ei voi tulla tietoiseksi epätoivostaan. Muistutan jälleen siitä, että ihminen on epätoivoinen, mikäli hän ei ole oikeassa suhteessa itseensä ja Luojaansa.¹¹⁹

On syytä huomata, että epätoivon lajien ja muotojen sellaisenaan tarkastelu on huomattavan vaikeaa tai suorastaan mahdotonta. Anti-Climacus toteaa, että epätoivon muodot eivät ole totuuksia, jotka ihminen luonnostaa ja automaattisesti huomaa. Muodot vaativat vastakohtan, jonka kautta niitä voidaan reflektoida ja peilata.¹²⁰ Tätä voisi verrata tilanteeseen, että ihminen ei huomaa olevansa terve, ellei pysty peilaamaan sitä sairauden tilan kautta. Tässä kohtaa tutkielmaa näkyy ehkä selvimmin ja konkreettisimmin Kierkegaardin dialektisuus, jonka hän mitä ilmeisimmin on perinyt Hegeliläisestä ajattelusta.¹²¹ Kuolemansairaudessa epätoivoa tarkastellaan ensin siitä perspektiivistä, jossa ei huomioida sitä, onko epätoivo tietoista vai tiedostamatonta. Tarkastelun kohteena on ainoastaan synteesin (eli ihmisen) osatekijät, kuten ääretön ja äärellinen tai mahdollinen ja välttämätön, jotka merkittäväällä tavalla määrittelevät ihmisenä olemista. Ja näin ollen myös epätoivoa. Tämän jälkeen tarkastelun kohteena on epätoivon muodot, joissa otetaan huomioon, se keskeinen seikka, että onko epätoivo tietoista vai tiedostamatonta. Tiedostetussa epätoivossa merkittävin sisäinen ero on se, onko epätoivo tahtoa epätoivoisesti olla olematta oma itsensä eli heikkouden epätoivo vai tahtoa epätoivoisesti olla oma itsensä eli uhma.

¹¹⁸ Kuolemansairaus, 54.

¹¹⁹ Kuolemansairaus, 55.

¹²⁰ Kuolemansairaus, 57.

¹²¹ Lehtinen 2008, 74.

Kuten huomaamme on jako hyvin dialektista. Vastakohtien kanssa elämään oppiminen ja tasapainon löytyminen on keskeisessä roolissa ihmiseksi tulemisessa. Epätoivon muodot syntyvät siitä, että eri tavoilla eksistoiva ihminen ei kohtaa todellisuutta sellaisena kuin todellisuus on. Hän käyttää erilaisia, eksistenssin tasoille tyypillisiä, defenssinomaisia mekanismeja välttääkseen ikävän ja tämän olemista sillä tasolla häiritsevät maailman kohtaamisen ja tästä seuraavan ahdistuksen.

3.3.1. Ääretön ja äärellinen.

Kun epätoivoa tarkastellaan määreiden ääretön ja äärellinen valossa huomio suuntautuu erityisesti siihen dialektiseen epätoivoa aiheuttavaan seikkaan, että ihminen on synteesi, joka eksistoi äärellisenä ja äärettömänä oliona. Näiden ihmisyyteen liittyvien piirteiden takia/ ansiosta ihminen on epätoivoinen. Äärellisyys tai äärettömyys ei itsessään ole paha, mutta ihmisen ollessa molempia syntyy riski siitä, että ihminen suistuu jommallekummalle tyypilliseen epätoivon muotoon.¹²²

Äärellisyys toimii ihmisellä rajoittavana tekijänä, äärettömyys taas avartavana. Mikäli ihminen eksistoi liian äärellisenä oliona ei tämä kykene haaveilemaan ja käyttämään mielikuvitustaan; erityisesti nämä kyvyt käytettyinä tekevät ihmisestä äärettömän.¹²³

Äärettömäksi tekevä haaveilun ja mielikuvituksen mahdollisuus ovat ihmisen itseyden kannalta välttämättömiä ominaisuuksia. Ilman niitä itsensä suhteuttaminen Jumalaan olisi mahdotonta, mutta niissä piilee myös suuren onnettomuuden vaara. Haaveellisuus voi johdattaa ihmisen kauas itseystä ja estää itseyyteen palaamisen. Anti-Climacus vertaa tätä tilannetta reumaatikkoon. Reumaatikko, joka sairautensa vuoksi voi tuntea luissaan säässä tapahtuvat muutokset, tulee tietyllä tapaa äärettömäksi. Hän tietää ja pääsee käsiksi asioihin, jotka eivät ole hänen äärellisyytensä sisällä, mutta samalla tämä sairaus ja saatu ”tieto” vievät häntä kauemmas oikeasta itseystä.¹²⁴

Äärellisen oliona eksistoiva ihminen astuu äärettömänä eksistoivan tavoin epätoivon sudenkuoppaan. Anti-Climacus kirjoittaa tässä epätoivon luokassa eksistoivista hyvin jyrkkään ja suoranaisesti halveksivaan tyyliin. Tällaista epätoivoa on kaikkialla maailmassa, mutta kovinkaan moni ei tule edes ajatelleeksi, että se on epätoivoa. Anti-Climacus ajattelee kaiken puheen ja tulkinnan maailmasta ja maailmantilasta olevan silkkaa humpuukia, mikäli ihminen ei huomaa ja huomioi maailmassa ja eksistenssissään olevaa äärettömyyttä. Hänen

¹²² Kuolemansairaus, 56.

¹²³ Kuolemansairaus, 57.

¹²⁴ Kuolemansairaus, 57.

tulee siis eksistoida osin myös äärettömyydessä.¹²⁵ Ihmisen maallinen menestys ja suuruus eivät ole mitään, muuta kuin epätoivon raskasmielisyydeltä pakenemista. Ihmisen ollessa äärellinen olio, tämä antaa turhuuksille ja lopulta merkityksettömille asioille valtaisan merkityksen ja tukeutuu niihin ja näin ollen kadottaa itseytensä. Äärellisyyden ja äärettömyyden epätoivon kategorioiden jääminen antaa ihmiselle mahdollisuuden elää näennäisesti hyvää ja menestynyttä elämää tässä maailmassa. Pikkuporvari, joka tuijottaa vain omaa napaansa ja huolehtii omasta hyvinvoinnistaan elää varmasti mukavaa ja hauskaa elämää.¹²⁶ Vaikka esteettisellä tasolla eksistoiiva ja tämän kategorian epätoivosta kärsivä saavuttaisi kaikki tavoitteensa ja tyydyttäisi himonsa hän ei tule koskaan itseudeksi.¹²⁷ Tämän tasoista epätoivoa edustava ihminen edustaa alinta eksistenssin tasoa.

3.3.2. Mahdollisuus ja välttämättömyys.

Välttämättömyys ja mahdollisuus ovat äärellisyyden ja äärettömän tavoin itseiden kannalta pakollisia ominaisuuksia. Niihin liittyy myös hyvin samanlaisia riskejä. Nyt tarkastelen epätoivoa, joka johtuu välttämättömyyden ja mahdollisuuden välisestä ristiriidasta.¹²⁸

Mahdollisuuden epätoivoa leimaa erityisesti se, että ihmisen paetessa itseyttään mahdollisuuden verukkeella voi tämä onnistua kadottamaan itseytensä ja saamaan näin ollen kuvitteellisen rauhan itselleen. ”jos itseys pakenee itseään mahdollisuuden piiriin, niin ettei sille enää jää mitään välttämätöntä mihin palata. Tällöin on kyseessä mahdollisuuden epätoivo.”¹²⁹ Itseys voi siis mahdollisuuden ansiosta alkaa suhtautua itseyyteen pelkkänä mahdollisuutena ja ajautua tilanteeseen, jossa itseys on pelkkää mahdollisuutta. Realiteetit ja todellisuus on tällöin kokonaan kadotettu. Anti-Climacuksen mukaan mahdollisuuden epätoivossa on kahdenlaisia, toiveikkuuden ja raskasmielisyyden, sudenkuoppia:

”Saduissa ja kansantarinoissa kerrotaan usein ritarista, joka yllättäen näkee harvinaisen linnun, ja kun se näyttää olevan aivan käden ulottuvilla, hän lähtee juoksemaan sen perään – mutta aina lintu lennähtää kauemmaksi, kunnes koittaa yö ja ritari huomaa eksyneensä kauas omilta mailtaan eikä kykene enää löytämään tietä erämaasta, johon on eksynyt. Vastaavasti käy toiveikkaalle mahdollisuudelle.”¹³⁰

¹²⁵ Kuolemansairaus, 60.

¹²⁶ Lehtinen 2008, 95.

¹²⁷ Kuolemansairaus, 63.

¹²⁸ Kuolemansairaus, 63.

¹²⁹ Kuolemansairaus, 64.

¹³⁰ Kuolemansairaus, 66.

Ihmisen seuratessa mahdollisuutta loputtomiin kadottaa tämä lopulta itseytensä, samoin kuin tarinan ritari kadottaa kotinsa. Raskasmielisessä mahdollisuudessa ihminen kadottaa itsensä seuratessaan ahdistuksessaan raskasmielisiä mahdollisuuksiaan, kun on niihin niin kovin kiintynyt, eikä osaa niistä päästää irti.¹³¹ Vastaavasti Deterministi ja fatalisti ovat molemmat epätoivoisia, koska kaikki on välttämätöntä.¹³² Välttämättömyydestä epätoivoisena eksistoiva ihminen ei kykene tulemaan itseudeksi. Kaikki mitä hänelle tapahtuu, on välttämätöntä ja siihen hän ei itse voi vaikuttaa. Anti-Climacus on vakuuttunut siitä seikasta, ettei tällainen ihminen kykene edes rukoilemaan, koska se vaatii mahdollisuutta.

Mahdollisuuden ja välttämättömyyden syntesi on ihmiselle välttämätön ja sen olemassa oloon on ihmisen kyettävä suhtautumaan oikein. Mikäli ihminen alkaa suhtautua välttämättömyyteen väärin seuraa siitä hyvin samankaltaisia epätoivon muotoja kuin mahdollisuuden epätoivossa. Välttämättömyyttä Anti-Climacus vertaa konsonantteihin ja mahdollisuutta vokaaleihin. Jos ihminen olisi pelkkä välttämättömyys olisi tämä mykkä, koska tarvitsisi vokaaleja, jotta pystyisi lausumaan konsonantteja. Ihminen tarvitsee välttämättömyyttä ja mahdollisuutta tullakseen itseudeksi.¹³³

3.3.3. Tiedostamaton epätoivo.

Anti-Climacus ajattelee, että epätoivo potensoituu sen mukaan, missä määrin ihminen tulee siitä tietoiseksi.¹³⁴ Epätoivon yleisyydestä huolimatta suurimmalla osalla ihmisistä se ei ole kuitenkaan päässyt juurikaan potensoitumaan, koska ihmiset eivät hänen mukaansa yleisesti halua tulla tietoisiksi omasta epätoivostaan tai itseystään. Syyksi tälle voidaan jälleen osoittaa esimerkiksi se seikka, että ihminen uskoo pääsevänsä helpommalla, kun ei joudu kohtaamaan todellisuutta sellaisenaan, vaan pakenee sitä. Anti-Climacus viittaa tästä kirjoittaessaan Virgilius Haufniensiksen teokseen ”Ahdistuksen käsite”, ja toteaa että pakana, joka ei ole tullut tietoiseksi epätoivostaan, on huomattavasti vähemmän epätoivoinen kuin kristitty, joka on epätoivoinen. Pakanalla/pakanuudessa epätoivo suuntautuu, kuitenkin tietystä mielessä kohti Kristusta, kun kristillisyyden sisällä epätoivo on sille selän kääntämistä ja näin ollen paljon raskaampaa epätoivoa.¹³⁵ Tiedostamaton epätoivo on kuitenkin kaikesta huolimatta epätoivoa ja siinä mielessä hyvin raskasta sellaista, ettei se tarjoa minkäänlaista ulospääsyä. Tiedostaessaan epätoivonsa ihminen voi pyrkiä tulemaan itseudeksi.

¹³¹ Kuolemansairaus, 66.

¹³² Kuolemansairaus, 69.

¹³³ Kuolemansairaus, 66.

¹³⁴ Kuolemansairaus, 71.

¹³⁵ Kuolemansairaus, 77.

”Tietämättömyys ei mitenkään kumoa epätoivoa tai tee epätoivosta ei-epätoivoa, se voi päinvastoin olla epätoivon vaarallisin muoto. Tietämättömänä epätoivoinen on, omaksi turmiokseen, varmassa turvassa epätoivon tiedostamiselta. Toisin sanoen hän on varmasti epätoivon vallassa.”¹³⁶ Tämä muoto on yleisin kaikista epätoivon muodoista. Sitä poteva ihminen ei edes tiedosta olevansa epätoivoinen. Pakana ja kristitty, jotka eivät kumpikaan tiedosta olevansa epätoivoisia, kyllä tunnistavat epätoivon mutta tulkitsevat sen vain yksittäisenä tunteena tai hetken kokemuksena. He pyrkivät selvittämään levottomuutensa, jotenkin muuten kuin kohtaamalla todellisuuden, jolloin he ottavat askeleen kohti itseyydeksi tulemistä.¹³⁷

3.3.4. Tiedostettu epätoivo.

Epätoivo tiedostettuna on epätoivon muoto, jossa ihmisellä on tietoisuus siitä, että hän on epätoivoinen. Hän siis tietää olevansa itse. ¹³⁸ Anti-Climacus ajattelee, että nyt kun ihminen on hyvin tietoinen epätoivostaan, käy epätoivo myös hyvin intensiiviseksi. Tietoisuus paljastaa jokaisen teon ja hetken epätoivoisuuden. Tässäkin epätoivon luokassa on nostettava vielä esiin se seikka, että epätoivon vastakohtana pysyy usko. Ihminen voi parantua epätoivostaan ja kohota täysin vapaaseen tilaan. ¹³⁹ Uskossa eksistoinnin (eli korkeimmalle eksistenssintasolle nousun) mahdollisuus on epätoivoonsa hukkuneen ihmisen pieni toivonpilke, jota tämä onnettomuudekseen ei voi nähdä epätoivonsa takia (eli siitä syystä, että hänen matala eksistenssintasonsa ei sitä mahdollista) Tämän seikan huomioiminen on tärkeää tarkastellessa seuraavia epätoivon muotoja. Kuolemansairaudessa Anti-Climacus jakaa tietoisien epätoivon kahteen pääsuuntaan, jotka ovat α) heikkouden epätoivo (naisen epätoivo) ja β) uhma (miehen epätoivo). On myös huomioitava se, että heikkouden epätoivon ja uhmaan erot ovat vain suhteellisia. Molempiin muotoihin sisältyy heikkoutta ja uhmaa. Heikkouden epätoivoa on se, missä ihminen epäonnistuu itsensä olemisessa. Esimerkiksi naisen epäonnistuessa olemaan se nainen, joka haluaisi, alkaa hän silloin potea heikkouden epätoivoa. *Se on siis epätoivoista halua olla olematta oma itsensä.* Vastaavasti, kun mies epäonnistuu tulemaan siksi, mikä haluaisi olla syntyy uhmaa. Eli hän *tahtoo epätoivoisesti olla oma itsensä.* Näiden ero on hiuksen hieno. Uhmaan liittyvä heikkous

¹³⁶ Kuolemansairaus, 74.

¹³⁷ Kuolemansairaus, 75.

¹³⁸ Kuolemansairaus, 78.

¹³⁹ Kuolemansairaus, 80.

ja heikkouteen uhma. Ero on ehkä ensisijaisesti siinä, miten ihminen tulee reagoineeksi epäonnistumiseensa.¹⁴⁰

α) Tahtoa epätoivoisesti olla olematta oma itsensä eli heikkouden epätoivo on epätoivon muoto, jossa ihminen on jonkin verran tietoinen itseystään. Hän tiedostaa ja ymmärtää olevansa suhteessa ikuisuuteen ja on jonkin verran tietoinen itseystään. Epätoivoa leimaa tietynlainen häpeä siitä, että on antanut ja antaa edelleen kaikelle maalliselle ja turhanpäiväiselle korkean arvon ja syyttää sitä omasta levottomuudestaan. Hän ei kykene enää pakenemaan sitä tosiasiaa unohdukseen tai sen mitätöintiin ja hän tietää aktiivisesti, joka hetki olevansa itseys. Hän vihaa itseään, koska tiedostaa olevansa epätoivoinen. ”Itseydelle käy kuten usein rakastavaiselle, joka kiroaa vihaamansa henkilön: kiroaminen ei juuri auta, päinvastoin se vahvistaa sidettä. Siten käy epätoivoiselle itseydelle suhteessa itseensä.”¹⁴¹

β) Tahtoa epätoivoisesti olla oma itsensä eli uhma on epätoivon muoto, joka eroaa muista epätoivon muodoista siinä, että se toimii erityisesti hengen määreen piirissä ja sen tekee mahdolliseksi intensiivinen suhde ikuisuuteen. Uhmaa leimaa erityisesti se seikka, että nyt ihminen tietää olevansa itseys ja tiedostaa sen syyn, miksi hän ei tahdo olla oma itsensä (heikkouden epätoivo).¹⁴² Uhmaan sisältyy suuri riski siitä, että ihminen pahentuu. ”Epätoivoinen ei tahdo toivoa maallisen puutteen ja ajallisen ristin poistamista mahdolliseksi.”¹⁴³ Hän ei halua apua ja tulla vapautetuksi kärsimyksistään ja tuskastaan, joka on samaan aikaan sekä ruumiin, että hengen määreen piirissä. Epätoivolla on tällöin mahdollisuus jopa demonisoitua, kun ihmisen tahto olla oma itsensä, vain kasvaa ja vahvistuu. Ihminen on niin epätoivoinen, että suhtautuu vihamielisesti maailmaa kohtaan. Hän kuitenkin pelkää, että antamalla tuumankin myöden, hän menettää linnan ympäriltään, joka korottaa hänet omassa todellisuudessa muiden ihmisten ja maailman yläpuolelle. Hän on nyt uhri ja sortaja on maailma.¹⁴⁴

Nyt olemme saaneet jaoteltua epätoivon lajit alemmilla eksistenssin tasoilla. Seuraavassa kappaleessa siirrymme tarkastelemaan ylemmissä tasoissa ilmenevää epätoivoa. Eksistenssin tasolta toiselle siirryttäessä ei muutos ole määrällistä vaan laadullista. Samoin käy epätoivolle. Ihmisen tullessa tietoisemmaksi itsestään potensioituu myös epätoivo sen korkeammille tasoille. Ihmisen eksistoidessa uskonnollisella tasolla on hän jo tietoinen suhteestaan Luojaan. Tästä seuraa erityisen tärkeä Kierkegaardin tekemä löytö: epätoivo on synty.

¹⁴⁰ Lehtinen 2008, 118.

¹⁴¹ Kuolemansairaus, 97.

¹⁴² Kuolemansairaus, 103.

¹⁴³ Kuolemansairaus, 107.

¹⁴⁴ Kuolemansairaus, 108.

3.4. Epätoivo on synti

Nyt tarkastelussa on korkeilla eksistenssintasoilla ilmenevät epätoivon muodot. Näiden muotojen ominainen piirre on niiden tapahtuminen Jumalan edessä. Edellisessä luvussa käsitelimme uhmaa ja heikkouden epätoivoa. Synti on juurikin jompaakumpaa näistä, mutta potensoituneessa muodossa ja se tapahtuu jumalan edessä.¹⁴⁵ Anti-Climacus suhtautuu epätoivoon eli syntiin erityisellä vakavuudella, koska näkee, että se on sairaus hengessä. Syntiin suhtaudutaan hänen mukaansa Raamatussa ennen kaikkea tottelemattomuutena. Keskiössä eivät ole rikkeet ja konkreettiset synnit, vaan nimenomaan, että ihminen uhmaa Jumalan lakia ja tahtoa. Se tapahtuu ennen kaikkea hengen tasolla.¹⁴⁶

”Ihmisen on oltava kuuliainen myös salaisimmissa toiveissaan ja ajatuksissaan, tarkkaavaisesti oivallettava ja auliisti seurattava Jumalan jokaista pienintäkin vihjettä siitä, mikä tämän tahto hänen itseytensä suhteen on.”¹⁴⁷

Pahentuminen on seikka, jonka Anti-Climacus nostaa useaan otteeseen esille tekstissä. Hän voi pahentua omaan elämäänsä, kurjuuteensa ja pahimmassa tapauksessa Kristukseen.¹⁴⁸ Pahentuessaan ihminen halveksii ja käytännöllisesti katsoen pahoittaa mielensä kristinuskoon ja samalla myös Kristukseen. Sen mahdollisuus, että ihminen pahentuu, johtuu siitä perustavanlaatuisesta laadullisesta erosta, joka ihmisen ja Jumalan välillä on. Ihminen ei voi olla samanlainen kuin Luojansa. Tämä seikka antaa sen mahdollisuuden, että ihminen pahentuu kristinuskoon. Vaikuttaa siltä, että Anti-Climacus pyrkii ratkaisemaan ihmisen vapauteen liittyvän ongelman ja keskustelun osin tällä seikalla. Ihmisen pahentumisen mahdollisuus aiheuttaa asetelman, jossa ihminen joutuu itse valitsemaan, pahentuuko tämä Kristukseen vai ei.¹⁴⁹ Pahentuminen on Anti-Climacuksen mukaan seikka, joka estää ihmistä uskomasta.¹⁵⁰

3.4.1. Tietoisuus itseystään

Kohoaminen tietoisuudessa itseystään on merkittävä ja keskeinen Anti-Climacuksen oivallus, jonka varaan käsitys epätoivosta monesti tukeutuu. Kaava on yksinkertaistettuna se, että ihmisen tullessa tietoisemmaksi itsestään eli oppii tuntemaan itsensä paremmin, huomaa hän

¹⁴⁵ Kuolemansairaus, 115.

¹⁴⁶ Kuolemansairaus, 129.

¹⁴⁷ Kuolemansairaus, 122.

¹⁴⁸ Kuolemansairaus, 192.

¹⁴⁹ Kuolemansairaus, 183.

¹⁵⁰ Kuolemansairaus, 185.

yhä herkemmin omat erheensä ja puutteensa. Siis seikat, jotka tekevät tästä epätoivoisen. Anti-Climacuksen syväpsykologinen oivallus ja huomio on keskeisessä roolissa syntikäsitteiden kannalta. Kristillisessä mielessä hän tekee päätelmän, joka kulkee käsikädessä ihmiskäsityksen kanssa¹⁵¹, siitä että ihminen ei toimi lopulta itse mittana itselleen, vaan mittana toimii tämän Luoja.¹⁵² Eli ihmisen tekoja ja ihmisenä olemista, ei arvioida suhteessa ihmiseen vaan suhteessa Jumalaan. Jumala toimii siis eräänlaisena mittapuuna. Mitä enemmän ihminen on tietoinen Jumalasta, sitä enemmän hän on tietoinen itsestään. Käytännössä siis, kun ihminen tulee tietoisemmaksi siitä, että Jumala tietää kaiken ihmisestä ja tuomitsee tämän syntisyyden, mutta myös rakastaa tätä ja sovittaa tämän synnit, pakottaa se ihmisen huomaamaan oman tilansa ja tulemaan enemmän itseksi¹⁵³. Mitä enemmän ihminen siis tulee tietoiseksi itsestään, sitä enemmän tämä tulee tietoiseksi Jumalasta. Mitä enemmän mielikuvaa Jumalasta sitä suuremmaksi kasvaa, eli potensioituu ihmisen tietoisuus epätoivosta eli synnistä. Alleviivataan vielä tämä tärkeä seikka, että Anti-Climacuksen mukaan synnistä tekee erityisen hankalan ja kauhean asian se, että se tapahtuu Jumalan edessä.¹⁵⁴

3.4.2. Synti Sokraattisesti määriteltynä

”Synti on tietämättömyyttä”¹⁵⁵ Anti-Climacus tarkastelee syntiä nyt erityisesti kreikkalaisen filosofian oivalluksien valossa. Kreikkalaisista varsinkin Sokrates¹⁵⁶ ajatteli, että ihmisen väärin tekojen syy löytyy siitä, että ihminen ei ymmärrä tai tiedä oikeasta ja väärästä. Tietämättömyys siis johtaa syntiin. Kristillisessä mielessä asia on kuitenkin Anti-Climacuksen mukaan niin, että synnistä tekee syntiä se seikka, että kristitty ihminen on saanut Jumalalta ilmoituksen siitä, mitä synti on.¹⁵⁷ Onhan niin, että Kristillisesti tarkasteltuna voimme ajatella, niin että synti lopulta perustuu itsen tahtoon, ei niinkään siihen mikä on ihmisen tieto tai ymmärrys. Ihmisen tahto on turmeltunut, todennäköisesti Anti-Climacus ajattelee tässä, että perisyntin¹⁵⁸ myötä.¹⁵⁹ Anti-Climacus poikkeaa siis kreikkalaisista ajattelijoista tässä kohtaa siinä mielessä, että hänen mukaansa ihminen

¹⁵¹ Kuolemansairaus, 35.

¹⁵² Kuolemansairaus, 37.

¹⁵³ Kuolemansairaus, 120-130.

¹⁵⁴ Kuolemansairaus, 120.

¹⁵⁵ Kuolemansairaus, 130.

¹⁵⁶ Kierkegaard tutki Sokrateen retoriikkaa omassa opinnäytetyössään: *Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates, Ironian käsitteestä Sokratesta alituisesti silmällä pitäen.*

¹⁵⁷ Kuolemansairaus, 133.

¹⁵⁸ Tähän palataan, kun tarkastelussa on Ahdistus ja Perisynti.

¹⁵⁹ Kuolemansairaus, 141.

tekee syntiä, koska sisimmässään tämä ei halua ymmärtää. Joutuisihan tämä tunnustamaan silloin oman syntisyytensä Jumalan edessä! Lisäksi kristillisessä mielessä on huomioitava se, että ihminen tekee väärin, vaikka tietää mikä on oikein. Tätä kreikkalaiset ajattelijat eivät voineet hyväksyä.¹⁶⁰ Koska onhan niin, että joku voi siitä huolimatta, että tietää mikä on hyvää ja oikein jättää sen tekemättä.¹⁶¹

Anti-Climacus tekee kuitenkin merkittävän huomion tämän tutkielman kannalta: Kristillisessä mielessä voisi siis myös sanoa, että synti on tietämättömyyttä. Tämä kuitenkin vaatii sen, että asiaa tarkastellaan kristillisessä valossa. Pakana ei voi tietää mitä synti on, ainakaan synnin varsinaisessa merkityksessä. Pakanan sanoessa, että myöntää tietämättömyytensä ja virheellisyytensä, voi kristitty vastata tälle: ”Ei, siitä sinä tiedät kaikkein vähiten, kuinka kaukana olet täydellisestä, ja siitä, mitä synti on.” Pakana ei voi Anti-Climacuksen mukaan ymmärtää, mitä on synti.¹⁶²

3.4.3. Synti on positio

”Tarvitaan Jumalan ilmoitus opettamaan langenneelle ihmiselle, mitä synti on, ja että tämä ilmoitus, johdonmukaista kyllä, täytyy vain usko, sillä se on dogmi. Siten paradoksi, usko ja dogmi, nämä kolme määrettä, liittyvät toisiinsa yhtäpitäväksi liitoksi ja muodostavat varman tukikohdan ja suojavarustuksen kaikkea pakanallista viisautta vastaan.”¹⁶³

Anti-Climacus tarkoittaa tällä sitä, että puhdasoppinen teologinen ajattelu ja dogmikeskeisyys on oivaltanut muutamia merkittäviä seikkoja synnistä. Hän ei voinut kuitenkaan hyväksyä näkemystä, jonka mukaan synti olisi vain hyvän puuttumista. Synti on ihmisen aktiivinen valinta ja päätös. Ihminen siis valitsee omasi paikakseen synnintilan: synti on positio.¹⁶⁴ Synti ei ole siis yksittäisiä tekoja tai tekemättä jättämisistä tai hyvän puuttumista. Tässä kohtaa on syytä muistuttaa, että synnistä tekee synnin varsinaisessa merkityksessä syntiä vasta se, että se tehdään Jumalan edessä.¹⁶⁵

Tässä kohtaa synnin määritelmässä näkyy selkeästi Kierkegaardin ajattelun keskeinen käsite paradoksi. Tämä paradoksi joka syntiin liittyy, on Anti-Climacuksen mukaan

¹⁶⁰ Kuolemansairaus, 140.

¹⁶¹ Kuolemansairaus, 133.

¹⁶² Kuolemansairaus, 141.

¹⁶³ Kuolemansairaus, 142.

¹⁶⁴ Kuolemansairaus, 142 (alaviite 169).

¹⁶⁵ Kuolemansairaus, 115.

opillisessa mielessä, se opinkohta,¹⁶⁶ jossa määritellään synti positioksi. Tätä kuvataan siis seuraavasti: ihminen määritellään olioksi, joka väistämättä on syntinen. Tästä seuraa se, että hän ei pysty olemaan valitsematta syntisenä olemista. Tästä seuraa paradoksi, jota ihminen ei pysty ymmärtämään luonnollisella järjellä. Sen ymmärtäminen vaatii Jumalan ilmoitusta. Synti on siis dogmaattisessa mielessä väistämätön osa ihmisyyttä. Se on osa, josta ihminen ei pääse itse irti hyvää tekemällä eikä elämällä hurskaasti. Paradoksin täydentää se seikka, että kristinuskon sisällä on oppi, jossa yritetään päästä synnistä eroon, nimittäin sovitusoppi.¹⁶⁷ Ihmisen tulee olla syntinen, jotta voi tulla synnittömäksi.

3.4.4. Synnin jatkuminen

”Synnin tila on pahempi kuin yksittäiset synnit, se on synti itse. Jos asian ymmärtää näin, pitää paikkansa, että synnin tila on synnin jatkumista, että se on uusi synti.”¹⁶⁸ Anti-Climacus osoittaa ankaralla sormellaan virheelliseksi tavaksi suhtautua syntiin sellaisen tavan, jossa siitä puhutaan vain yksittäisinä tekoina ja valintoina. Sitten hän toteaa, tällaisista ihmisistä. Synti on johdonmukainen ja jatkuva. Se on aina ja jatkuvasti läsnä. Ihmisen on eksistoitava henkenä, jotta tulee tietoiseksi tästä. Hänen on siis oltava tietoinen itsestään, Jumalasta ja näin ollen synnistä. Itseyden mitta ei ole ihminen vaan Jumala, jonka ilmoitus osoittaa ihmisen olevan syntinen. Synnin jatkumista hän jakaa kolmeen eri luokkaan:

A) Synnistä epätoivoiseksi tuleminen.

Tässä synnin luokassa epätoivo on potensoitunut tietoisuuden kautta jo hyvin raskaaksi ja intensiiviseksi synniksi. Se on jatkuvasti läsnä piinaamassa ja vaivaamassa ihmistä, vaikei tämä sitä välttämättä aktiivisesti edes tiedosta. ”Kyse ei ole uudesta synnistä samaan tapaan kuin jos henkilö, joka kerran on varastanut 100 riikintaaleria, varastaa toisella kertaa 1000 riikintaaleria”¹⁶⁹ Tässä Jumalan edessä tapahtuvassa epätoivon luokassa ihminen eksistoi jo hyvin syvässä synnin tilassa. Epätoivo on muuttunut ”sisäisesti johdonmukaiseksi”. Epätoivoinen ihminen ei enää halua olla tekemisissä hyvän kanssa, tai edes kuulla puhetta siitä. Katumus ja anteeksianto ovat kuin myrkkyä epätoivoiselle. Anti-Climacus huomauttaa, että synti on jo itsessään ”irrottautumista hyvästä”, mutta synnistä epätoivoiseksi tuleminen on irrottautumista hyvästä uudelleen.”¹⁷⁰

¹⁶⁶ Kristikunnassa, jota Kierkegaard ajattelee edustavansa, ajatellaan siis, samoin: synti on positio.

¹⁶⁷ Kuolemansairaus, 148.

¹⁶⁸ Kuolemansairaus, 156.

¹⁶⁹ Kuolemansairaus, 159.

¹⁷⁰ Kuolemansairaus, 160.

Synnistä epätoivoista ihmistä Anti-Climacus kuvaa miehenä, joka näennäisesti katuu katkerana syntejään.¹⁷¹ Hän pohtii ja voivottelee itseään. Epäilee ettei edes Jumala voi antaa anteeksi hänen syntejään. Sielunhoitaja, joka lohduttaa häntä ja pahimmassa tapauksessa saa sen käsityksen, että sielunhoidettava on syvälinen ja synnintuntoinen pohdiskelija, pahentaa tätä tilaa. Mies ei kuitenkaan syvällä sisimmässään pysty suhtautumaan asiaan samalla vakavuudella kuin ulospäin näyttää. Hänen näennäinen synnintuntonsa, kurjuutensa ja syvällisyytensä ovat hänen ylpeyden aiheensa. Hän ei lopulta edes halua päästä syntisyydestään eroon. Miehen synti on nyt se, ettei hän halua olla olematta syntinen.

”Synnin potensioitumista epätoivoksi synnistä kuvataan, siten että ensimmäinen on välien katkaisemista hyvään, jälkimmäinen välien katkaisemista katumukseen.”¹⁷² Ihminen siis ei edes halua katua syntejään. Menettäisihän hän silloin, jotain merkittävää itseystään. Hän pyrkii taistelemaan tästä synnintilasta pois pääsystä vastaan uppoutumalla yhä syvemmälle epätoivoonsa samalla luullen, että tekee itselleen tällä toiminnalla hyvää. Anti-Climacus vertaa tätä kuumailmapalloon: Kun painosäkkejä heittää pois, pallo nousee yhä ylemmäs. Epätoivoisena synnistä ollessaan ihminen pyrkii eroon kaikesta armoon ja sovitukseseen liittyvästä ja uppoaa yhä syvemmälle epätoivoonsa. Ihminen ei pysty hylkäämään epätoivoaan. Tämän hinta olisi ihmiselle aivan liian suuri. Hän joutuisi kohtaamaan Luojansa täysin alastomana kaikkine synteineen.¹⁷³

B) Syntien anteeksiannosta epätoivoiseksi tuleminen

”Syntiä oli epätoivo; potensioitumista oli epätoivoisuus synnistä. Nyt Jumala tarjoaa sovituksen syntien anteeksiantamisen muodossa. Syntinen kuitenkin pysyy epätoivoissaan, ja epätoivo saa nyt vieläkin syvemmän muodon. Nyt epätoivo on tietyllä tapaa suhteessa Jumalaan, ja kuitenkin näin on vain, koska se on vieläkin kauempana, vieläkin intensiivisemmin syntiin uppoutuneena. Olemalla epätoivoissaan syntien anteeksi antamisesta syntinen lähestulkoon ahdistelee Jumalaa.”¹⁷⁴

Tässä synnin muodossa ihminen joutuu asettamaan oman itseytensä mitaksi Kristuksen. Kristus on ääretön mitta ikuiselle itseydelle ja tarjoaa ihmiselle pelastusta. Epätoivoinen ihminen ei tähän tarjoukseen kykene tarttumaan koska epätoivo, jossa hän on, on jo niin intensiivistä, ettei ihminen kykene astumaan Jumalan eteen. Tämä johtaa siihen, että ihmisen epätoivo potensioituu entisestään intensiivisemmäksi ja jyrkemmäksi. Ihminen on kuitenkin tietoinen siitä seikasta, että hänelle tarjotaan syntien anteeksiantoa ja sovituksia, mutta hän ei voi eikä halua siihen tarttua.” Ei, ei

¹⁷¹ Kuolemansairaus, 165.

¹⁷² Kuolemansairaus, 160.

¹⁷³ Kuolemansairaus, 160.

¹⁷⁴ Kuolemansairaus, 166.

ole mitään syntien anteeksi antamista, sellainen on mahdotonta.¹⁷⁵ Anti-Climacus kuvaa tätä tilannetta niin, että ihmisen alkaessa taistella Jumalaa vastaan, koska ei halua (uhma) tai pysty (heikkous) ottamaan pelastusta vastaan tilanteena, jossa ihminen joutuu ajamaan itsensä mahdollisimman kauas Jumalasta.¹⁷⁶ Mitä tietoisemmaksi ihminen tulee Jumalasta ja itsestään, sitä intensiivisemmäksi ja radikaalimmaksi synti muuttuu. Mikäli ihminen ei tietäisi Jumalasta, tai tälle tarjotusta sovitukselta, ei hänen epätoivonsa pääsisi kasvamaan niin radikaaliksi ja rajuksi, että tämä joutuisi tietoisesti ajamaan itsensä mahdollisimman kauas Jumalasta, jotta voisi tätä syyttää.¹⁷⁷ ”Kristikunnan tila on juuri epätoivo syntien anteeksi antamisen suhteen.”¹⁷⁸ Anti-Climacus tuntuu ajattelevan, että juuri tässä on niin sanotun tapakristityn ja pakanan ero. Ihmisen kuuluessa kristikuntaan tämä on tietoinen syntien anteeksiantamisesta, muttei välttämättä edes pakanallisella tasolla tietoinen synnistä. Kristikunta on taantumuksen tilassa, jossa sen jäsenet eivät tiedä synnistä. Vaikka pakanat voivat tietää jotain synnistä (jolla viitataan synnin määritelmään melko löyhässä mielessä) ei heidän syntinsä voi olla samaa tasoa kuin kristikunnassa, koska tietoisuus itseystään, pelastuksesta ja Jumalasta itseyyden mittana tekevät synnistä intensiivisempää ja syntiä sanan varsinaisessa merkityksessä.

Oppi synnistä tekee merkittävämmäksi ja selvimmäksi sen kuilun, joka ihmisen ja Jumalan välillä on. Synti tapahtuu aina Jumalan edessä. Se erottaa ihmisen ja Jumalan mitä selvemmin. Anti-Climacus ajattelee, että Jumala ja synti ovat niin yhteen sopimattomat asiat, ettei niistä voi puhua yhdessä¹⁷⁹. Jumala ei yksinkertaisesti voi olla syntinen. Vaikka inkarnoituneessa Kristuksessa oli inhimillisiä ominaisuuksia ei tämä silti ollut syntinen! Toisin kuin ihminen, joka on syntinen. Oppi Jumalan akkomodaatiosta ja oppi synnistä kokonaisuutena mahdollistaa hyvin intensiivisen pahentumisen. Vaikka Jumala jollain tapaa on kuin ihminen, ei tämä kuitenkaan voi (vihoviimeistään) syntiopillisista syistä olla kuin ihminen. Tämä ero pahentaa ihmisen ja samalla tekee sen, että ihmisestä tulee yksilö. ”Pahentuminen kytkeytyy siis yksittäiseen yksilöön. Siitä kristillisyyttä lähtee liikkeelle. Se tekee jokaisen ihmisen yksittäiseksi yksilöksi, yksittäiseksi syntiseksi.”¹⁸⁰

C) Kristinuskosta luopuminen.

”Se pahentumisen laji, josta tässä on puhe, on modo ponendo. Se sanoo kristinuskosta, että se on epätotta ja valetta, ja näin ollen se sanoo samaa myös Kristuksesta.”¹⁸¹ Tässä kaikkein raskaimmassa ja intensiivisimmässä synnin luokassa ihminen on niin pahentunut Jumalaan, että käy aktiivisesti tätä vastaan. Ihminen kieltää Jumalan, anteeksiannon, armon, sovituksen ja kaiken muun kristillisen opin ja toteaa sen olevan humpuukia. Anti-Climacus luonnehtii tätä synnintapaa synniksi Pyhää Henkeä

¹⁷⁵ Kuolemansairaus, 166.

¹⁷⁶ Kuolemansairaus, 167.

¹⁷⁷ Kuolemansairaus, 169.

¹⁷⁸ Kuolemansairaus, 170.

¹⁷⁹ Kuolemansairaus, 176.

¹⁸⁰ Kuolemansairaus, 177.

¹⁸¹ Kuolemansairaus, 185.

vastaan.¹⁸² Jumalan Hengen saastaiseksi haukkujan syyllistyminen anteeksiantamattomaan syntiin on Raamatusta nouseva ajatus, johon Anti-Climacus tekstissä tarttuu. Pahentuessaan kristinuskoon niin syvästi, että kieltää aktiivisesti sen olemassaolon, ihminen syyllistyy Jumalan Hengen pilkkaamiseen. Se on siis synnin korkein muoto.¹⁸³

3.5. Lopuksi

Luvun alussa todettiin, että Kierkegaardin epätoivoa kuvaava termi *fortvivlelse* viittaa epäilyyn. Tarkastellaan epätoivoa nyt hieman siitä näkökulmasta. On siis huomioitava, että kaikki epätoivo lopulta johtuu ihmisen ja Jumalan välisestä vääränlaisesta suhteesta. Eri tasoilla epätoivo kuitenkin ilmenee eritavoilla. Alemmilla epätoivon asteilla, siis esteettisellä ja eettisellä, epätoivo on epäilyä, joka vaikuttaa olevan luonteeltaan ihmiseen itseensä kohdistuvaa. Hän epäilee omaa riittävyttään ihmisten mittoilla. Olenko riittävä, miksi en ole sellainen, kuin haluaisin ja niin edelleen. Ihminen epäilee itseään ja itseyyttään, eikä todennäköisesti ole edes tietoinen siitä. Esteettisellä tasolla hänen epätoivonsa on epäilevä suhtautumista siihen, että kelpaako tämä ja onko tämä riittävä sellaisenaan. Ihmisen pystyessä tarkastelemaan asiaa ironian siirtymäkategoriasta käsin, huomaa hän, ettei hänen elämässään ole ollut, mitään perustaa, kaikki toiminta on ollut vain oman epätoivoisen epäilyn tukahduttamista. Eettiselle tasolle siirtyessään epäily on enemmän sen luonteista, että ihminen pohtii, onko oma toiminta riittävän hyvää ja kunnollista, että tämä kelpaisi ja riittäisi itsensä. Hän epäilee itseytensä olevan riittävä, ellei hän tee jatkuvasti jotain. Huumorin siirtymäkategoriassa tämä ymmärtää, että hänen tekonsa ja toimintansa, ei oikeastaan vaikuta mitenkään todellisuudessa oikeasti merkityksellisiin asioihin. Ylemmillä tasoilla asetelmaa muuttaa se, että Jumala värittää ihmisen epäilevä olemista. Ihminen epäilee omaa riittävyttään Jumalan silmien edessä. Ulospäin tämä epäily voi ilmetä samanlaisena, kuin eettisellä tasolla tapahtuva epäily. Ihminen näyttää ulos päin hurskaalta kristityltä, joka käy kirkonmenoissa ja pelkää Jumalaa. Eettisellä tasolla epäily kulminoituu kumminkin siihen, että ihminen ei halua joutua kanssa ihmisten silmissä häpeään. Uskonnollisella tasolla epäily suuntautuu enemmän siihen, että ihminen ei usko itsensä kelpaavan Jumalalle. Ei kykene luottamaan ja asettumaan Jumalan eteen. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että hän ei halua tunnustaa omaa tilaansa ja tarkastella itseyyttään aidosti sellaisena, kuin se on, saati tuoda asiaa Jumalalle. Pahimmillaan ihmisen epäily johtaa siihen, että hän kieltää kristinuskon

¹⁸² Kuolemansairaus, 180.

¹⁸³ Kuolemansairaus, 188.

pahennuttuaan siihen täysin. Epätoivo ei ole suoraan sama, kuin epäily, mutta asian tarkastelu tältä kantilta auttaa meitä ehkä ymmärtämään ja hahmottamaan Kierkegaardin ajattelua hieman paremmin. Ihmisen oleminen epätoivontilassa on epäilevää olemista, jossa tämä epäilee itsensä riittämistä Jumalan edessä.

Koko synnin määrittelyä värittää Kierkegaardin ajattelun keskeinen teema paradoksi. Erityisesti tähän paradoksiin liittyy se opinkohta, jossa määritellään synti positioksi. Ihminen siis eksistentiaalisesti on syntinen. Tiivistettynä paradoksi on seuraava: Ihminen on olio, joka väistämättä on syntinen. Tästä seuraa, ettei hän pysty olemaan valitsematta syntisenä olemista. Synti on siis dogmaattisessa mielessä väistämätön osa ihmisyyttä. Toisin sanoen: 1. Synti ei ole vain jonkin puuttumista (Sokraattinen synnin määritelmä). 2. Synti on jatkuvasti ihmisen itse valitsema tila (Synti on positio). 3. Synti kasvaa sitä mukaan mitä tietoisemmaksi ihminen itseystään tulee ja ihmisen on tultava yhä tietoisemmaksi siitä(!) (Kohoaminen tietoisuudessa itseystään) 4. Synti ei lähde ihmisestä silloin, kuin tämä ei aktiivisesti ”tee syntiä” (Synnin jatkuminen). Kristinusko opettaa, että ihminen on syntinen ja synti tuhoaa hänet. Samalla tarjotaan kuitenkin mahdollisuutta parantumiseen ja pelastumiseen sovituksen avulla: ” --- samainen kristinusko yrittää sovituksen avulla päästä synnistä eroon.”¹⁸⁴ Paradoksi syntyy siis siitä seikasta, että syntiseksi väistämättä tulevan ihmisen on tultava syntiseksi, jotta voi alkaa olla olematta syntinen. Lehtinen tekee hyvin samankaltaisen huomion:

”Ihminen elää Jumalan kasvojen edessä, mutta erossa Jumalasta. Älyn, moraalien tai mystiikan tikapuut eivät yllä taivaaseen. Syyllisyytensä puunaaman ihmisen ainoa toivo on ajanlaskumme alussa tapahtuneeksi väitetty mielettömyys, että Jumala on tullut ihmiseksi. Ahdistus ja epätoivo ruoskivat kadotuksen kuiluun katsonutta uskon hyppyyn. Mutta ne eivät kuitenkaan pakota häntä hyppäämään. Hyppyä ei voi synn laeilla selittää kuin hämähäkki, joka pudottautuu lankansa varaan, ihminen jättää taakseen syiden ja seurausten ketjun, mutta näkee edessään vain tuntemattoman tyhjyyden. Hänen on joko jäätävä ahdistukseensa tai uskallettava hypätä. Usko on uskallusta, se on päättävistä subjektiivista sitoutumista absoluuttiseen paradoksiin vailla objektiivista varmuutta oikeassa olemisesta. Usko Kristukseen ei ole älyllisen eikä moraalisen kilvoittelun tulos, se on epätoivon synnyttämä intohimo.”¹⁸⁵

¹⁸⁴ Kuolemansairaus, 148.

¹⁸⁵ Torsti Lehtinen 2008, 179.

Nyt olemme käsitelleet ja määritelleet epätoivon ja sen luokat hyvinkin kattavasti. Epätoivo on kuolemansairaus eli synty. Toivon pilkahduksia ei Kierkegaardin muotoilemassa mallissa juuri tunnu näkyvän. Ihmisen on tavoiteltava itseksensä tulemistakin, jotta voi saavuttaa eksistenssin korkeimman tason ja päästä sen kautta lopulta eroon epätoivosta. Tämän tason saavuttaminen vaatii ihmisen täydellistä suhdetta itseensä ja kuten yllä tuli esitettyä on *Kuolemansairaudessa* melko kattavasti ja perusteellisesti osoitettu se seikka, että ihmisen on hyvin vaikea lähestyä ylempiä eksistenssin tasoja. Lisättäköön tähän vielä se seikka, että tietyllä tasolla epätoivo lisääntyy määrällisesti ja potensioituu ja ylempäs siirtyessään epätoivo potensioituu ja muuttuu entistäkin intensiivisemmäksi ja ihmistä särkevämmäksi. Epätoivo ei kuitenkaan ole ainoa seikka, joka selittää sitä miksi jotkin ihmiset siirtyvät eksistenssissä ylöspäin (tai seuraaville tasoille). Miksi ihminen haluaisi joutua potemaan entistä intensiivisempää ja tuhoisampaa epätoivoa? Miksi ihminen haluaisi tehdä hypyn seuraavalle tasolle? Tälle löytyy syy epätoivon lähisukulaisesta, ahdistuksesta. Epätoivoinen ihminen potee ahdistusta. Nämä kaksi ihmisyyden piirrettä saavat aikaan joissain ihmisissä eksistenssin tasolta toiselle siirtymisen.

4. Ahdistus

”Ahdistus on vapauden mahdollisuus”¹⁸⁶

Tässä luvussa käsitellään Kierkegaardin ajattelun yhtä keskeistä teemaa eli ahdistusta. Tarkastelun kohteena on siis *Virgilius Haufniensiksen* teos *Ahdistus*. On hyvä huomata se, että Kierkegaardin kustantama *Ahdistus* on julkaistu ennen Kuolemansairautta. *Ahdistus* ja epätoivo kulkevat intensiivisesti käsikädessä. Ahdistuksen merkitystä ja roolia Kierkegaardin ajattelussa on nähdäkseni erityisen vaikea tarkastella ilman, että sitä tarkastelee suhteessa syntiin ja epätoivoon. Tästä johtuen käsittelemme ensin epätoivoa ja vasta sitten ahdistusta. Se ilmenee Kierkegaardin ajattelussa epätoivon yhteydessä ja niiden yhdessä esiintyminen ovat välttämättömyyksiä, joita eksistenssin tasolta toiselle siirtymisen vaatii. *Virgilius Haufniensis* sitoutuu ahdistusta käsitellessään samaan malliin, jolla *Anti-Climacus* tarkastelee epätoivoa. Ahdistusta kuvataan kahdella eri tavalla. 1. Määrällisenä muutoksena, 2 Laadullisena muutoksena. Tämä ero tuli selvitettyä luvun 3. Pääotsikossa. Tässä kohtaa ahdistuksen kanssa menetellään samoin, kuin epätoivon kanssa.

4.1. Perisyntien edellyttämä ahdistus

4.1.1. Perisynti ja historia

”Joku saattaa verrata ahdistusta pyörriytykseen, huimaukseen. Ihminen, jonka silmät sattumalta katsahtavat alas kammottavaan kuiluun, tuntee huimausta. Mutta huimauksen aiheuttajana toimivat aivan yhtä paljon hänen silmänsä kuin rotkokin. Entäpä, jos hän ei olisi katsonut alas?”¹⁸⁷

Ahdistus on ihmisyyteen kuuluva ominaisuus, joka toimii liikkeelle saavana voimana ihmisen syntiinlankeemuksessa. Ahdistus johtuu siitä, että ihminen on synteesi, jonka päämääränä toimii henki. *Haufniensiksen* suhtautuminen syntiinlankeemukseen on erityisen monivahainen. Syntiin lankeaminen on historiallinen tapahtuma, Aatami on ensimmäinen, joka lankesi syntiin. Samalla hän aloitti ihmissuvun, joka sai kantaa tätä perisyntien taakka. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että synti olisi tullut maailmaan Aatamin takia. Tämä ajatus mahdollistaisi tulkinnan, jonka mukaan ihmissuvun yksilöt voisivat ajatella olevansa

¹⁸⁶ *Ahdistus*, 192.

¹⁸⁷ *Ahdistus*, 80.

viattomia omaan tilaansa. Haufniensis ajattelee, että jokainen ihminen tuo synnin uudelleen ja uudelleen maailmaan, jokainen ihminen syyllistyy perisyntiin.¹⁸⁸ Haufniensiksen mukaan ahdistus on dogmaattisesti, loogisesti, psykologisesti ja kristillisesti ainoa mahdollinen selitys sille, että ihminen lankeaa syntiin.

Perisyntikäsitteellä viitataan dogmiin, jonka mukaan ihmisen kannettavana on luonnostaan synty, toisin sanoen vääristynyt suhde tämän luojaan Jumalaan. Hän on siis jo syntyjään syntinen. Ihminen ikään kuin perii perisyntin. Tämä tapahtuu siinä kohtaa, kun ihminen tulee osalliseksi ihmiskuntaan kuulumisesta. Jokainen ihminen on kristillisessä ja dogmaattisessa mielessä katsottuna syntyessään sukua Aatamille,¹⁸⁹ ensimmäiselle ihmiselle.¹⁹⁰ Aatami toi synnin maailmaan, eikä mitä tahansa syntiä vaan tämän nimenomaan perisyntin. Jokainen ihminen perii Aatamin synnin. Haufniensis selostaa melko perusteellisesti, miksi asian laita on näin: Aatamin synty on sama kuin perisynty. Hän pitää dogmaattisesti kestäättömänä kaikkia muita tulkintoja perisyntin ja Aatamin synnin suhteesta. Jos dogmia perisyntistä venytetään muihin suuntiin, suistutaan harhaoppisuuteen. Esimerkiksi mainittakoon ensiksi malli, jossa ajatellaan jokaisen olevan syntyjään yhtä vapaa kuin Aatami¹⁹¹ (suhteessa syntiin),¹⁹² ja toiseksi skolastiseen katsontaan, jossa perisyntiksi muodostuu se, kun ihminen luopuu Jumalan kuvan kaltaisuudesta *''carentia imaginis dei; defectus justitiae originalis.*''¹⁹³

Ongelmalliseksi asetelman tekee se kristillinen ja eksistenssifilosofinen lähtökohta, jossa ihminen määritellään vapaaksi. *Virgilius Haufniensiskin* pitää tätä kuitenkin lähtökohtanaan: Hänen mukaansa ihmisolemuksen tärkeimpiä ominaisuuksia on se, että ihminen on yksilö ja näin ollen vapaa.¹⁹⁴ Tästä syntyy kuitenkin melko päivänselvä ristiriita: ihmisen ollessa yksilö on tämä väistämättä samaan aikaan osallinen sukuunsa. *''Joka hetki on asianlaita niin, että yksilö on minä itse ja suku.*''¹⁹⁵ Huomattava seikka on myös se, että Aatamin ollessa ensimmäinen ihminen määritteli tämä itse koko sukunsa ja vastaavasti suku määritteli Aatamin. Hänen on oltava myös olemukseltaan (*essentia*) samanlainen kuin muun suvun, koska muutoin hän ei olisi osa sukua.¹⁹⁶ Tällä vältetään se näkemys,

¹⁸⁸ Ahdistus, 66.

¹⁸⁹ Mutta Kiekegaardin ja Virgilius Haufniensiksen positiosta katsottuna myös historiallisessa mielessä.

¹⁹⁰ Ahdistus, 34.

¹⁹¹ Pelagiolaisuus on harhaoppi, jossa ihmisellä uskotaan olevan luonnostaan kyky ja mahdollisuus olla olematta syntinen.

¹⁹² Ahdistus, 37.

¹⁹³ Ahdistus, 35.

¹⁹⁴ Ahdistus, 37.

¹⁹⁵ Torsti Lehtinen 2008, 38.

¹⁹⁶ Ahdistus, 39.

jonka mukaan esimerkiksi kristikunnan perus dogmiston kuuluva sovitus ei yltäisi Aatamiin asti. Summa Summarum: ihmisen yksilöllisyydestä ja sukuun kuulumisesta syntyy ristiriita. Tämä inhimilliseen olemiseen liittyvä ristiriita on syytä pitää mielessä seuraavissa kappaleissa.

4.1.2. Aatamin synti ensimmäisenä syntinä

Ensimmäinen synti on syytä erottaa niistä synneistä, jotka ovat luonteeltaan määrällisiä. Ensimmäinen synti on luonteeltaan laadullinen.¹⁹⁷ Näiden syntien ero on, että laadullinen synti viittaa ikään kuin ihmisen eksistenssissä tapahtuvaan syntiin. Epätoivoa ja ihmiskuvaa käsittelevissä luvuissa todettiin, että eksistenssin tasoilta siirtyminen on laadullista muuttumista. Sama pätee tässä. Laadullinen tilan muuttuminen aiheuttaa ja vaatii ihmisen koko eksistenssin muutosta, hyppyä toiselle tasolle. Käytetään taas epätoivoa analogiana¹⁹⁸. Määrällinen muutos epätoivossa, ei aiheuta ihmisessä kuin entistä syvempää epätoivoa. Se ei aiheuta seuraavalle tasolle siirtynyttä epätoivoa.¹⁹⁹ Ensimmäinen synti on siis luonteeltaan laadullinen. Ihmisen tullessa osalliseksi tästä synnistä vaikuttaa se siis hänen eksistenssiinsä väistämättä.²⁰⁰ Ihminen ajautuu siis eksistoimaan synnintilassa, koska on perillinen Aatamin synnistä, eli varsinaisesta synnistä.²⁰¹

Tätä ei tule ymmärtää niin, että Aatami olisi syypää ihmisen synnintilaan, tai että Aatamin synti olisi jotenkin raskaampi kuin muut ihmisten tekemät synnit. Päinvastoin: Tulkinta perisyntistä jokaisen ihmisen ”perintöosana” tekee mahdolliseksi tulkita synnin olevan jokaisen itse aiheuttama tila. On epäloogista ajatella, että ihmisen suistuminen syntiin (mitä ei maailmassa vielä ollut) aiheutuisi siitä, että ihmisen tai ihmiskunnan määrällinen syntyisyys kasvaisi ennen ensimmäistä syntiä niin paljon, että tästä seuraisi laadullinen muutos – synnin tila. Ei. Jokainen ihminen tulee valinneeksi synnintilan ja tästä seuraa määrällinen synnin teko.²⁰² Selkeyden vuoksi havainnollistan tätä *Augustinusta* apuna käyttäen. Yksinkertaistaen voimme sanoa, että *Augustinus* jakoi synnin tekosyntiin ja tapasyntiin. Kierkegaardilaisittain (ja melko perinteiseen tapaan) tilanne siis nähdään niin, että ihmistä piinaa perisynti, josta seuraa se, että ihminen altistuu tekemään tekosyntejä. Perisynti on ihmisen tila, ja tämän tilan olemassaolo on varsinainen ongelma. Tekosynnit eli yksittäiset teot, esimerkiksi varastaminen on tekosynti, joka seuraa tästä varsinaisesta ongelmasta,

¹⁹⁷ Ahdistus, 39.

¹⁹⁸ Itseasiassa kyseessä ei ole analogi, koska kuten luvussa 3 huomasimme, on epätoivo synti.

¹⁹⁹ Vrt. Heikkouden epätoivo suhteessa uhmaan.

²⁰⁰ Hän on Aatamin perillinen, eli hänestä tulee väistämättä.

²⁰¹ Ahdistus, 39.

²⁰² Ahdistus, 40-41.

perisyntisestä. Ei päinvastoin. Ihminen ei ensin syyllisty lukuisiin (määrällisiin) tekosynteihin: hän ei ole ensin varas, murhaaja, avionrikkaja ja niin edelleen, ja vasta sitten alasyntiseksi (laadullinen). Näin ollen voimme todeta, että tarkalleen ottaen jokainen ihminen tuo itse synnin maailmaan, samassa mielessä kuin Aatami toi sen maailmaan.²⁰³

Haufniensuksen ajatuksenkulku ei ole kovinkaan selkeä. Sen hahmottamiseksi on pidettävä mielessä se ihmiskuva, jota Kierkegaard kattavammin edustaa. Ihminen on ikuisuuteen suuntautuva ruumiin ja hengen synteesi. Ihmisen on oltava epätoivoinen ja suhteessa Luojaansa, jotta voi olla ihminen. Haufniensis toteaa esimerkiksi, että epätoivon mahdollisuus erottaa ihmisen eläimestä.²⁰⁴ Mikäli Aatami ei ole sairastunut syntiin (epätoivoon) ei hän varsinaisesti tällöin ole ihminen. Jos Aatamin eksistenssi alkaisi historiallisesti ennen lankeamista ensimmäiseen syntiin, olisi hän ihmisyksikön ulkopuolella,²⁰⁵ mistä seuraisi loogisesti kestävä ratkaisu. Aatami, sukun ensimmäinen, olisi siis sukun ulkopuolella, koska ei olisi suvultaan samaa sukua, kuin muu suku.²⁰⁶ Tällöin Aatami ei kuuluisi edes pelastuksen ja sovituksen piiriin, eikä varsinaisesti yksikään ihminen, koska tällöin Kristuksen sovitus ei koskisi kaikkia ihmisiä. Kristuksen on oltava samaa sukua, jotta uhri olisi pätevä. Haufniensis ja Kierkegaardin ajatuksenkulun ymmärtämistä auttaa myös tässä kohdassa se seikka, ettei Kierkegaard ollut kovinkaan sivistynyt luonnontieteiden saralla.²⁰⁷ Malli, jota hän tässä edustaa on melko suora analogi luonnossa tapahtuvasta perinnöllisyydestä. Vahinko vain, ettei hän tuntenut nykyaikaista tai edes sen aikaista evoluutioteoriaa.²⁰⁸ Kierkegaard käyttää analoginaan sen aikaista käsitystä, joka perustui pitkälti älykkäiseen suunnitteluun. Jumala oli luonut maailman sellaiseksi kuin se on. Eläinlajin lisääntyessä jälkeläinen oli tässä maailmankuvassa sitä, että oltiin vain loitselföistä kopioita. Kehitystä ei siis tapahtunut siinä mielessä kuin me sen ymmärrämme.²⁰⁹ Tämä on syytä muistaa, kun yritämme ymmärtää sitä, miksi Haufniensikselle on niin tärkeää, että ihminen on samaa sukua ensimmäisen ihmisen kanssa.

²⁰³ Ahdistus, 40.

²⁰⁴ Kuolemansairaus, 37.

²⁰⁵ Näin ei Haufniensin mukaan siis voi olla, koska ihminen ei eksistoi ennen kuin on ihminen eli sairastunut epätoivoon.

²⁰⁶ Ahdistus, 43.

²⁰⁷ Vrt. alaviite 18.

²⁰⁸ Darwin julkaisi Lajien Synnyn vuonna 1859 eli 4 vuotta Kierkegaardin kuoleman jälkeen. Mallin uskotaan muotoutuneen jo ennen varsinaisen teoksen julkaisua. Mahdollisesti siis jo vuonna 1842.

²⁰⁹ McGrath, 47-52.

”Aihetta sekaannuksiin on ollut omiaan antamaan mielikuvituksellinen käsitys sukupolvien välisestä suhteesta periytymisen yhteydessä. Tämän käsityksen mukaan seuravan sukupolven edustaja voisi poiketa olennaisesti edeltäjästään. Periytyminen on ainoastaan ilmausta suvun historian jatkuvuudesta. Se ilmenee vain määrän muuttumisena eikä kokonaan uuden yksilölajin tuottajana. Eläinlaji, olkoonpa se säilynyt vaikka tuhannen ja taas tuhannen sukupolven ajan, ei milloinkaan tuota uutta yksilölajia. Mikäli ei ihmissuvun toinen ihminen ole Aatamin jälkeläinen, ei hän ole toinen ihminen vaan pelkkä jäljennös, josta on yhtä vähän ollut seurauksena suku kuin yksilökään. Jokaisesta yksityisestä Aatamista muodostuu näin oman itsensä muistomerkki, ja näiden muistomerkkien olemuksen erillisyyden osoittamiseksi mahdollisesti käytettävä numerointikin olisi liian täsmällinen määre – tosin kuin sinisten Poikien kohdalla, jotka kutsuivat toisiaan numeroilla. tällöin jokainen yksilö muodostaisi oman entiteettinsä, mutta ei olisi oma itsensä suvun edustajan, hänellä ei olisi mitään historiaa kuten ei esimerkiksi enkeleilläkään ole.”²¹⁰

Aatamin on siis kuuluttava koko olemukseltaan sukuunsa, koska muussa tapauksessa hänen ja muun suvun laadullinen ero on merkittävä. Tästä seuraa Haufniensuksen mallin mukaisesti looginen ristiriita ja harhaoppisuuteen suistuminen. Esimerkkinä mainittakoon pelagiolaisuus, jossa ihmiset ikään kuin edustaisivat täysin ja ainoastaan itseään.²¹¹

4.1.3. Viattomuus

Ihminen menettää viattomuutensa syntisyytensä vuoksi. Haufniensis tuntuu ajattelevan, että periaatteen tasolla ihminen menettää viattomuutensa määrällisen synnin vuoksi, mutta varsinaisesti tämä ei vielä tarkoita, että ihminen menettäisi viattomuuden tilansa. Tässä kohtaa on syytä palautettakoon mieliin että huomata eräs seikka: Syntiin ja ihmisyyteen liittyy Kierkegaardin mallissa jonkinlainen tietoisuuden aspekti. Haufniensis kirjaileekin, että viattomuuden ja tietämättömyyden tila ovat merkitykseltään samoja. Aatami oli viattomuuden tilassa, ennen kuin tuli syntiinlankeemuksessa tietoiseksi synnistä.²¹² Viattomuuteen liittyvä paradoksi on lopulta melko looginen ja se liittyy juuri tähän ihmisen tietoisuuteen. Mitä enemmän ihminen tulee tietoiseksi omasta syntisyydestä, sitä tietoisemmaksi hän tulee siitä, ettei ole viaton. Jos ihminen toivoo olevansa viaton, hän ajautuu entistä kauemmas viattomuudesta²¹³ – ellei sitten tee parannusta. Erityisen hyvin viattomuuden tilan

²¹⁰ Ahdistus, 45.

²¹¹ Ahdistus, 45-46.

²¹² Ahdistus, 49.

²¹³ Ahdistus, 49.

tarkastelussa käy ilmi Kierkegaardin ajattelun herrnhutilainen ja sen myötä pietistinen tausta. Ihmisen on tietyssä mielessä pyrittävä viattomuuteen, joka ei ole mahdollista ihmiseksi tulemisen kannalta. Ihminen ei pysty siis tulemaan viattomaksi Jumalan silmissä ja hänen on siitä syystä nöyryyttävä jatkuvasti Jumalan edessä ja itkettävä syntejään anteeksi. Yksittäisten tekojen anteeksi pyytäminen ja parannus eivät pietismissä edes riitä, vaan tietoisuus omasta synnin tilasta jaa ihmisen jatkuvaan kilvoitukseen ja synnintuntoon. Mainittakoon vielä, että Haufniensis näkee viattomuudenkin laadullisena tilana. Miksi tämä on oleellista? Se osoittaa viattomuuden ihmistä määritteleväksi tekijäksi. Ihminen ei eksistoi viattomuudessa vaan syyllisyydessä. Tästä syntyvä dialektinen ero erottaa ihmisen ei-ihmisestä.

4.1.4. Syntiinlankeemus

Syntiinlankeemus on Haufniensiksen mallissa ihmisen itse valitsema tapahtuma, jossa tapahtuu laadullinen muutos, kun viattomuuden tilasta, tietämättömyydestä, siirrytään syyllisyyteen ja tiedostamiseen. Hän perustelee väitteensä osoittamalla muut mahdolliset määritelmät ja suhtautumistavat ongelmallisiksi. Puhuessaan syntiinlankeemuksesta hän tarkastelee sen kuvaamista eri perspektiiveistä; suoraan hän mainitsee *esteettisen* ja *eettisen*. Ei ole väistämättä selvää pitääkö asiaan suhtautua (Johannes Climacuksen määrittelemien) eksistenssin tasojen kautta, koska Haufniensis ei niistä suoraan juurikaan puhu. Toisaalta Kierkegaard antaa tässä kohtaa melko oivallisen tilaisuuden nitoa pseudonyymien ajattelua yhteen ja tulkita sen niin, varsinkin kun tulkinnat esteettisestä ja eettisestä suhtautumisesta syntiinlankeemukseen ovat hyvin erilaisia. Ne tuntuvat edustavan melko selkeästi eri laadullisia tiloja. Esteettistä tapaa tarkastella syntiinlankeemusta hän kuvaa seuraavasti:

''On mahdotonta olla huolestunut syntisyydestä esteettiseltä kannalta. Ainoa, joka syyttömänä oli huolestunut syntisyydestä, oli Kristus, joka ei kuitenkaan ollut siitä huolissaan sinä luotuna olentona, jona Hän sattui esiintymään, vaan oli huolissaan kuin se, joka vapaasti valitsi kantaakseen koko maailman synnin ja kärsiäkseen sen rangaistuksen. Tämä ei pyri olemaan mikään esteettinen määritelmä, koska Kristus oli enemmän kuin ihmisyksilö.''²¹⁴

Tämä antaa mahdollisuuden tulkita ajatusta siten, että esteettisessä mielessä syntiä ja syntiinlankeemusta on käytännössä katsoen jopa mielettöntä tarkastella esteetikon mitoin.

²¹⁴ Ahdistus, 50.

Tällä tasolla eksistoiva ei voi asian varsinaisessa merkityksessä ymmärtää koko syntisyyttä. Esteettisessä mielessä tarkasteltuna perisynti on siis vain ja ainoastaan määrällistä muutosta. Ihminen voi tätä määrällistä muutosta yrittää selvittää ja paeta, esimerkiksi pyrkimällä tekosyntien lopettamiseen, mutta tämä ei häntä kuitenkaan pelastaisi. Haufniensis toteaaakin: ”Syntisyys ei ole mikään kulkutauti, joka leviää kuin suu- ja sorkkatauti.”²¹⁵

Perisyntiä on pyritty Haufniensiksen mukaan selittämään usein siten, että siinä olisi kyse eettisestä valinnasta. Perisynti olisi tällöin seurausta kiellosta ja sen rikkomisesta. Kiellosta ajatellaan syntyvän himo (*concupiscentian*). Tässä syntyy jo melko selkeä ongelmakohta:

”Concupiscentia on syyllisyyden ja synnin määre, joka on olemassa ennen syyllisyyttä ja syntiä mutta joka ei kuitenkaan ole syyllisyys eikä synti. Käyttäytymisen erilaaisuus on ikään kuin halvaantunut, ja syntiinlankeemus on jotakin, mikä on tästä seurauksena...” Lisäksi toiseksi ongelmaksi nousee: ”Jää myös tarkemmin selvittämättä, kuinka kiello herättää *concupiscentian*, joskin sekä pakanallisen että kristillisen kokemuksen mukaan näyttää olevan niin, että ihminen himoitsee sitä, mikä on kiellettyä.”²¹⁶

Haufniensis siis ajattelee, että kristilliseen dogmaan on vaikeaa tai jopa virheellistä sovittaa dogmi, jonka mukaan himo olisi olemassa ennen ihmisen syntiinlankeemusta. Esimerkiksi hän mainitsee Augustinuksen, joka toteaa *Tunnustuksissaan* seuraavasti: ”*omnes homines secundum naturam propagati nascuntur cum peccato, h.e. sine metu dei, sine fiducia erga deum, et cum concupiscentia.*”²¹⁷ Haufniensis tuntuu nähdäkseni suhtautuvan himoon ja perisyntiin (ainakin tässä suhteessa) hyvin pitkälti samoin kuin protestantit perinteisesti tekevät. Ajatus nousee jo *Augustinukselta* ja hän määrittää perisyntin pahaksi himoksi siten, että kun vanhurskaus on menetetty, on himo korvannut sen. Ihmisen paatunut luonto ei pysty rakastamaan Jumalaa ja siitä jäävä aukko on täytettävä jollain. Ihminen täyttää sen tyydyttämällä himojaan, eli hakeutumalla kohti maallista nautintoa, ”lianhimo”.^{218, 219} Ehkä ero on kuitenkin siinä, että Kierkegaard tuntuu puhuvan perisyntistä ja synnistä enemmän syväpsykologiskristillisessä valossa, eksistentiaalisena

²¹⁵ Ahdistus, 50.

²¹⁶ Ahdistus, 53.

²¹⁷ Kaikki luonnollisella tavalla siitetyt ihmiset ovat syntyneet syntisinä, s.o. ilman Jumalan pelkoa, ilman uskoa Jumalaan ja himokkaina Søren Kierkegaard – Ahdistus, 54.

²¹⁸ Augsburgin tunnustuksen puolustus, tunnustuskirjat, 88.

²¹⁹ vrt. Anti-Climacuksen synninmääritelmään: Epätoivo, positio, ei negatio.

tilana. Oivallukset ja syntikäsite on tietystä mielessä nähdäkseen hyvinkin samanlaisia kuin *Melanchthonilla*. Kierkegaardin ja pseudonyymien suurta antia perisyntistä puhuttaessa on mahdollisesti se, että syntikäsite tulee osoitetuksi eksistentiaalisen kokemuksen kautta. Sen kokonaisvaltainen vaikutus ihmisenä oloon on Kierkegaardin mallissa keskeinen.

4.1.5. Ahdistus

Jotta voimme ymmärtää Haufniensin käsitystä ahdistuksesta on muistettava, että ihmisyyteen liittyy paradoksi ajallisuudessa ja ajattomuudessa olemisesta ja siitä syntyvästä ristiriidasta. Ahdistus on viattomuutta. Ajatuksen kulku on tältä osin melko omintakeista, mutta lopulta melko johdonmukaista. Viattomuus on siis tietämättömyyttä ja liittyy vahvasti tilaan, jossa ihminen ei siis ole tietoinen hyvästä ja pahasta, siis aikaan ennen syntiinlankeemusta. Haufniensin mukaan

”Tässä tilassa vallitsee rauha ja lepo, mutta samanaikaisesti myös jotain muuta, joka ei ole rauhattomuutta eikä sotaa; eihän ole mitään, minkä vuoksi taistella. Mitä se sitten on? Ei mitään. Mutta minkälainen vaikutus on ei-millään? Se tuottaa ahdistusta.”²²⁰

Tämä on ehdottoman tärkeä huomio koko ahdistuksen käsitteen ja samalla koko Kierkegaardin rakennelman kannalta. Ahdistus alkaa vaivata ihmistä, kun tämä on tilassa, jossa ei ole mitään. Ahdistus saa aikaan sen, että ihmisen on alettava tehdä jotain. Mistä tämä ahdistus tässä tilassa sitten johtuu? Syy tälle on siinä, että ihmisen henki, joka on pakotettu ajallisuuteen värittää maailmaa. Analogiana voisi toimia *mielikuvitus*. Ihmisen mielikuvitus pystyy keksimään ja selostamaan maailmaan asioita, joita siinä ei muutoin ihmisen kokemuksen mukaisesti ole. Ihmisen kyky ja ominaisuus tällaisten ajatusten ja kokemusten luomiseen tekee hengen levottomaksi. Ahdistus syntyy siis siitä, että ihmisenä olemisen sisältyy mahdollisuus.²²¹ Haufniensis vertaa tätä valveilla olon ja unen maailmaan ja niiden yhteyteen:

”Ahdistus on uneksivan hengen alltiuttama ja kuuluu sellaisena psykologian ongelmien piiriin. Valveilla ollessa on selvästi elämyksellinen ero minun itseni ja sen

²²⁰ Ahdistus, 55.

²²¹ Vrt. Kuolemansairaus, mahdollisuus, välttämättömyys, mielikuvitus.

toisen minän välillä; kun nukumme, ero on epäselvä; kun näemme unta, se on vaaleanharmaa aavistus ei-mistään. Hengen todellisuus ilmenee aina ikään kuin omaan mahdollisuuteensa houkuttelevana, mutta se on poissa niin pian kuin se ikään kuin yrittää tarttua siihen, ja on vain ahdistukseen kykenevä, ei mihinkään muuhun.’²²²

Ahdistus on Haufniensiksen käsityksen mukaan psykologisessa mielessä kaksiselitteistä. Jää melko epäselväksi mitä hän tällä varsinaisesti tarkoittaa, mutta se liittyy ihmisenä olemisen kaksijakoisuuteen.²²³ Hän käyttää tämän hahmottamiseen *sympatian* ja *antipatian* käsitteitä. Ahdistusta hän luonnehtii *sympaattisena antipatia* ja *antipatia* *antipaattisena sympatia*na.²²⁴ Tällä hän tarkoittaa mahdollisesti sitä seikkaa, että ahdistus on tietystä mielessä ihmisellä jonkinlainen päämäärä; hän tavoittelee tätä kokemusta tai tunnetta. Ehkä taustalla on ajatus siitä, että ihminen ikään kuin kokee olevansa olemassa ahdistuksessaan. Tietystä mielessä ahdistuksesta pois pääsy on ihmisen päämäärä. Kukapa nyt ehdoin tahdoin haluaisi pysyä ahdistuksessaan. Ahdistus suhtautuu myötämielisesti ahdistumattomuuteen, ahdistumattomuus suhtautuu myötämielisesti ahdistuneisuuteen.

Ennen syntiinlankeemusta olevassa tilassa ei ole siis minkäänlaista syyllisyyden tunnetta tai kärsimystä; tämä johtaisi ristiriitaiseen tilaan viattomuuden tilassa olevan autuuden kanssa. Haufniensis havainnollistaa tätä lapsissa ilmenevän ahdistuksen avulla: lapsilla tuntuu olevan mielikuvituksellinen tarve ja halu jatkuvasti kiinnostua ja ihmetellä maailmaa, löytää ja uppoutua uusiin maailmoihin ja ihmetellä niitä. Se ei ole virhetila tai ongelma, kuten ahdistus ei muissakaan tapauksissa ole. Tämä tarve ja taipumus, joka lapsilla on, toimii oivallisena analogiana ahdistukselle.²²⁵ Arkikielellä voisi siis sanoa, että ahdistus johtuu mielikuvituksesta. Sen avulla ihminen pystyy kuvittelemaan maailmaan asioita, joita siinä ei ole. Tämä ei ole virhetila tai ongelma, vaan pikemminkin mahdollisuus ja, mikäli tulkitsen Kierkegaardia oikein, hyvinkin keskeinen osa ihmisyyttä. On tietysti huomattava, että kyseessä on paradoksi, miten ei-mikään voi aiheuttaa jotain? Tässä tapauksessa se aiheuttaa syntiin lankeamisen. Tästä seuraa Haufniensiksen merkittävä löytö, koska tarkalleen ottaen, koska ihmisen viattomuus on ei-mitään, siitä seuraavan ahdistuksen syy on siis ei-mikään. Tällöin voidaan siis sanoa, että syntiinlankeemuksen syy on ”ei-

²²² Ahdistus, 55.

²²³ Alemmissa eksistenssitasoissa tämä käy selkeämmin ilmi, ihminen ei silloin vielä ole tietoinen hengestään ja itseystään -> siitä että on synteisi vrt. Ihmiskuva ja kuolemansairaus.

²²⁴ Ahdistus, 56.

²²⁵ Ahdistus, 56.

mikään.’’²²⁶ Havainnollistetaan tätä Haufniensiksen tapaan vertaamalla nyt piirtynyttä kuvaa syntiinlankeemuskertomukseen. Aatami on paratiisissa, viattomuuden tilassa. Hän saa Jumalalta käskyn, ettei tästä puusta saa syödä. Tästä voisi ajatella aiheutuvan himo, joka ajaa Aatamin lopulta syömään puusta ja näin ollen tekemään rikoksen Jumalaa vastaan. Tässä kohtaa on kuitenkin huomattava se, että Aatamilla ei ollut käsitystä vapaudesta. Hän ei tiedä olevansa vapaa tai saavansa valita vapaasti. Hän ei tiedä hyvästä ja pahasta, koska tämä vaatisi viattomuuden tilasta poistumista. Ei hän myöskään voinut ymmärtää sitä, että Jumala rankaisisi häntä jollain tavalla, koska kuolemaa ei ollut. Silloin myöskään ’’sinun on kuolemalla kuoltava’’ merkitsisi mitään. Hänellä on ainoastaan ahdistus siitä, että hänellä on mahdollisuus. Hän ei tiedä mihin hänellä on mahdollisuus tai mitä siitä seuraa, mutta mahdollisuuden ollessa oleva, ajaa ahdistus hänet aktualisoimaan sen.²²⁷

Se mahdollisuus, että ihmisellä on mahdollisuus tehdä jotain. Se, että hän kykenee johonkin, vaikuttaa Haufniensiksen mukaan tässä kohdassa ikään kuin tietämättömyyden korkeimpana muotona.²²⁸ Haufniensis määrittelee ahdistusta myös toteamalla, ettei se ole tai voi olla vapauden tai välttämättömyyden tila. Syntiinlankeemus ei olisi voinut tapahtua *libertum arbitriumin*²²⁹ takia, koska tätä vapautta ei ollut ihmisenä olemisessa vielä silloin. Se ei myöskään voinut olla pakon sanelema tapahtuma, koska silloin ahdistusta ei olisi voinut olla. Haufniensis toteaa, että asia ei ole loogisesti tai tieteellisesti selitettävissä.²³⁰ Sen ymmärtäminen tuntuu siis vaativan vain eksistentiaalisen kokemuksen ja kristillisen viitekehyksen.

‘‘Ahdistus ei ole sen enempää välttämättömyyden kuin vapaudenkaan sanelema; se on kahlehdittua vapautta, jolloin vapaus ei itsessään ole vapaa, vaan on oman itsensä eikä pakon kahlitsema.’’²³¹

Ahdistus on se seikka, joka ajaa ihmisen lankeamaan syntiin. Ennen syntiinlankeemusta Aatami oli siis tilassa, jossa hän ei varsinaisesti ollut ihminen. Ei hän tosin myöskään ollut eläin, syy tälle löytyy siitä, että ihminen on synteisi.²³² Tästä seuraa tärkeä ajatuksenkulku, jossa seksuaalisuus nousee keskiöön. Haufniensis ajattelee, että ihmisen

²²⁶ Ahdistus, 57.

²²⁷ Genesis, 3.

²²⁸ Ahdistus, 59-60.

²²⁹ Vapaa tahto.

²³⁰ Ahdistus, 66.

²³¹ Ahdistus, 66.

²³² Ahdistus, 65.

seksuaalisuus on seurausta synnistä, tarkalleen ottaen syntiin lankeamisesta. Koska ihminen on synteisi, jonka päämääränä toimii henki, on seksuaalisuus seikka, jota ei voi asettaa hengen määreen piiriin. Tästä syystä seksuaalisuus on mahdollisuudesta johtuva ruumiin ominaisuus.²³³ Tärkeää on huomata, että hän ei ajattele, että seksuaalisuus olisi synti. Syntisyys ei ole suinkaan aistillisuutta, mutta ilman syntiä ei ole olemassa seksuaalisuutta.²³⁴ Miksi seksuaalisuus on niin tärkeä seikka hänen ajattelussaan? Tähän löytyy syy siitä seikasta, että Haufniensis tuntuu ajattelevan, että seksuaalisuus tekee ihmisestä historiallisen. Hengen piiriin kuuluvan ihmisen seksuaalisuus poikkeaa eläinten suvunjatkamisesta, joka on vaistonvaraista.²³⁵ Aatamin seksuaalisuus mahdollisti sen, että ihmisen suku jatkuu. Jos seksuaalisuus ei olisi tullut maailmaan synnin seurauksena, olisi Aatamin jälkeläiset vain tämän kopioita. Vaikka Aatamista olisi maailmassa miljoonia kopioita ei kyseessä olisi silti hänen sukunsa.

4.2. Ahdistus ja perisynti

Tässä luvussa tarkastellaan ahdistusta siitä näkökulmasta, että ihminen on sielun ja ruumiin synteisi. Ahdistus, jota Aatamin jälkeen elänyt suku – ihmiskunta - on potent, ei ole laadullista ahdistusta vaan määrällistä. Aatamin ahdistuksissaan tekemä laadullinen muutos, syntiinlankeemus, sai aikaan sen, että ihmiskunta syntyi. On totta, että kaikki ihmiset kantavat tätä laadullisesta muutoksesta seurannutta syntiä mukanaan, mutta tämän mahdollistaa sen, että he ovat ihmisiä, osa ihmisten sukua. Subjektiivisella tasolla asia kuitenkin on niin, että synti, jota ihminen syntiinlankeemuksen jälkeen kantaa on vain määrällistä.

Tällöin laadullinen muutos on hänen oma valintansa. Haufniensis ajattelee ahdistuksesta yksilön kannalta tarkalleen ottaen niin, että se on vain määrältään erilaista kuin Aatamin ahdistus. Se tosiasia, että jokainen ihminen joutuu tätä ahdistusta kantamaan, johtuu perisyntistä. Ilman perisyntiä ihmisen ahdistus olisi laadultaan olematonta, koska tällöin se ei olisi ahdistusta, jota ihminen potee.²³⁶ Synti ja ahdistus nitoutuvat hyvin läheisesti yhteen.

Synnin maailmaan saapuminen on jo useasti todettu ahdistuksen syyksi tai ansioksi, mutta on myös niin, että ahdistus on samalla monessakin tapauksessa seurausta synnistä. On huomattava myös se seikka, että synti ei lopulta ole pysyvä tila. Tästäkin tosiasiasta syntyy ahdistusta. Koska ihminen tietää kristillisen dogman mukaisesti, että sovituksen myötä synti

²³³ Ahdistus, 64.

²³⁴ Ahdistus, 65.

²³⁵ Aiemmassa luvussa totesimme, että hänen käsityksensä luonnon toiminnasta ja periytyvyydestä on vanhahtava, se on syytä muistaa nytkin.

²³⁶ Ahdistus, 70.

katoaa, on siitä syntyvä ristiriita luonteeltaan sellainen, että se saa ihmisessä aikaan ahdistusta.²³⁷ Kuten kolmannessa pääluvussa todettiin, ei ihminen halua missään tapauksessa luopua epätoivostaan. Siitä on tullut hänen aarteensa ja Jumalan eteen ja sovituksen piiriin tuleminen ei tule kuuloonkaan. Ristiriita sen kanssa, että sovitus olisi tarjolla, mutta ihminen on silti pitäytynyt omaan tilaansa aiheuttaa ahdistusta, joka lisää lopulta määrällistä epätoivoa. Haufniensiksen mukaan sovitusoppi ihmiselle on sangen kiusallinen, koska tämä dogmi luo toivoa. Hän ajattelee, että niin kauan kuin maailmassa on tätä pelastukseen liittyvää toivoa, on myös ahdistusta.²³⁸ Miksi asian laita on tämä? Siihen liittyy se Haufniensiksen tekemä havainto siitä, että mahdollisuus aiheuttaa ahdistusta. Niin kauan, kun ihmisen ”uneksivalla hengellä” on mahdollisuus haaveilla asioista ja asiantiloista, jotka eivät ole vielä aktualisoituneet on ahdistuksella kasvupintaa. Raamatussa esiintyy muutamia kohtia, jotka myös vastaavalla ajatuksenkululla aiheuttavat ahdistusta. Esimerkkinä mainittakoon Roomalaiskirjeen yhdeksännessä luvussa²³⁹ esiintyvä *ἀποκαρδοκία τῆς κτίσεως*.²⁴⁰ Tässä tilanteessa kaipuu Jumalan luomaan todellisuuteen ja autuuteen toimii samanlaisena virikkeenä ihmisen hengelle kuin toivo pelastuksesta, ja näinollen aiheuttaa ihmisessä ahdistuksen ja itseasiassa koko luomakunnassa ahdistusta, tällöin on kyseessä objektiivinen ahdistus. Kun otamme vielä huomioon sen seikan, että *ἀποκαρδοκία*²⁴¹ tuntuu viittaavan samaan asiaan kuin *ἐλπίς*²⁴² on vaikea olla vetämättä johtopäästöstä siitä, että Haufniensiksen ajatuksen kulku menisi tähän suuntaan. Sekä hartaan odotuksen että toivon kohde suuntaavat ilmeisesti samaan. Otetaan vielä yhdeksi esimerkiksi *τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπίς ἢ χάρα ἢ στέφανος καυχῆσεως– ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς– ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ*²⁴³ Tässäkin tapauksessa toivo viittaa sen kohteeseen.

Haufniensis jakaa ahdistuksen objektiiviseen ja subjektiiviseen luokkaan. Subjektiivisella ahdistuksella viitataan tilaan, jossa ihminen on edelleen viattomuuden tilassa, se siis vastaa Aatamin viattomuuden tilaa ainoastaan sillä erolla, että nyt ihmisellä on sukuun kuulumisesta johtuva määrällinen

²³⁷ Ahdistus, 71.

²³⁸ Ahdistus, 71.

²³⁹ Kirje Roomalaisille, 9:19 *ἢ γὰρ ἀποκαρδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται*, Haufniensis käyttää samaa kohtaa kuvatessaan objektiivista ahdistusta.

²⁴⁰ Luomisen kaipuu.

²⁴¹ Harras odotus.

²⁴² Toivo, toivon kohde, tulevaisuuteen kohdistuva odotus, Saarinen, 23

²⁴³ Sillä kuka on meidän toivomme tai ilomme tai meidän kerskauksemme kruunu? Ettekö myös te, meidän Herramme Jeesuksen edessä hänen tulemuksessaan? Ensimmäinen kirje Tessalonikalaisille, 2:19.

ahdistus kannettavanaan. Objektiiivisella ahdistuksella viitataan ”sukupolven syntisyyden heijastumista koko maailmaan.”²⁴⁴

α) Objektiiivinen ahdistus on siis ahdistusta, mitä koko luomakunta potee Aatamin suvun synnin takia. Tätä synninmuotoa värittää erityisesti ikävöivä ja kaipaava piirre. Luomakunnalla on idealistisella tasolla jonkinlainen muistijälki tai muistikuva siitä millainen maailma oli ennen kuin synti siihen tuli. Luomakunnalla en tässä yhteydessä tarkoita ainoastaan sitä kaikkea minkä Jumala on luonut, vaan ihmistä tarkasteltuna hieman erilaisesta näkökulmasta kuin mihin nyt on totuttu. Ihmistä tarkastellaan nyt tuuman verran enemmän luomakunnan jäsenenä kuin hengen määreen alla olevana subjektina, mutta ei kokonaan tästä luopuen, koska silloin ei voitaisi enää puhua ihmisestä. Tässäkin kohtaa toivo on ahdistuksen aiheuttava tekijä. Ihmisellä on siis muisto siitä, millaista oli olla viattomuuden tilasta. Haaveileva henki pystyy maalaamaan tämän autuuden tilan ihmisen sieluun. Hän haluaisi enemmän kuin mitään muuta päästä pois nykyisestä tilastaan ja päästä takaisin viattomuuden autuuteen. Ihminen odottaa ja kaipaa sisimmässään tähän tilaan pääsyä. Ahdistus aktualisoi kaipuun ja odotuksen, ja tämä tekee ihmisen levottomaksi. Tämä ulospääsyn halu, paluu viattomuuden tilaan on tässä ahdistuksen tavassa sen ihmistä liikuttava voima.²⁴⁵ Nähdäkseni voimme puhua tässä yhteydessä toivosta ahdistuksen syynä. Ihmisen sisimmän kaipuu ja odotus on ehkä lopulta toivoa. Toivoa määriteltessä se nähdään usein ihmisen ominaisuutena, joka vaatii tietyt perusteet tullakseen oikeutetuksi. Tässä tilanteessa ihmisellä tuntuu olevan tietyssä mielessä oikeus toivoonsa, hänellä ei ole mitään syytä epäillä, etteikö toive voisi toteutua, vaikkei sen tapahtumiselle ole perusteita. Näkemykselle tuntuisi olevan myös melko Raamatullinen peruste: *Ἔστιν δὲ πίστις ἐπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων.*²⁴⁶ Tekstissä puhutaan uskosta, mutta toivo on nimenomaan se seikka, joka suuntaa näkymättömään. Näkemys ei ole aukoton, mutta sillä saattaa olla jotain annettavaa tutkielman edetessä, kun tarkasteluun nostetaan mahdolliset toivon näköalat. Vaikuttaisi kuitenkin olevan niin, että ahdistukseen johtava hengen haaveilu voisi itseasiassa olla toivoa. Ajatuskulku menisi siis näin: Koko luomakunnalla on toivo pääsystä sen muistamaan autuuden tilaan, joka vallitsi ennen perisynnin maailmaan tulemistä. Tämä käy raskaimmaksi ihmisen hartioilla, koska onhan tämä synteesi. Toivo antaa luomakunnalle, mutta ennen kaikkea

²⁴⁴ Ahdistus, 76.

²⁴⁵ Ahdistus, 77.

²⁴⁶ Mutta usko on luja luottamus siihen, mitä toivotaan, ojentautuminen sen mukaan, mikä ei näy. Kirje Heprealaisille, 11:1

hengelle *mahdollisuuden* toivoa, parempaa. Tämä toivon mahdollisuus korruptoituu ahdistukseksi, mikä lisää ahdistuksen ja näin ollen synnin määrää. Muutos on siis määrällistä. Alleviivattakoon vielä se, että ”ahdistus ei enää koskaan ilmene sellaisena kuin se ilmeni Aatamissa.”²⁴⁷

β) Aiemmin todettiin, että tila, joka aiheutti Aatamin ahdistuksen, oli ”ei-mitään”. Tällä on kauaskantoiset vaikutukset. Subjektiiivinen ahdistus on ennen kaikkea ihmisen historiallisuudesta johtuvaa. Siksi ei ole sattumaa, että Haufniensis lähestyy aihetta erityisesti seksuaalisuuden ja aistillisuuden kautta; ilman seksuaalisuutta ei suku jatkuisi. Hän rinnastaa ahdistuksen ja aistillisuuden vahvasti yhteen; ne kasvavat rinta rinnan määrällisesti. Aistillisuus viittaa pitkälti seksuaalisuuteen. Se kulkee läheisessä suhteessa synnin kanssa,²⁴⁸ mutta ei ole syntiä.²⁴⁹ ”Siitä syystä, että synti asetettiin maailmaan ja asetetaan yhä uudelleen, aistillisuus muuttuu syntisyydeksi.”²⁵⁰ Ahdistus on seksuaalisessa suhteessa luonteeltaan häpeää. Häpeä syntyy siitä erosta, joka miehen ja naisen välillä esiintyy.²⁵¹ Ennen tiedon puusta hedelmän syömistä Aatami ja Eeva eivät osanneet tehdä eroa toistensa välille. Sen tiedostamisen siemen oli kyllä heissä, mutta se ei voinut aktualisoitua ennen tiedon saamista. Näin ollen voidaan sanoa, että vasta syntiinlankeemuksen myötä ihminen on tullut tietoiseksi seksuaalisuudestaan ja samalla seksuaalisuudesta on tullut potentiaalisesti syntiä. Tieto erilaisuudesta ja seksuaalisuudesta synnyttää Haufniensiksen mukaan himon, joka on synti.²⁵² Toisaalta tällainen ahdistus on vain määrällistä ahdistusta, se ei aja ihmistä laadulliseen muutokseen. Haufniensiksen mukaan seksuaalisuus (aistillisuus) saa aikaan ahdistusta ja syntiä, joka kasvaa sukupolvelta toiselle mentäessä. Ihminen siis perii sen sukuun kuuluvana.²⁵³ Hengen ahdistusta määrittää se piirre, että se kasvaa ja lisääntyy siitä syystä, että sen on voitettava aistillisuus. Tästä syntyy synteisin ristiriita. Hengen on kasvettava suuremmaksi kuin ruumiin, joka yrittää täyttää omaa ahdistustaan aistillisuudella. Ahdistus syntyy siitä, että ikuisuuteen suuntaava henki ahdistuu aistillisuudesta. Mikäli ahdistus lakkaa eli henki voittaa aistillisuudesta johtuvan ahdistuksen on tila sellainen, että periaatteessa ihminen on syyllinen syntiinsä, mutta samalla syytön. Tämä tila johdonmukaisesti aiheuttaa myös ahdistusta.²⁵⁴

²⁴⁷ Ahdistus, 79.

²⁴⁸ Ahdistus, 85.

²⁴⁹ Ahdistus, 90.

²⁵⁰ Ahdistus, 101.

²⁵¹ Ahdistus, 90.

²⁵² Ahdistus, 92.

²⁵³ Ahdistus, 84.

²⁵⁴ Ahdistus, 97.

Yksinkertaistaen asian laita on siis seuraava: Ihmisen eksistenssissä tapahtuu synnin siihen tultua määrällistä muutosta (näissä esimerkeissä aistillisuutta). Mitä enemmän aistillisuus kasvaa, sitä suurempi on ihmisen potentiaalinen syntisyys ja ahdistus. Tämä on siis hyvin ”ruumiillista” muutosta, joka ei suoranaisesti tapahdu hengen piirissä. Hengessä syntyy ahdistus, koska se ei halua sopeutua tähän muutokseen. Ahdistus siis syntyy siitä ristiriidasta, että ruumis haluaa tyydytystä, henki ei. Ruumiin potensoitunut aistillisuus pahentaa hengen, joka ahdistuu tästä ja pyrkii voittamaan sen.²⁵⁵ Viettelijän Päiväkirjassa Kierkegaard käyttää päähenkilö Johanneksen hahmoa kuvaamaan tätä ahdistuksen tilaa:

”Minun sieluni vaatii yhä enemmän todellisuutta, se tulee kaipuussaan yhä voimakkaammaksi. Jollei nuori tyttö ensi näkemältä tee niin syvää vaikutusta, että hän herättää mielessä ihanteellisen kuvan, ei todellisuus yleensä ole juuri tavoiteltavan arvoinen; jos hän taas sen tekee, on vaikutus tavallisesti, kuinka paljon asianomainen liekin kokenut häikäisevä.”²⁵⁶

Ahdistus tapahtuu esteettisellä eksistenssin tasolla. Johannekselle ei riitä enää se, että hän kaataa kaupungin naisia. Hän tarvitsee enemmän: Naisen on oltava erityinen, hänen mielenkiintonsa ja sydämensä valloittava. Hänen on viettelemällä saatava heidät rakastumaan itseensä, jotta saa tyydytyksen ahdistukseensa. Hän ei itse näitä kuitenkaan aidosti rakasta; lupausta aviosta hän ei aio tehdä. Onhan avioliito selkeästi eettisen eksistenssin tason arvoja. ”Kuinka toisin onkaan estetiikan taivaan alla: siellä on kaikki kevyttä, kaunista, katoavaa. Siellä jonne siveellisyys pääsee mukaan, käy kaikki kovaksi, kulmikkaaksi, rajattoman ikävyyttäväksi.”²⁵⁷ Johannes tarvitsee naisia vain välineinä oman ahdistuksensa lievittämiseen. Hänen ahdistuksensa kasvaa kuitenkin määrällisesti sitä suuremmaksi, mitä useammin näin tapahtuu. Hänen tilansa on näin ollen määrällisesti jo äärimmilleen vietyä ahdistusta (ja epätoivoa). Se ei kuitenkaan tarkoita, että hän nousisi ylemmälle eksistenssin tasolle. Määrällinen muutos ei aiheuta laadullista muutosta.

”Se joka ei taida hurmata nuorta tyttö niin, että tyttö kadottaa näkyvistään kaiken, mitä mies ei tahdo hänen näkevän, se joka ei siinä määrin ymmärrä runoilla itseään nuoren tytön sieluun, että näyttää siltä kuin kaikki langat lähtisivät siitä keskuksesta

²⁵⁵ Käytännössä siis seksuaalisuus ei ole hengelle pahennus, mutta sen pitää tapahtua hengen määreen alaisena, ei eläimellisenä himon tyydyttäjänä.

²⁵⁶ Viettelijän päiväkirja, 58.

²⁵⁷ Viettelijän päiväkirja, 104.

sen tähden että hän niin tahtoo, jää hutilukseksi, enkä minä aio kadehtia häneltä hänen nautintojaan. Sellainen mies on ja jää tavalliseksi viettelijäksi, joksi minua ei suinkaan voi kutsua. Minä olen esteetikko, erootikko, joka on käsittänyt rakkauden olemuksen ja ytimen, joka uskoo rakkauteen ja tuntee sen perusteita myöten ja joka pitää vain omana yksityisen tietonaan, että jokainen lemmensuhde kestä korkeintaan puoli vuotta ja että juttu on lopussa niin pian kuin on nauttinut mitä nautittavissa on.”²⁵⁸

4.3. Yksilön ahdistus

Tässä luvussa käsiteltävää ahdistuksen muotoa värittää erityisesti se seikka, että ihminen ei eksistoi kovinkaan korkealla; hän ei ole lähellä itsekseen tulemista. Ihminen ei vielä toimi hengen päämääreen piirissä. Hän ei ole tietyssä mielessä vielä syntinen, koska synti, jota hän tekee, ei tapahdu vielä suoraan Jumalan edessä. Se ei kuitenkaan poista hänen syyllisyyttään tai lievitä ahdistusta. Ahdistus tapahtuu synteisin päämääreiden mahdollisuus- välttämättömyys²⁵⁹ ja ajallinen- ikuinen²⁶⁰ välisissä dialektisissa tiloissa.

Aika on käsite, jonka Haufniensis ottaa tarkkaan syyniin heti alkuun. Hänen mukaansa arkisen kokemuksen ja arkiajattelun mukainen käsitys ajasta on virheellinen. Emme voi pitää aikaa jatkuvuutena, joka koostuu yksittäisistä hetkistä. Tämä voisi toimia siinä tapauksessa, että yksittäisiä hetkiä pidettäisiin kiintopisteinä, joiden varaan aika voitaisiin rakentaa. Tämä ei ole kovinkaan helppoa, koska saamme kiinni vain ”nykyisin olevan”. Tämä hetki muuttuu käytännössä katsoen jatkuvasti, eikä mikään niistä hetkistä ole läsnä nyt. Ajasta ei siis voi puhua läsnä olevana, ohimenevänä tai tulevana, koska nykyisyyttä ei voida tavoittaa. Kielessä pystymme kuitenkin tämän Haufniensuksen mukaan tekemään ja luomaan siitä mielessämme ajatuksen.²⁶¹ Tämä johtuu puhtaasti siitä, että ihmisellä on taipumus visualisoida aika, puhua siitä avaruudellisin käsittein. Aika ja hetki tulevat ikään kuin maalatuksi ihmisen mieleen ”kuvina”. Aikaa ei tällöin ajatella itsenään. Tämä ei siis voi pitää paikkaansa, koska ”ajan ääretön jatkuvuus on sinänsä äärettömän sisällyksetön nykyisyys, niin että meidän on mahdoton kuvitella sitä.”²⁶² Nykyisyys on tällöin varsinaisesti ”ei-mitään”, koska hetkeen osuminen on mahdottomuus. Aika olisi tällöin vain menneisyyttä ja tulevaisuutta.²⁶³ Osin tästä syystä onkin niin, että ikuisuus on nykyisyyttä. Ikuisuus viittaa päättyneeseen

²⁵⁸ Viettelijän Päiväkirja, 105.

²⁵⁹ Ahdistus, 138.

²⁶⁰ Ahdistus, 110.

²⁶¹ Ahdistus, 110.

²⁶² Ahdistus, 111.

²⁶³ Ahdistus, 112.

jatkuvuuteen; se on jatkuvasti oikeassa hetkessä, vaikka on jatkuvasti liikkeessä. Kierkegaard muotoilee tässä kohtaa malliaan, jossa liike ja aika ovat väistämättä metafyyssisessä mielessä lopulta kumoutuvia tekijöitä, niitä ei siis varsinaisesti ole. Muun muassa *Martin Heidegger* jatkaa ajatusta omassa ajattelussaan, josta ajan ja liikkeen kieltäminen ovat tulleet tunnetummiksi.²⁶⁴ Kierkegaardin ajattelusta on kuitenkin hyvä huomata tämä seikka, kun tarkastellaan henkeä, ihmisen päämäärettä, joka suuntaa ikuisuuteen. Se on siis nykyisyydessä, eli ikuisuudessa.

Aika ja ikuisuus (johon sisältyy nykyisyys) ovat siis toisistaan erillisiä asioita, joiden välillä ihminen, synteesi eksistoi. Ne kohtaavat hetkessä. *Hetki* on käänös alkutekstin sanasta *øiblikket*.²⁶⁵ Kristillisessä ajattelussa aika koostuu hetkistä. Sitä on tarkasteltava suhteessa tulevaisuuteen, vaikkakin silmänräpäys nimenomaan tarkoittaa sitä, että se pitää sisällään tämän hetken ja ikuisuuden. Kierkegaard korostaakin, että ihmisen tulisi elää tässä hetkessä.²⁶⁶ Tämä on tärkeä osa Kierkegaardin filosofista rakennelmaa, onhan ikuisuus todellista toistumista.²⁶⁷ Hetken käsitteen Haufniensis on mitä todennäköisimmin löytänyt kreikkalaisesta filosofiasta. Tätä kuvataan esimerkiksi *Platonin Parmenides-dialogissa (156d-e)*: ”...hetki näyttää merkitsevän sellaista kohtaa ajassa, jossa muutos tapahtuu jompaankumpaan suuntaan ... tuo luonteeltaan perin kummallinen ’hetki’ lankeaa liikkeen ja levon väliin ... tuon muutoksen se suorittaa ajattomassa hetkessä, ja silloin se ei ole missään ajassa, ei liiketilassa eikä lepotilassa.”²⁶⁸ Hetki ei ole Haufniensiksen mallissa vain käsite vaan se on jotain todellista. Hän ajattelee, että ”menneen ja tulevan välillä ei voi olla mitään täysin abstraktia.”²⁶⁹ Ikuisuus koostuu siis itseasiasta hetkistä, silmänräpäyksistä, jotka ovat jatkuvasti nykyhetkessä ikuisuudessa. Miksi tämä on merkittävää tutkielman kannalta? Syy tälle löytyy siitä, että ajallisuus on syntisyttä. Se on samalla tavalla syntisyttä kuin aistillisuuskin. Syntiinlankeemuksesta johtuva ihmisyyttä, muussa kuin hengenmääreessä, määrittelevä tila, joka aiheuttaa epätoivoa ja ahdistusta.²⁷⁰

Pakana on ahdistunut, koska ei pode synnintuntoa. Pakanan positiosta katsottuna synti tosin on, mutta se ei ole kuin määrällistä muutosta. Varsinaisesti synti on vain kristittyä painava ongelma.²⁷¹ Pakana ei kuitenkaan ole hengettämyyden tilassa. Tämä selittyy sillä, että

²⁶⁴ Mäkinen 2004, 33.

²⁶⁵ Silmänräpäys.

²⁶⁶ Mäkinen 2004, 32.

²⁶⁷ Toisto, 33.

²⁶⁸ Toisto, 131.

²⁶⁹ Ahdistus, 113.

²⁷⁰ Ahdistus, 119.

²⁷¹ Ahdistus, 120.

hän kuuluu joka tapauksessa Aatamin kanssa samaan sukuun. Pakanakin on päämääreeltään henki.²⁷² Hengen näkökulmasta katsottuna hengetönkin ihminen potee ainakin teoriassa ahdistusta. Se ei kuitenkaan ole aktiivisesti läsnä, vaan piilee potentiaalisena ominaisuutena.²⁷³ Mistä pakanan ahdistus sitten varsinaisesti johtuu? Vastaus tähän on kohtalo. Kohtalo on pakanan positiosta katsottuna välttämättömyys, mutta samalla satunnaisuus/ mahdollisuus²⁷⁴. Haufniensis vertaa tätä asetelmaa sokeaan, joka kulkiessaan on satunnaisuuden ja välttämättömyyden armoilla. Kun tämä törmään johonkin on se samalla kertaa sekä satunnainen törmäys, että (väistämätön) tapahtuma.²⁷⁵ Haufniensis ajattelee siis, että pakanan ahdistuksen kohde on niin sanottu kohtalo, eli pakanan ”ei-mitään” on kohtalo. Pakana ei kuitenkaan ole sillä hetkellä suhteessa kohtaloonsa, kun välttämätön ja satunnainen on, jolloin ei tavoita ikuisuutta. Tästä seuraa pakanan ahdistus.²⁷⁶ Koska pakana eksistoi alhaalla, ei hän pysty saamaan kiinni hetkestä, ei pysty olemaan suhteessa ikuisuuteen. Kohtalo, joka on luonteeltaan kiinni hetkessä, on siis pakanalle ei-mitään. Tässä ei-missään on pakanan ahdistus. Vaikka tämä ahdistuksen muoto on tähän asti tullut käsiteltyä suhteessa pakanaan, on kuitenkin niin, että samaa ahdistusta esiintyy myös kristittyjen keskuudessa. Se ilmenee kaikkialla siellä, missä henki ei toimi ihmisen päämääreenä.²⁷⁷

Synnintunnottomuudesta johtuvan ahdistuksen korkein muoto on syyllisyys. Kun ihminen tulee tietoisemmaksi vapaudestaan, johtaa se syyllisyyden mahdollisuuden ymmärtämiseen. Pelko, joka syyllisyyteen liittyy, johtuu – ihmisen syyllisyydestä riippuen – joko pelosta, että häntä pidetään syyllisenä tai siitä, että hän on syyllinen.²⁷⁸ Vapauden menettämisen pelko nousee avaintekijäksi tässä ahdistuksen muodossa. Vapaus tekee kaikkensa, jotta ihminen ei astuisi syntyisyyden piiriin.²⁷⁹ Käytännössä tätä tilaa voisi luonnehtia niin, että ihminen ei halua tulla kristityksi, tulla Jumalan eteen, koska tällöin hänestä tulisi syyllinen, joka on menettänyt vapautensa. Sisimmässään hän ymmärtää, että on syyllinen, mutta on niin kiintynyt vapauteensa, ettei halua siitä luopua. Hän ei halua tulla Jumalan sanan, synnintunnon piiriin, jottei tätä vapauttaan menettäisi. Tästä seuraa siis ahdistusta, jonka muoto on syyllisyys. Huomioidaan vielä se seikka: Ahdistus, joka syntyy

²⁷² Ahdistus, 123.

²⁷³ Ahdistus, 123.

²⁷⁴ Vrt. Kuolemansairaudessa esiintyvään mahdollisuus – välttämättömyys jakoon.

²⁷⁵ Ahdistus, 124.

²⁷⁶ Ahdistus, 124.

²⁷⁷ Ahdistus, 126.

²⁷⁸ Ahdistus, 138.

²⁷⁹ Ahdistus, 139.

ihmisen kiintymyksestä omaan vapauteensa herättää syyllisyyden tunteen, joka on syvällä tämän sisimmässä. Ahdistus syyllisyydestä ei helpota, ja näin ollen määrällisesti kasvaa ja tekee ihmisen olemisesta eksistenssintasollaan ahdistunutta. Laadullista muutosta ei pääse tapahtumaan, koska ihminen ei astu syntisyyden piiriin. Kun hän ei näin ollen pääse koskaan myöskään sovituksen piiriin, jää syyllisyys eksistentiaalisesti ihmisen omille hartioille.

Nyt tarkastelemme niitä ahdistuksen muotoja, jotka aiheutuvat ihmisessä tapahtuneesta laadullisesta muutoksesta. Yllä esiteltyn tilaan verraten, on erona nyt se, että ihminen on Jumalan edessä. Tästä seuraa, että ihminen ei enää ole ”uinuvan hengen” alaisena, josta ahdistus alkujaan johtui. Nyt henki määrittelee ihmistä suoraan.

”Synti tuli maailmaan kvalitatiivisena muutoksena, jollaisena se jatkuvasti ilmenee. Tällöin olettaisi ahdistuksen häviävän, koska ahdistus määriteltiin vapauden tiedoksi itsestään kaikkien mahdollisuuksien tilassa. Kvalitatiivinen muutoshan on todellisuutta, joka merkitsee rajattomien mahdollisuuksien ja sen mukaan myös ahdistuksen kumoutumista. Aivan näin ei kuitenkaan ole asianlaita. Todellisuus ei osaltaan ole yksi ainoa tekijä. Toisaalta se todellisuus, joka näin on tullut asetetuksi, on epäoikeutettu todellisuus. Näin ollen ahdistus jää voimaan suhteessa tähän asetettuun todellisuuteen ja tulevaan nähden. Nyt kuitenkin ahdistuksen kohde on määrätty. Se on todella jokin, koska ero hyvän ja pahan välillä on olemassa in concreto, todellisuudessa, ja ahdistus on näin ollen menettänyt merkityssisältönsä kaksisuuntaisuuden, Tämä pitää paikkaan yhtä hyvin Aatamin kuin jokaiseen myöhempään ihmiseen nähden. Tapahtuman kvalitatiivisen muutoksen suhteen he ovat täysin toisiaan muistuttavia.”²⁸⁰

Tässä tilassa ihminen tietää ern hyvän ja pahan välillä. Hän on siis syntinen. On syytä muistaa, että puhe on synnin tilasta, ei synnin tekemisestä. Haufniensis yhtyy samaan näkemykseen, joka Anti-Climacuksella on, eli siihen, että synti ei ole yksittäisiä tekoja, se ei tullut maailmaan yksittäisen teon, vaan laadullisen muutoksen kautta. Ihminen valitsi omaksi tilakseen synnintilan. Hän kritisoi näkemystä, jossa synti nähdään tekona tai synnin alun nähdään johtuvan teosta. Tämä johtuu hänen mukaansa siitä, että ihmisillä on tarve nähdä maailma lineaarisena. Synnin on alettava jostain ja se on pystyttävä merkitsemään aikajanelle. Haufniensis tuntuu tässä kohtaa kannattavan enemmän syklistä käsitystä, jossa synti tapahtuu ja *on jatkuvasti*, ei vain pisteinä kuvaajassa.²⁸¹

²⁸⁰ Ahdistus, 141.

²⁸¹ Ahdistus, 142.

4.5. Lopuksi

Tässä luvussa käsiteltyä ahdistuksen muotoa värittää erityisesti se, että ihminen ei eksistoi kovin korkealla, hän ei ole lähellä itsekseen tulemista. Ihminen ei vielä toimi hengen päämääreen piirissä. Hän ei ole tiettyssä mielessä vielä syntinen, koska synti, jota hän tekee ei tapahdu vielä suoraan Jumalan edessä. Se ei kuitenkaan poista hänen syyllisyyttään tai lievitä ahdistusta. Pääluvuissa 2, 3 ja 4 tuli osoitetuksi se, että epätoivo ja ahdistus ovat ihmisenä olemisen kannalta ensisijaisen tärkeitä ominaisuuksia. Ilman niitä ihminen ei voi tavoittaa eksistenssin korkeinta tasoa, eikä voi lopulta tulla ihmiseksi sanan syvimmissä merkityksessä. Erityisesti luvuissa 3 ja 4 tuli osoitetuksi se seikka todeksi, että ihmisen on äärimmäisen vaikea nousta eksistenssissä ylemmille tasoille, lähemmäs ihmisyyttä. Ylimmän eli uskonnollisen eksistenssintason saavuttaminen on oikeastaan lähes mahdotonta, koska ihminen ei halua tai pysty kohtaamaan todellisuutta, itseään eikä Luojaansa aidosti. Mikäli ihminen sen kuitenkin pystyisi tekemään tapahtuisi laadullinen muutos, ihminen siirtyisi eksistenssin tasolta. Ahdistuksen tai epätoivon määrällinen lisääntyminen ei aiheuta tasolta toiselle siirtymistä, se voi pikemminkin voi tehdä siitä entistä vaikeampaa. Kierkegaardin maalaama maailma tuntuu melko kyyniseltä, eikä ihmisen osa siinä näytä kovinkaan kauniilta ja hyvältä. Vaikka ihminen tekisi mitä ja eläisi sisäisesti ja ulkoisesti näennäisesti hyvää ja onnellista elämää, on hän silti pohjimmiltaan synnin tahrina ja epätoivoinen, edelleen erossa Jumalasta; hän ei eläisi totuudessa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei Kierkegaardin käsitys lopulta ole aivan niin toivoton kuin Ahdistuksessa ja Kuolemansairaudessa tuntuisi olevan. Seuraavassa luvussa tarkastellaan mahdollisia toivon pilkahduksia Kierkegaardin ajattelussa. Tarkastelussa huomio keskittyy erityisesti Kierkegaardin toimittamiin teoksiin *Kedon kukka ja Taivaan lintu sekä Toisto*.

5. Toivo

”Jokapäiväisessä kielenkäytössä nimitetään toivoksi usein sellaista, mikä ei suinkaan ole toivoa, vaan milloin toisen, milloin toisen asian haluamista, kaipausta, kaihoisaa odottelua, sanalla sanoen odottelevan suhdetta monimuotoiseen mahdollisuuteen.”²⁸²

Tässä luvussa tarkastelemme erilaisia toivon näkökulmia Kierkegaardin ajattelussa. On syytä panna merkillä, että tarkastelussa ei ole toivo siitä, pääseekö ihminen kristinuskon pelastusopin määrittelemän pelastuksen piiriin. Kierkegaard kuvaa kristityn toivoa iäisyyteen suuntaavana toivona, jonne Kristus on tie. Hän kuitenkin toteaa, että rakkaus on tätä toivoa suurempaa. Tällöin toivo on kuitenkin sekoittunut uskoon ja rakkauteen, joka on vahvin näistä kolmesta²⁸³ ja tekee toivosta varsinaisesti, sellaista, joka suuntaa Kristukseen ja iäisyyteen.²⁸⁴ Kierkegaard sitoutuu nähdäkseni läpi tuotantonsa Raamatulliseen toivokäsitykseen, jossa Jumalan lupaus toimii perusteena pelastukseen liittyvälle toivolle. Usko ja toivo ovat uskoakseni Kierkegaardin ajattelussa hyvin toistensa kaltaisia. Tämä on kristillisessä kontekstissa melko tyypillisen tapa suhtautua asiaan.²⁸⁵ Tarkastelemme toivoa enemmän tässä maailmassa ja tähän aikaan liittyvänä ominaisuutena, tähän tyyliin: onko ihmisen elämässä tiedossa mitään hyvää, vai onko elämä lähtökohdiltaan kurjuutta? Kierkegaard käyttää kristillisiä pelastus- ja sovituspillisiä dogmeja kuvatessaan niitä muutamia mahdollisia toivon näkökulmia, joita hänen ajattelustaan on löydettävissä. Todennäköisesti niitä käyttäessään hän viittaa erityisesti pelastukseen liittyviin seikkoihin ja näin ollen Kierkegaardin positiosta katsottuna toivo on aina kristillistä toivoa,²⁸⁶ mutta nähdäkseni samat mekanismit saattavat toimia soveltuvalta osin kuvaamaan mahdollisia toivon näköaloja tässä maailmassa. Kierkegaard käyttää oivallisesti apunaan eri Raamatun kertomuksia ja hahmoja ja korottaa niitä tietynlaisiin esikuvallisiin asemiin. Esimerkiksi Taivaan Linnut, Kedon Kukat ja Job toimivat kaikki ihmiselle opastajina ja opettajina. Ne ovat eräänlaisia peilejä, joiden

²⁸² Rakkauden teot. 383

²⁸³ Ensimmäinen kirje Korinttilaisille 13:13.

²⁸⁴ Rakkauden teot, 377-380.

²⁸⁵ Saarinen, 25.

²⁸⁶ Rakkauden teot 383 vrt. luvun alussa oleva otsikko.

kautta ihminen voi pyrkiä oppimaan ihmisenä olemista. Niiden kanssa on kuitenkin toimittava äärimmäisellä varovaisuudella, koska ristiriita, joka inhimillisessä eksistenssissä tästä syntyy, voi ajaa ihmisen entistä kauemmas itseystään ja Jumalasta. Ihminen ei saa alkaa luottaa liikaa siihen, että toimimalla näin ja suoriutumalla näin tai noin on hän pelastettu ja autuas. Ei, ei tai tavallaan kyllä, kyllä! Mikäli ihminen pyrkii aidosti kohtaamaan todellisuuden sellaisena kuin se on, ja nämä edellä mainitut hahmot vain toimivat herättelijöinä ja suunnannäyttäjinä, voi ihminen saavuttaa laadullisen muutoksen eksistenssissään.

5.1. Kedon Kukka ja Taivaan Lintu

Kedon kukka ja Taivaan lintu edustavat Kierkegaardin ajattelussa ylimmillä tasoilla (uskonnollinen ja kristillinen) tapahtuvaa eksistenssiä. Eteemme ikään kuin maalataan asetelman, jossa Kierkegaard ohjeistaa ihmisiä ottamaan elossaan mallia Kedon Kukista ja Taivaan linnuista. Yksi niiden antamista opeista on vaikeneminen.

''Ihmeellistä, sillä sanotaanhan aivan oikein, että runoilija on lapsi. Eikä runoilija kuitenkaan pääse evankeliumin käsittämiseen. Sillä runoilija on epätoivoinen oikeastaan sen johdosta, ettei hän saata päästä toiveittensa perille, ja tämä epätoivo synnyttää toivon. --- Mutta toivo on lohduttomuuden keksintö. Sillä tosin toivo kyllä lohduttaa silmänräpäyksen verran, mutta lähemmin tarkastettaessa huomataan kuitenkin, että se ei lohdutakaan, ja siksi sanomme, että toivo on se lohdutus, minkä lohduttomuus löytää.''²⁸⁷

Palautetaan mieleen neljännessä luvussa käsitellyt aiheet ahdistuksesta. Aatamin ahdistuksen synnyn luonnehdittiin johtuvan siitä syystä, että hänen päämääräänään toimiva henki osasi kuvitella maailmoja, joita ei todellisuudessa ollut. Niiden mahdollisuudesta syntyi ahdistus, joka sai aikaan laadullisen muutoksen syntiinlankeemuksen muodossa. Runoilijan toivolla on tässä samanlainen vaikutus. Se saa hänet uneksimaan ja luomaan maailmoja ja todellisuuksia, jotka eivät kuitenkaan ole todellisia. Ristiriita, joka siitä syntyy, saa aikaa ahdistusta ja epätoivoa, toisin sanoen määrällistä muutosta. Toivoa ei siis tule käsittää piirteinä jota ihmisen tulisi tavoitella, se ei kuvaa todellisuutta sellaisena kuin se on, vaan vieraannuttaa

²⁸⁷ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 13.

ihmisen siitä²⁸⁸.²⁸⁹ Kedon Kukissa Kierkegaard pyrkii osoittamaan, että ihmisen on etsittävä Jumalaa taukoamatta. Hän ajattelee, että merkittävä ero ihmisen ja eläimen välillä on puhekyky, joka ei tässä kohtaa ole ihmisen onni.²⁹⁰ Ihmisen on opittava vaikenemaan. Tämän taidon hän voi oppia kedon kukilta ja taivaan linnuilta. ”Tämän hiljaisuuden saatat oppia kukasta ja linnusta. Niiden hiljaisuus ei tosin ole mikään taito, mutta kun sinä hiljennyt kukan ja linnun tavoin, silloin olet sinä siinä alussa, mikä tarkoittaa Jumalan valtakunnan etsimistä ensin”²⁹¹ Kedon kukan ja taivaan linnun hiljaisuus ei ole niille meriitti, koska ne eivät osaa puhua. Ihmisen on kuitenkin ymmärrettävä, ettei niitä sovi vähätellä,²⁹² koska niitä tarkastelemalla ihminen voi oppia hiljentymään Jumalan edessä. Hän voi oppia olemaan toivomatta iloa ja autuutta elämäänsä, olemaan pelkäämättä ja murehtimatta turhuuksia. Ihmisen on hiljennyttävä ja luotettava sydämessään Jumalaan, kuten kedon kukka ja taivaan lintu tekevät. Ne eivät kysele turhuuksia tai kitise tyhjästä (eivät myöskään aiheesta), koska ne tietävät, että Jumala ravitsee ja hoitaa. Kierkegaard tuntuu ajattelevan, ettei ihmisestä voi tulla kristittyä, mikäli tämä ei ota mallia kedon kukasta ja taivaan linnusta ja heittäydy sokeasti Jumalan huolenpitoon.²⁹³ ”Mene muurahaisen tykö ja viisastu, sanoo Salomo; mene linnun ja kukan luo ja opi hiljaisuutta sanoo evankeliumi.”²⁹⁴ Ihmisen on pyrittävä löytämään Jumalan valtakunta. Hänen opettajanaan toimivat kukka ja lintu. Ne opettavat häntä hiljentymään Jumalan edessä. Häneltä ihminen saa kaiken mitä tarvitsee.²⁹⁵

Hiljaisuus ei ole kuitenkaan ainoa asia, minkä ihminen voi kukalta ja linnulta oppia. Toinen tärkeä oppi on kuuliaisuus. Kukka ja lintu eivät kyseenalaista Jumalaa tai niskoittele hänelle. Ne toteuttavat Jumalan määräämät ”luonnonlait” varauksetta, niin kuin Jumala on määrännyt.

”Entäpä jos kukan käy niin onnettomasti kuin sen konsanaan saattaa käydä: juuri se silmänräpäys, jolloin kukka on puhkeamaisillaan, on niin epäedullinen, että kukka edeltä käsin melkein varmasti samassa silmänräpäyksessä saattaa aavistaa, kuinka sen olemassaolo muuttuu perikadoksi? Näyttää siltä kuin se olisi ollut

²⁸⁸ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 13.

²⁸⁹ Hieman samanlaista ajatuskulkua ilmenee *Barbara Ehrenreichillä*. Hänen mukaansa toivo saa ihmiset kohtaamaan todellisuuden ja maailman väärällä tavalla. Vaikeiden ja hankalaiden asioiden kohtaaminen on vierasta ja niitä ei kohdata sellaisinaan. Ne tulevat haudatuksi, kun ihmiset elävät illuusiassa, jossa ajatellaan, että kuka tahansa kykenee mihin tahansa. Saarinen, 37.

²⁹⁰ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 16.

²⁹¹ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 19.

²⁹² Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 26.

²⁹³ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 28.

²⁹⁴ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 29.

²⁹⁵ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 31.

olemassa ja tullut kauniiksi ainoastaan kadotakseen. Mutta kuuliainen kukka alistuu kuuliaisena kohtaloonsa. Se tietää, että näin on Jumalan tahto, ja se puhkeaa.”²⁹⁶

Vastaavassa tilanteessa, kukan asemassa, ihminen valitsee monesti oman päänsä mukaan toimimisen: hän päättää olla olematta kuuliainen Jumalalle. Tuo silmänräpäyksen mittainen hetki, jossa hän asian oivaltaa, on ratkaiseva: Ihminen valitsee oman tapansa olla ikuisuudessa. Tämä on hyvä esimerkki Kierkegaardin ihmiskäsityksestä, jossa ihminen on lähes poikkeuksetta haluton ja kyvytön tulemaan itseudeksi. Mikäli ihminen ei toimi kuten kukka ja ole uskollinen, hänen epätoivonsa kasvaa määrällisesti ja hän on entistä kauempana Jumalaa.

Kierkegaard suhtautuu kukkaan ja lintuun mekaanisina olioina ja painottaa sitä, ettei ihmisen ole määrä tulla linnuksi tai kukaksi. Hän tiedostaa sen, että kukka ja lintu toteuttavat vaistoja ja luomisjärjestystä. Näin ollen niiden ei käytännössä ole mahdollista niskuroida tai olla vaikenematta Jumalan edessä. Ihmisen on kuitenkin otettava näistä oppia.²⁹⁷ Miksi kuuliaisuus sitten on ihmiselle tärkeä asia? ”Joko – tahi” on asetelma, jossa ihminen on suhteessa Jumalaan. Hän saa itse valita, rakastaako vai vihaako Jumalaa; mitään välimuotoa ei ole. Jos ihminen valitsee olla olematta kuuliainen, valitsee hän vihan.²⁹⁸ Asetelmaa tarkastellessa on syytä pitää mielessä eksistenssin tasot. Mikäli ihminen saavuttaa kristillisen tason, ei hän epäile tai niskuroi Jumalan tahtoa vastaan, vaan on kuin kedon kukka tai taivaan lintu. Erona tietysti se, että ihminen itse on valinnut tämän tilan, lintu ja kukka on luonnostaan siihen ”pakotettuja”.

Kukka ja lintu opettavat ihmiselle myös vastuusta. Tämä perustuu Kierkegaardin mukaan siihen, että koska ihminen ei ole kuin kukka ja lintu, vaan on olematta kuuliainen, joutuu Jumala tällöin paljastamaan kärsivällisyytensä ja pitkämielisyytensä. Lintu ja kukka eivät sitä tiedä, mutta ihminen tietää. Vaikka ihminen valitsee lähes aina tilan, jossa vihaa ja halveksii Jumalaa, on Jumala siitä huolimatta kärsivällinen ja odottaa. Tästä seuraa vastuu: Jumala on jonkinlainen ihmisen takia. Tämä seikka on luonteeltaan kuitenkin lohduttavaa ja kristillisessä mielessä nähdäkseni toivon näkökulma. Ihmisen kyvyttömyydestä olla kristitty sanan varsinaisessa merkityksessä huolimatta, Jumala on kärsivällinen. Asian syvällinen ymmärtäminen tosin vaatii Kierkegaardin näkökulmasta sen, että

²⁹⁶ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 43.

²⁹⁷ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 50.

²⁹⁸ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 36.

on kristillisellä tasolla, muulloin se on vain keppihevonen, jolla ihminen voi pakoilla vastuutaan ja määrällinen synty lisääntyy.²⁹⁹

Kun ihminen on oppinut kedon kukalta ja taivaan linnulta vaikenemisen ja kuuliaisuuden, on hänen mahdollista oppia näiltä vielä kaikista tärkein asia: Ilo. Kun ihminen vaikenee, hän voi ymmärtää hetken. Kun hän ymmärtää hetken, voi hän ymmärtää olla kuuliainen. Tämän ymmärryksen ja kuuliaisuuden lisääntymisen myötä hän voi vielä oppia iloa, joka perustuu jo aikaisemmin opittuun: Ikuisuudessa oleva Jumala huolehtii ihmisestä ja tekee kaikkensa pelastaakseen tämän. Tästä syntyy ilo, jota lintu ja kukka opettavat.³⁰⁰ On kuitenkin niin, että Taivaallisen Isän huolenpidosta huolimatta linnun ja kukan elämä on traagista ja täynnä surun aiheita. Vaikka ne kuolisivat luonnollisesti vanhuuteen, joutuisivat ne silti kohtaamaan kuoleman. Kukan ja linnun kauneus ja vapaus ovat tällöin olleet oikeastaan vain elämää kohti kuolemaa. Siitä huolimatta lintu ja kukka ovat eläneet ilossa ja autuudessa. Tämä johtuu siitä, että ne ovat heittäneet kaikki surunsa ja murheensa Jumalalle. Ne ovat vaienneet, iloinneet ja olleet kuuliaisia. Se on seikka, joka ihmisen tulee oppia. Vaikka lintu ja kukka eivät omassa olemisessaan (ne eivät eksistoi ainakaan samoin kuin ihminen) tiedä tästä mitään, opettavat ne silti sitä ihmiselle. Ihminen voi ikuisena vielä ymmärtää, että hetki, johon hän tarttuu, on ikuisuus. Ihminen voi tämän ymmärrettyään muuttua laadullisesti ja päästä Jumalan valtakuntaan jo tänään.

”Ajattele, mitä sinun tuleekin ajatella, sitä nimittäin että kristillisesti arvostellen on vielä kuoleman vaara sinulle niin mitätön, että sanotaan: Vielä tänä päivänä olet oleva paratiisissa. Niinpä ylimeno ajallisuudesta iäisyteen – tuo mahdollisimman suuri etäisyys – on niin nopea, että sinä vielä tänä päivänä olet oleva paratiisissa, mikäli sinä – kuten puhe oli – kristillisesti pysyt Jumalassa.”³⁰¹

Kedon Kukka Ja Taivaan Lintu on hyvin vahvasti uskonnollisesti virittynyt. Se on kuitenkin tärkeä osa Kierkegaardin filosofisteologista viritystä ja siksi merkittävä myös tämän tutkielman kannalta. Nostettakoon siitä vielä muutama huomio esiin. Kierkegaard suhtautuu toivoon kielteisesti; se on runoilijoiden hömpötystä³⁰². Siitä huolimatta katsoisin Kedon Kukkan ja Taivaan Linnun viesti ehdottomasti toivoa tuova. Kukkien ja lintujen tarkastelu ja

²⁹⁹ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 48.

³⁰⁰ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 55-56.

³⁰¹ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 67.

³⁰² Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 13.

niiltä oppiminen johdattelee lukijan Kierkegaardille lopulta hyvin ominaiseen ja tyyppilliseen *mystiikkaan*. Hiljentyminen, luonnontarkastelu virittävät ajatukset jonkinlaiseen *panenteismiin*. Jumalasta tiedon saaminen yleisen ilmoituksen kautta tuntuu edistävän ihmisen *ihmiseksi tulemista* ja olemaan jopa tärkeässä roolissa lopulta (melko mysteerisen) eksistenssiltä toiselle siirtymisen kannalta. Erityisesti eettiseltä uskonnolliselle ja uskonnolliselta kristilliselle tasolle siirtyminen on sangen hämärä. Mystiikka sopii tähän ongelma kohtaan yhdeksi selitykseksi tähän ongelma kohtaan. Tekstissä esiintyy myös ajatus siitä, että kedon kukalta ihminen voi oppia vaikenemisensa avulla ymmärtämään *hetken* (silmän räpäys). Edellisessä luvussa huomasimme, että hetki on keskeinen käsite ahdistuksen selittämisen kannalta että eksistenssissä kohoamisessa. Ihminen voi vaikenemalla tavoittaa hetken, jota Haufniensis luonnehtii ikuisuuden atomiksi.³⁰³ Ikuisuudessa olevalla ja sinne suuntaavalla ihmisen hengellä on ehdoton pyrkimys päästä kiinni hetkeen. Kukalta ihminen voi oppia tämänkin taidon ”Tulee sitten silmänräpäys, ja kun silmänräpäys tulee, ymmärtää hiljaa odottava kukka, että nyt on silmänräpäys käsillä, ja se käyttää sitä hyväkseen.”³⁰⁴ Hetkeen tarttuminen, niin kliseistä kuin se onkin, tuntuu olevan se oivallus, jonka kukka voi ihmiselle opettaa. Tämän avulla ihminen voi nousta eksistenssissään. Kierkegaardia ei ehkä syyttä ole joissain yhteyksissä luonnehdittu elämänfilosofiksi.

Kedon kukka ja taivaan lintu opettavat ihmiselle tärkeitä seikkoja maailmasta ja Jumalasta. Yhdeksi avainhuomioksi teoksessa nousee hetki ja sen merkitys. Hetki on keskeinen käsite myös *Toisto* nimisessä teoksessa, jonka Kierkegaard on julkaissut pseudonyymillä *Constantin Constantiun*. Toistossa huomionamme kiinnittyy myös hyvin Raamatulliseen hahmoon *Jobiin*, jota esteetikko Constantin ihanoi.

³⁰³ vrt. Ahdistus ja Hetki.

³⁰⁴ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 21.

5.2. Toisto

Toisto on tapahtuma, jossa jokin jo aiemmin ollut tapahtuu uudelleen. Se on Kierkegaardille toiminnan tila.³⁰⁵ Tila, johon palataan toiston myötä, sisältää jotain uutta.

”Toiston dialektiikka on yksinkertainen; se, mikä toistetaan, on kerran ollut, muutenhan sitä ei voi toistaa, mutta juuri se, että se on ollut, tekee toistosta jotain uutta ... Toisto on metafysiikan kiinnostuksen kohde ja samoin se mielenkiinnon kohde, johon metafysiikka kaatuu; toisto on avain kaikkiin eettisiin näkökantoihin, toisto on *conditio sine qua non*³⁰⁶ kaikille dogmaattisille ongelmille.”³⁰⁷

Tapahtuma ei kuitenkaan pidä sisälään minkäänlaista konkreettista muutosta. Sitä ei voi verrata vuodenaikoihin, jotka vaihtuvat ja toistuvat uudelleen ja uudelleen, eikä jokayö nousevaan kuuun. Tällöin ovat kyseessä vain ihmisen havaintoihin liittyvät toistot ja muutokset. Kierkegaard viittaa toistolla sisäisiin tapahtumiin, jotka ovat lopulta muuttumattomia.³⁰⁸ On sanottava, että jokainen, joka ei ole oikein ja täysin konkreettisesti ymmärtänyt ikuista, häneltä puuttuvat sisäistyneisyys ja vakavuus.”³⁰⁹ Nostetaan heti alkuun teema, jolla osoitetaan toiston olevan aiheemme kannalta tärkeä, ellei jopa keskeinen. Tila, jossa Aatami oli ennen syntiinlankeemusta, tulee uudelleen tapahtuvaksi tilassa, jossa sovitus on tapahtunut. Aatami oli synnitön ennen lankeamista; hän eli autuuden ja viattomuuden tilassa. Kun Kristus sovitti Aatamin synnin, palasi hän tähän synnittömään tilaan Jumalan silmissä, ja koko eksistenssissään (mikäli saavutti kristillisen tason). Tässä tilassa Aatamin olemuksessa on kuitenkin jotain uutta verrattuna alkuperäiseen tilaan. Varovasti totean, että se, mitä Aatamin eksistenssi toiston tapahduttua sai, liittyy siihen, että nyt haaveilevan hengen ikuisuuteen suuntaava luonne ei enää haaveile, koska se on tietoinen itsestään. Aatami ei siis voi enää ahdistua. Toistossa ei ole kyse siitä, että asian tapahtuessa toisen kerran ihminen huomaisi jotain uutta. Siinä on kyse eksistentiaalisesta muutoksesta.³¹⁰ Aatami on kuitenkin hieman huono esimerkki, koska sekavuutta lisää perisyntiin liittyvä keskustelu ja se seikka, että toisto ei välttämättä liity suoraan pelastuskysymykseen, vaan pikemminkin ihmisenä olemiseen. Constantin käyttää enemmän esimerkkinä Jobia.

³⁰⁵ Mäkinen 2004, 32.

³⁰⁶ Välttämättömän edellytys.

³⁰⁷ Toisto, 33.

³⁰⁸ Mäkinen 2004, 32.

³⁰⁹ Ahdistus, 186.

³¹⁰ Toisto, 37.

Constantin nostaa Jobin ansioksi erityisesti sen seikan, että Jumalan lähettämistä vitsauksista ja koettelemuksista huolimatta Job tiesi olevansa syytön.³¹¹ Hän ei kuitenkaan vastustellut Jumalaa, vaan vaiken³¹² ja hyväksyi sen mitä Jumala teki, ja jopa kiitti siitä: Herra antoi, Herra otti, Kiitetty olkoon Herran nimi.³¹³ Jobin ystävät syyttelivät tätä ja kaikki kurjuus tuli Jobin osaksi, siitä huolimatta Job pysyi pitkään vaii ja hyväksyi asemansa.

”Häntä vastaan on otettu käyttöön jokainen argumentum ad hominem, mutta hän pitää lujasti kiinni vakaumuksestaan. Hän väittää olevansa hyvissä väleissä Jumalan kanssa, hän tietää olevansa syytön ja sydämeltään puhdas, ja tietää sen yhdessä Herran kanssa kuitenkin koko olemassaolo todistaa häntä vastaan. Jobin suuruus on siinä, että hän vapauden kiihko hänessä ei ole tukahtunut tai vaimentunut ja muuttunut vääränlaisen ilmaisuuden johdosta.”³¹⁴

Jobin elämässä ilmenee päivänselvästi toisto. Alussa hänellä oli kaikki, mitä saattoi toivoa. Sitten häneltä vietiin kaikki. Lopulta palataan alkuasetelmaan. Hän on saanut kaiken korkoineen takaisin. Ei liene sattumaa, että Raamatussa sananlaskujen ja muun normikeskeisen teologian jälkeen tulee Jobin kirja, joka on luonteeltaan hyvinkin eksistentiaalinen. Vaikka Job noudatti lakia ja eli Jumalan tahdon mukaisesti, ei tämä suoranaisesti suonutkaan hänelle autuutta. Tämä melko yleisinhimillinen kokemus on se johon Kierkegaard tarttuu ja pyrkii selittämään sen toistolla. Mielestäni asiaa on tarkasteltava myös siitä näkökulmasta, joka esiintyy Kedon Kukissa ja Taivaan Linnuissa, eli siitä, että kukan ja linnun opetus kuuliaisuudesta, Jumalan edessä vaikenemisesta ja ilosta ovat seikkoja, joita ihmisen tulee oppia. Job eli niin kuin kukka ja lintu opettivat ja toisto tapahtui. Jumala piti Jobista huolta, kuten piti linnusta ja kukastakin.

Nähdäkseni toisto toimii Kierkegaardin mallissa hyvänä toivon näkökulmana. Vaikka sitä kuvaava *Constantin Constantiun* edustaa ilmiselvästi esteettistä eksistenssin tasoa, on tätä näkökulmaa syytä ainakin hetki tarkastella. Kierkegaard tai ainakin Constantin tuntuu pitävän toistoa ratkaisuna kaikkiin syvällisimpiin dogmaattisiin ongelmiin.³¹⁵ Pinnallisesti tarkasteltuna näin näyttääkin olevan. Jeesuksen kuolemaa seurasi kuolleena olo ja sitä seurasi kuoleman voittaminen. Toisto tapahtui, tähän tapahtumaan liittyvää dogmia kutsutaan kaiketi

³¹¹ Toisto, 97.

³¹² Vrt. Kedon Kukka ja Taivaan Lintu.

³¹³ Toisto, 86 Jobin kirja, 1:21.

³¹⁴ Toisto, 97.

³¹⁵ Toisto, 33.

sovitukseksi, kristityn näkökulmasta se tietysti on (päivän selvästi) toivoa tuova elementti, mutta tämä ei ole tutkielman kannalta relevantti aihe. Voiko toistolla olla eksistenssifilosofisessa näkökulmassa jotain annettavaa? Yksi selitys on tietysti Jobin esimerkin mukainen lohdutus siitä, että kärsimys ja tuska johtavat lopulta hyvään. Uskoakseni tällainen 'kaikki mikä ei tapa, vahvistaa' – filosofia on kuitenkin väärä tulkinta Kierkegaardin ajattelusta. Palkinnon ja autuuden odottaminen itseasiassa tuntuu etäännyttävän ihmistä totuudesta ja luojasta.³¹⁶ Toisto kuitenkin osoittaa sen, että ihmisen osa ei ole täysin menetetty ja Jumala ei tätä hylkää, vaikka ihmisen kokemus maailmasta olisi mikä. Käsitteenä ja inhimillisessä kokemuksessa toistoon liittyy nähdäkseni mystiikkaan liittyviä piirteitä. Toisto tuntuu liittyvän vahvasti eksistenssin tasolta toiselle menoon ja mahdollisesti myös tähän liittyvään siirtymäkategoriaan ironiaan.³¹⁷ Kierkegaard ei siitä puhu suoraan, mutta nähdäkseni toistossa tapahtuu muutos, jossa ihminen pystyy tarkastelemaan aiempaa tilaansa uudella tavalla. Sama piirre liittyy ironian siirtymäkategoriaan, jossa ihminen pystyy tarkastelemaan tilaansa ulkopuolisesta positiosta. Toisaalta ennen toistoa tiedostetulla oli suuri rooli, mutta toiston myötä ihmisen tiedostamattomalle puolelle tulee suuri merkitys ja rooli. Tiedostamaton, synteisin päämääreenä toimiva henki luo nyt merkityksiä ja määrittelee synteisin positiota äärellisen ja äärettömän välillä.³¹⁸ Kun toisto on tapahtunut loppuun, on ihminen edelleen näennäisesti samassa paikassa, mutta kaikki on kuitenkin toisin.

''Myrskyt ovat laantuneet – ukkosmyrsky mennyt ohi – Jobia on nuhdeltu ihmiskunnan edessä Herra ja Job ovat ymmärtäneet toisiaan he ovat tehneet sovinnon, niin kuin minä olin nuorena ollessani, koska Jumalan salaisuus oli minun majani päällä – ihmiset ovat ymmärtäneet Jobia, nyt he tulevat hänen luokseen, murtavat leipää hänen kanssaan, surkuttelevat ja lohduttavat häntä, hänen siskonsa ja veljensä lahjoittavat jokaisen Jobille rahan ja kultakorun – Job on siunattu ja hän on saanut kaiken takaisin kaksiverroin. Tätä kutsutaan toistoksi.''³¹⁹

Tästä ei tule missään tapauksessa ajatella siten, että toiston tapahtuessa tosimaailmassa ihminen hukutettaisiin maallisiin rikkauksiin, vaan niin, että nyt ihmisenä olemista määrittävät aivan erilaiset mitat kuin aiemmin.

³¹⁶ Kedon Kukka ja Taivaan Lintu, 13.

³¹⁷ Vrt. luku 2.

³¹⁸ Mäkinen 2004, 33.

³¹⁹ Toisto, 102.

6. Johtopäätökset:

”Tämän tapainen seikkailu on jokaisen ihmisen kestävä, opittava elämään ahdistuksessa, jottei joutuisi kadotukseen syystä ettei ole koskaan ollut ahdistunut tai ettei hän vajoaisi ahdistuneisuuteen. Se, joka on oppinut elämään oikein ahdistuksessa, on oppinut korkeimman.”³²⁰

Tässä tutkimuksessa selvitin Søren Kierkegaardin käsitystä epätoivosta, ahdistuksesta ja sitä, miten ne vaikuttavat ihmisenä olemiseen. Kierkegaardin filosofiassa näyttää silloin tällöin ilmenevän pieniä toivon pilkahduksia. Kuten Kedon Kukkia ja Taivaan Lintuja käsittelevässä kappaleessa tuli todettua: Kierkegaard ei kuitenkaan pitänyt toivoa kovinkaan hyvänä seikkana. Siihen tarraaminen ja tietynlainen naiivius vain pahentavat ja syventävät ihmisen epätoivoisuutta ja näin ollen myös ahdistusta. Sama ajatus toistuu esimerkiksi Rakkauden teoissa.³²¹ Toistossa esiintyvä *Constantin Constantiun* tarjoaa meille ratkaisuksi toistoa, mutta esteettisellä tasolla eksistoiden sielunliikkeitä heijastavan pseudonyymien tilanne ei uskoakseni pysty vastaamaan varsinaisiin potensioituneisiin epätoivon ja ahdistuksen tiloihin. Toiston kautta ihminen saattaa kyetä näkemään oman tilansa paremmin. Kenties hän lopulta pystyy myös hyväksymään tilansa.

Kedon Kukka Ja Taivaan Lintu antaa ehkä parhaimman ja uskottavimman välineen toivon löytämiseksi. Sokea ja uskonnollinen, koko ihmisenä olemisen läpäisevä luottamus Jumalaan on tapa, jolla ihmisen tulisi eksistoida. Tämä tarkoittaa eksistoida uskonnollisella tasolla. Voidaan ajatella, että tällöin ihmisen eksistenssiä voisi kuvata *toivossa olemisena*, jolloin toivo ei varsinaisesti suuntaudu mihinkään, ei ole minkään paremman tavoittelua tai odottamista, vaan ainoastaan olemista toivossa. Ihmisen positiosta katsottuna taivaan linnun olemisen voisi nähdä tällaisena; sehän on sokeaa luottamista ja toivoa siitä, että Jumala huolehtii kaikin tavoin. Toivo perustuu tässä tapauksessa pitkälti sovitussoppiin, jossa luvataan, että Jumala pelastaa syntiset ihmiset. Toivo perustuu tässä elämässä myös siihen. Ei ole mielestäni kuitenkaan ensinkään selvää ajatteleeko Kierkegaard, että pelastukseen liittyvä toivo, voi juurikaan muuttaa ihmisen olemista tässä maailmassa paremmaksi ja jos voi onnistuuko sekin varsinaisesti vasta uskonnollisella tasolla. Toiseksi kuten todettua useita kertoja pitkin tätä tutkielmaa on eksistenssissä kohoaminen vaikeaa. Erityisesti

³²⁰ Ahdistus, 191.

³²¹ Rakkauden teot, 383

uskonnolliselle tasolle pääseminen vaikuttaa olevan hyvin hankalaa, ellei jopa mahdotonta. Tällainen toivo ei siis ole kuin hypoteettisesti olemassa sillä, joka pääsee eksistoiimaan kristilliselle tasolle.

Kuolemansairaus ja *Ahdistus* kuvaavat sitä, kuinka hankalaa ihmisen on tulla varsinaiseksi ihmiseksi. Epätoivo ja Ahdistus ovat seikkoja, jotka kuuluvat ihmisenä olemiseen. Ilman niitä ihminen ei voi olla ihminen eikä tulla itseudeksi. Ne ilmenevät kaikilla eksistenssin tasoilla ja määrittelevät ihmisen eksistenssiä. Ihminen eksistoi epätoivoisena. Kun tähän lisää vielä dogmaattisen ja kristillisen tavan nähdä asiaa, voidaan todeta, että ihminen eksistoi synnissä. Ja kuten kristillinen oppi – ainakin se johon Kierkegaard sitoutuu – ilmoittaa, ihmiselle ei ole hyväksi olla syntinen. Varsinkin Kierkegaardin mallissa, jossa synty ei ole edes tekoja ja virheitä, joita ihminen voi selvittää ja kuitata hyvillä teoilla, vaan koko ihmisyyttä määrittelevä tila, joka on jatkuva ja potentiaalisesti vielä luonteeltaan sellainen, että se syvenee ja tekee ihmisestä yhä epätoivoisemman. Ahdistus on seikka, joka tekee ihmisen levottomaksi. Se saa ihmisen etsimään epätoivoissaan lohdutusta ja helpotusta oloon. Ikuinen sielu ajallisessa ruumiissa aiheuttaa ristiriidan, josta kumpuava ahdistus kalvaa ihmistä.

Hegelin mallissa hengeksi tuleminen³²² on vääjäämätön tapahtuma. Kierkegaardin mallissa lopullisen autuuden tilan saavuttaminen näyttää sen sijaan lähes mahdottomalta. Kierkegaard ei yritä selittää, perustella tai oikeuttaa ihmistä maailmassa piinaavaa kärsimystä, tuskaa, ahdistusta eikä epätoivoa. Ne ovat seikkoja, jotka ovat olemassa siitä syystä, että ihminen on ihminen. Vaikka ihminen toimisi kuinka ja tekisi mitä, ovat ne aina läsnä ihmisessä, todennäköisesti aina vain ikävämmissä muodoissa. Ihminen tekee kaikkensa tukahduttaakseen ikävän olonsa, mutta se ei varsinaisesti siitäkään huolimatta muutu mihinkään tai lähde. Viesti, jonka Kierkegaard meille jättää on se, että elämä on väistämättä ja peruuttamattomasti lähtökohdiltaan vaikeaa, ikävää, ahdistavaa, epätoivoista ja se ei siitä tule paremmaksi muuttumaan, ellei ihminen sitten lakkaa olemasta ihminen. Ihmisen osaksi jää tämän asian kanssa elämään oppiminen ja sen hyväksyminen, että näin se on. Kierkegaard muovaa nähdäkseni omanlaisensa *antiteodikean*.

Ihminen on itseys, joka on henki, joka on synteesi maailman ja ikuisuuden välillä. Tästä syystä ihmisen olemista määrittelee kaikki siihen liittyvä ikävä ja kurjuus: ”Jos ihminen olisi eläin tai enkeli, olisi hänelle ahdistus vieras”.³²³ Eksistenssissä korkeammalle nousemisesta on ihmiselle se hyöty, että ihminen tulee tällöin lähemmäs itseksensä tulemistaan, eli tilaa, jossa

³²² Lindberg, 48.

³²³ Ahdistus, 191.

tämä kohtaa todellisuuden, itsensä ja Jumalan aidosti, eikä erilaisten defenssimekanismien kautta, kuten epätoivon ja ahdistuksen tilassa tapahtuu. Tällöin ihminen lopullisesti saavuttaa itseyden ja on autuaassa tilassa. Epätoivo, joka on luonteeltaan epäilevää olemista lakkaa olemasta. Ihminen ei enää epäile omaa riittämistään Jumalan edessä, luottaa tämän lupauksiin sovituksesta ja tarkastelee todellisuutta sellaisena, kuin se on. Vaikka tämän tilan saavuttaminen ei ole helppoa, on ihmisen silti hyvä nousta eksistenssin tasolta toiselle. Tähän tilaan ajaa se levottomuus ja ahdistus, jotka osin määrällisen lisääntymisen myötä hankaloittavat tasolta toiselle siirtymistä, mutta osin tekevät ihmisen olosta sen verran ikävää, että tämä tekee päätöksen siirtyä tasolta toiselle. Tasolta toiselle siirtyminen on kuitenkin aina lopulta ihmisen itse tekemä päätös. Kierkegaardin filosofia ei nähdäkseni ole hyveajattelua, jossa ihmiselle annetaan ohjeet, että tulisi toimia näin tai noin. Sen sijaan se pakottaa ihmisen ottamaan itse vastuun omasta tilastaan. Ihmisen on tutkiskeltava itseään, kärsimystään, maailmaa ja Jumalaa, ei siksi, jotta voisi elää hyvää elämää vaan siksi, että ihmisenä oleminen vain yksinkertaisesti on sitä.

”Voi, onnen ovi ei aukene sisäänpäin, niin että voisimme rynnätä sitä vasten ja töytäistä sen auki. Se avautuu ulospäin, ja siksi ei ole mitään tehtävissä.”³²⁴

³²⁴ Välisoiottoja, 43

7. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

Søren Kierkegaard, Kuolemansairaus 2016 suom. J. Kylliäinen ja T. Laine, Basam Books, Sygdommen til Døden: En christelig psykologisk Udvikling til Opbyggelse og Opvækkelse 1849.

Søren Kierkegaard, Ahdistus 1964 suom. L ja J. Weckroth, K.J. Gummerus osakeyhtiö Jyväskylä, Begrebet Angest: En simpel psykologisk-paapegende Overveielse i Retning af det dogmatiske 1843.

Søren Kierkegaard, Kedon Kukka ja taivaan Lintu 1990, suom. H. Linnove, WSOY, Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen: Tre gudelige Taler 1849.

Søren Kierkegaard, Toisto 2001, suom. O. Mäkinen, Atena, Gjentaelsen: Et Forsøg i den eksperimenterende Psychologi af Constantin Constantius 1843.

Søren Kierkegaard, Päätävän Epätieteellinen jälkikirjoitus 1998, suom. T. Lehtinen, WSOY, Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift til de filosofiske Smuler: Mimisk-pathetisk-dialektisk Sammenskrift, Existentielt Indlæg, af Johannes Climacus 1846.

Søren Kierkegaard, Viettelijän päiväkirja 1960, suom. V.A. Koskenniemi, WSOY, Enten – Eller: Et Livs-Fragment udgivet af Victor Eremita 1843.

Søren Kierkegaard, Välisoittoja 1988, suom. T. Lehtinen, Kirjapaja, Enten – Eller: Et Livs-Fragment udgivet af Victor Eremita 1843.

Søren Kierkegaard, Rakkauden teot 1926, suom. J. Hollo, WSOY, Kjerlighedens Gjerninger 1847.

Kirjallisuus

Lehtinen, Torsti

2008 Søren Kierkegaard: Intohimon, Ahdistuksen ja Huumorin filosofi, Arktinen Banaani.

Vainio, Olli-Pekka

2004 Ihmiseksi tuleminen, Søren Kierkegaardin teologia, Kirjapaja.

Alex, Ben

1997 Søren Kierkegaard, Ajattelijä elämä. suom. T. Lehtinen ja T. Träff 1998, Kirjapaja.

Lehtinen, Torsti

2013 Eksistentialismi, vapauden filosofia, Arktinen Banaani.

Saarinen, Risto

2020 Oppi toivosta, Gaudeamus.

Lindberg, Susanna

2012 Johdatus Hegelin Hengen fenomenologiaan, Gaudeamus.

Mäkinen, Olli

2004 Moderni, Toisto ja Ironia, Väitöskirjatutkimus, Oulun Yliopisto

McGrath, Alister

2016 Tieteen ja Uskonnon dialogi, suom. Anne Leu, Kirjapaja.

Evankelis-Luterilaiset kirkon tunnustuskirjat

1531 Augsburgin tunnustuksen puolustus, Philipp Melanchthon, SLEY-kirjat

1529 Isokatekismus, Martti Luther, SLEY-Kirjat 1990.

Jolkkonen, Jari

2007 Systemaattinen analyysi tutkimusmetodina, metodiopas, Joensuun Yliopisto
Teologinen tiedekunta.